

«Χωρίς Εκπαίδευση Δεν Έχουν Μέλλον»

Στέρηση της Εκπαίδευσης στα παιδιά που αιτούνται άσυλο στα νησιά του Αιγαίου

Copyright © 2018 Human Rights Watch
Με την επιφύλαξη κάθε δικαιώματος.
Εκτύπωση: Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής
ISBN: 978-1-6231-37038
Σχέδιο εξωφύλλου: Rafael Jimenez

Η Human Rights Watch είναι προσηλωμένη στην προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων σε όλο τον κόσμο. Στεκόμαστε στο πλευρό των θυμάτων και των ακτιβιστών για την πρόληψη των διακρίσεων, την προάσπιση της πολιτικής ελευθερίας, την προστασία των ατόμων από απάνθρωπη συμπεριφορά σε περιόδους πολέμου και την παραπομπή των παραβατών στη δικαιοσύνη. Ερευνούμε και εκθέτουμε τις παραβιάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και επιδιώκουμε τη λογοδοσία των δραστών. Καλούμε τις κυβερνήσεις και όσους κατέχουν εξουσία να θέσουν τέρμα στις καταχρηστικές πρακτικές και να σεβαστούν το διεθνές δίκαιο ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Καλούμε το κοινό και τη διεθνή κοινότητα να συστρατευθούν μαζί μας, στηρίζοντας τον αγώνα μας για τη διασφάλιση ανθρωπίνων δικαιωμάτων για όλους.

Η Human Rights Watch είναι μια διεθνής οργάνωση με προσωπικό σε περισσότερες από 40 χώρες και γραφεία σε Άμστερνταμ, Βηρυτό, Βερολίνο, Βρυξέλλες, Σικάγο, Γενεύη, Γκόμα, Γιοχάνεσμπουργκ, Λονδίνο, Λος Άντζελες, Μόσχα, Ναϊρόμπι, Νέα Υόρκη, Παρίσι, Σαν Φρανσίσκο, Τόκιο, Τορόντο, Τύνιδα, Ουάσιγκτον και Ζυρίχη.

Για περισσότερες πληροφορίες παρακαλούμε επισκεφτείτε την ιστοσελίδα μας: <http://www.hrw.org>

«Χωρίς Εκπαίδευση Δεν Έχουν Μέλλον»

Στέρηση της Εκπαίδευσης στα παιδιά που αιτούνται άσυλο στα νησιά του Αιγαίου

Σύνοψη	1
Έλλειψη Επίσημης Εκπαίδευσης.....	3
Ανεπαρκής Μη Τυπική Εκπαίδευση	7
Αντίκτυπος στην Ψυχική Υγεία	8
Μία Επιδεινούμενη Κατάσταση	8
Και Τώρα Τι;	10
Συστάσεις	11
Προς την ελληνική κυβέρνηση.....	11
Προς το Υπουργείο Μεταναστευτικής Πολιτικής και το Υπουργείο Παιδείας, Έρευνας και Θρησκευμάτων.	11
Προς το Υπουργείο Υγείας	11
Προς το Υπουργείο Παιδείας, Έρευνας και Θρησκευμάτων, τον Διεθνή Οργανισμό Μετανάστευσης και την Ευρωπαϊκή Ένωση	12
Προς την Ευρωπαϊκή Ένωση και τα Κράτη Μέλη της.....	12
Μεθοδολογία	13
I. Γενικές Πληροφορίες.....	14
Πολιτική Γεωγραφικού Περιορισμού	14
Τα Παιδιά που Αιτούνται Άσυλο στερούνται την Τυπική Εκπαίδευση για Παρατεταμένες Περιόδους	18
II. Έλλειψη Πρόσβασης στην Εκπαίδευση	20
Έλλειψη Επίσημης Εκπαίδευσης.....	20
Απογευματινές Τάξεις ΔΥΕΠ: Μη διαθέσιμες στα περισσότερα Παιδιά στα Hotspot των Νησιών	21
Πρωινές Τάξεις Ένταξης ΖΕΠ: Μόνο για Παιδιά Εκτός Καταυλισμών υπό Κρατική Διαχείριση ...	26
Καθυστερήσεις στη Λειτουργία των Τάξεων ΖΕΠ	29
Καθυστερήσεις στην Παροχή της Επίσημης Προσχολικής Εκπαίδευσης.....	30
Εμπόδια στην Εγγραφή σε Δημόσια Σχολεία.....	31

Έλλειψη Επαρκούς Μη τυπικής Εκπαίδευσης.....	33
III. Ο Αντίκτυπος της Στέρσης της Εκπαίδευσης στην Ψυχική Υγεία.....	41
IV. Δικαίωμα στην Εκπαίδευση.....	45
Ευχαριστίες.....	48

Σύνοψη

Η «Λείλα» και η αδελφή της η «Μαγκντούλιν» δεν έχουν μπει ποτέ σε σχολική αίθουσα. Μεγαλώνοντας σε μία Συρία σπαρασσομένη από πολέμους, η μόνη εκπαίδευση που γνώρισαν οι αδελφές από το **Χαλέπι**, προτού τραπούν σε φυγή πριν από έξι χρόνια, ήταν τα ιδιαίτερα μαθήματα που τους παρέδιδε ένας δάσκαλος επί δύο χρόνια όταν είχαν εκτοπιστεί στην επαρχία Ιντλίμπ. «Θέλω να γίνω γιατρός», είπε η Λείλα στην Human Rights Watch : «Άλλα παιδιά μπορούν να πάνε σχολείο, ενώ εμείς όχι και αυτό με στενοχωρεί».

Η οικογένεια ετράπη σε φυγή από τη χώρα το 2017, καταφθάνοντας τον Απρίλιο – μέσω Τουρκίας –στη Χίο, ένα από τα πέντε νησιά του Αιγαίου που συνιστά κύριο σημείο εισόδου προς την Ευρωπαϊκή Ένωση για Σύρους και άλλους αιτούντες άσυλο. Τέσσερις μήνες αργότερα, τον Αύγουστο, η εννεαμελής οικογένεια βρισκόταν ακόμα στον καταυλισμό της Σούδας – όπου δεν υπήρχε επίσημο σχολείο, καμία δυνατότητα εγγραφής σε δημόσιο σχολείο εκτός καταυλισμού και καμία ευκαιρία για την οικογένεια να φύγει από το νησί. Ο πατέρας των κοριτσιών, ο Ομάρ, είπε ότι «απελπίζεται» από αυτή την κατάσταση των κοριτσιών και των δύο αδελφών τους, σχολικής ηλικίας. «Η έλλειψη εκπαίδευσης ήταν ένας από τους κύριους λόγους για τους οποίους φύγαμε από τη Συρία» είπε.¹

Σύμφωνα με την ελληνική νομοθεσία, η επίσημη εκπαίδευση είναι υποχρεωτική για όλα τα παιδιά ηλικίας από 5 έως 15 ετών και όλα τα παιδιά, συμπεριλαμβανομένων των αιτούντων άσυλο και των μεταναστών, δικαιούνται να εγγραφούν στο δημόσιο σχολείο, ακόμα και αν δεν συγκεντρώνουν τα απαραίτητα δικαιολογητικά.² Στις 5 Ιουλίου 2018, περίπου 17.700 αιτούντες άσυλο – τουλάχιστον 5.300 από αυτούς παιδιά ηλικίας κάτω των 18 – είχαν εγκλωβιστεί σε νησιά, 14.500 σε συνωστισμένους καταυλισμούς υπό κρατική διαχείριση με δυναμικότητα η οποία μόλις ξεπερνάει τους 6.300 ανθρώπους, σύμφωνα με στοιχεία της ελληνικής κυβέρνησης.

Η νομοθεσία προβλέπει ότι τα παιδιά που αιτούνται άσυλο έχουν πρόσβαση στη δημόσια εκπαίδευση «για όσο χρόνο δεν έχει εκτελεστεί κάποιο μέτρο απέλασης κατά των ιδίων ή των

¹ Η συνέντευξη της Human Rights Watch με τη Λείλα και τη Μαγκντούλιν (τα ονόματα των παιδιών έχουν αντικατασταθεί με ψευδώνυμα) και τον Ομάρ στον καταυλισμό της Σούδας στην Χίο, 13 Αυγούστου 2017. Ο καταυλισμός της Σούδας έκλεισε τον Οκτώβριο 2017.

² Το δικαίωμα αυτό βασίζεται στο άρθρο 40 του Νόμου 2910/2001 και σε ποικίλα Προεδρικά Διατάγματα, συμπεριλαμβανομένης μιας οδηγίας του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου που η Ελλάδα ενσωμάτωσε στην εθνική της νομοθεσία το 2007 με το Άρθρο 9(1) του ΠΔ 220/2007, εναρμονίζοντας την Οδηγία 2003/9/EC στην ελληνική νομοθεσία. Γίνεται αναφορά σε αυτό στην βάση δεδομένων για το άσυλο (Asylum Information Database) στην «Εκθεση Χώρας: Ελλάδα, Επικαιροποίηση 2016», του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου για τους Πρόσφυγες και τους Εξόριστους, 2017, σελ. 109, <http://www.asylumineurope.org/reports/country/greece/reception-conditions/employment-and-education/access-education> (πρόσβαση 9 Σεπτεμβρίου 2017).

γονιών τους,»³ και πρέπει να εγγραφούν στο σχολείο εντός τριών μηνών από την υποβολή της αίτησης για άσυλο ή εντός ενός έτους εάν στο ενδιάμεσο διάστημα παρέχεται ειδική εκπαίδευση γλώσσας για να τους επιτρέψει την πρόσβαση στο δημόσιο σχολείο.⁴

Αλλά, όπως καταγράφεται στην έκθεση, αυτές οι μη εκπληρωθείσες υποσχέσεις της κυβέρνησης και οι σκληρές πολιτικές έχουν ως αποτέλεσμα το δικαίωμα στην εκπαίδευση των περισσότερων παιδιών αιτούντων άσυλο στα Νησιά του Αιγαίου να μην εφαρμόζεται.

Για πολλά παιδιά η έλλειψη εκπαίδευσης στα ελληνικά νησιά επιτείνει την ήδη ιδιαίτερω ανεπαρκή εκπαίδευση πριν από την άφιξή τους λόγω των ένοπλων συρράξεων και της φυγής από την πατρίδα τους.⁵ Το 2017 μία υπουργική επιτροπή εμπειρογνομόνων διαπίστωσε πως «εξαιτίας πολέμων και μετανάστευσης, σημαντικό ποσοστό των προσφυγόπουλων [στην Ελλάδα] βρέθηκαν εκτός σχολικού περιβάλλοντος επί τουλάχιστον δύο έτη και πολλά παιδιά δεν έχουν φοιτήσει ποτέ σε σχολείο παρόλο που είναι σε σχολική ηλικία».⁶ Παγκοσμίως η έρευνα δείχνει ότι οι πιθανότητες να εγκαταλείψει ένα παιδί μόνιμα το σχολείο αυξάνονται με κάθε εξάμηνο που χάνεται.

Η Human Rights Watch δεν γνωρίζει περιπτώσεις παιδιών που να ζουν σε καταυλισμούς υπό κρατική διαχείριση σε νησιά και να ήταν σε θέση να φοιτήσουν σε σχολεία πρωτοβάθμιας ή δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης ή που να τους παρασχέθηκαν πληροφορίες για την εγγραφή τους σε δημόσιο σχολείο, μεταφορικό μέσο προς τα σχολεία ή άλλη στήριξη. Η μόνη επίσημη παιδεία που διατέθηκε σε παιδιά σε καταυλισμούς υπό κρατική διαχείριση είναι η προσχολική εκπαίδευση.

³ Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, Οδηγία 2003/9/EK του Συμβουλίου της 27 Ιανουαρίου 2003 σχετικά με τις ελάχιστες απαιτήσεις για υποδοχή των αιτούντων άσυλο στα κράτη μέλη, 6 Φεβρουαρίου 2003, Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης L. 31/18-31/25, 6.2.2003, 2003/9/EK, <http://www.refworld.org/docid/3ddcfda14.html> (πρόσβαση 22 Ιανουαρίου 2018).

⁴ Άρθρο 9(2), ΠΔ 220/2007, όπως αναφέρεται στην βάση δεδομένων για το άσυλο (Asylum Information Database), «Πρόσβαση στην Εκπαίδευση: Ελλάδα.» χωρίς ημερομηνία, σελ. 110.

⁵ Δεκαοχτώ από τα παιδιά που αιτούνται άσυλο και παραχώρησαν συνέντευξη στην Human Rights Watch στα νησιά είπαν ότι η εκπαίδευσή τους είχε διακοπεί επειδή τα σχολεία τους είχαν χρησιμοποιηθεί για στρατιωτικούς σκοπούς ή είχαν δεχθεί επίθεση και καταστράφηκαν στις ένοπλες συρράξεις. Για παράδειγμα, ο «Ταμίμ», 10 ετών σήμερα, εγκατέλειψε το Κουντούζ στο Αφγανιστάν πριν από δύο χρόνια και δεν φοίτησε σε σχολείο έκτοτε. Ακόμα και στο Κουντούζ μπορούσε να πηγαίνει στο σχολείο κατά μέσο όρο μόνο «κάθε δεύτερη ημέρα», είπε ο πατέρας του Ταμίμ, επειδή το σχολείο ήταν συχνά κλειστό λόγω των συρράξεων μεταξύ των κυβερνητικών δυνάμεων και των ανταρτών Ταλμπάν στην περιοχή. Οχτώ ακόμα παιδιά από τη Συρία και το Ιράκ, που παραχώρησαν συνέντευξη στην Human Rights Watch τον Δεκέμβριο στη Λέσβο, είπαν ότι σταμάτησαν το σχολείο όταν τα σχολεία τους καταλήφθηκαν από τη βίαιη εξτρεμιστική ομάδα ISIS, που έκαψε τα βιβλία, απέλυσε τους δασκάλους ή τους απείλησε, εάν δεν δίδασκαν ύλη εγκεκριμένη από το ISIS, και στρατολόγησε παιδιά για να πολεμήσουν, συχνά από την Ε' τάξη του Δημοτικού περίπου. Συνεντεύξεις της Human Rights Watch στον καταυλισμό ΒΙΑΑ στη Χίο, 15 Αυγούστου 2017, και στον καταυλισμό της Μόριας στη Λέσβο, 3, 4 και 5 Δεκεμβρίου 2017.

⁶ Υπουργείο Παιδείας, Έρευνας και Θρησκευμάτων, Επιστημονική Επιτροπή για την υποστήριξη των Παιδιών Προσφύγων, «Εκπαιδευτικό Πρόγραμμα Προσφύγων. Α. Αποτίμηση του Έργου Ένταξης των Παιδιών Προσφύγων στην Εκπαίδευση. Β. Προτάσεις για την Εκπαίδευση των Παιδιών Προσφύγων κατά τη διάρκεια του Σχολικού Έτους 2017-2018,» Απρίλιος 2017, σελ 38. https://www.minedu.gov.gr/publications/docs2017/CENG_Epistimoniki_Epitropi_Prosfygon_YPPETH_Apotimisi_Protaseis_2016_2017_070_.pdf (πρόσβαση 4 Σεπτεμβρίου 2017).

Από τα 107 παιδιά σχολικής ηλικίας (μεταξύ 5 και 17 ετών) σε καταυλισμούς υπό κρατική διαχείριση στις Λέσβο, Σάμο και Χίο, που παραχώρησαν συνέντευξη τον Αύγουστο και τον Δεκέμβριο 2017 και τον Ιούνιο 2018, κανένα — συμπεριλαμβανομένων παιδιών που πέρασαν περισσότερους από 11 μήνες στους καταυλισμούς — δεν είχε λάβει επίσημη εκπαίδευση εκεί.

Η έλλειψη πρόσβασης στην επίσημη εκπαίδευση για την μεγάλη πλειονότητα των παιδιών που αιτούνται άσυλο στα νησιά προκύπτει από μία πολιτική, για την οποία ευθύνεται τόσο η Ελλάδα όσο και η Ευρωπαϊκή Ένωση — που στερεί την πρόσβαση των αιτούντων άσυλο σε βασικά δικαιώματα επί τη εσφαλμένη βάση ότι η παραμονή τους θα είναι σύντομη προτού αποσταλούν στην Τουρκία ή τους επιτραπεί να μεταβούν στην ηπειρωτική χώρα.

Στην πράξη τα παιδιά εγκλωβίζονται επί τρεις έως έξι μήνες ή για ακόμα μεγαλύτερο διάστημα σε υπερπλήρεις καταυλισμούς υπό κρατική διαχείριση, αλλά η Ελλάδα ούτε έχει επενδύσει σε επίσημη εκπαίδευση εντός των καταυλισμών ούτε έχει παράσχει πρόσβαση σε δημόσια σχολεία εκτός καταυλισμού. Αντί να επιτρέψει στα παιδιά και στις οικογένειές τους να φύγουν από τις άσχημες συνθήκες στους καταυλισμούς των νησιών, η κυβέρνηση διατηρεί φαινομενικά την πεποίθηση ότι ο γεωγραφικός τους περιορισμός στα νησιά θα αποτρέψει τη νέα μετανάστευση προς την Ελλάδα και την ΕΕ.

Όπως είπε ο πρώην Υπουργός Μεταναστευτικής Πολιτικής, Γιάννης Μουζάλας στην γερμανική εφημερίδα *Der Spiegel* τον Δεκέμβριο του 2017: «Εάν προχωρήσουμε στην ανακούφιση των νησιών, θα εξυπηρετήσουμε τα συμφέροντα των διακινητών» και θα πυροδοτηθεί μία «επανάληψη του 2015 σε μικρότερη κλίμακα» - μία αναφορά στην μαζική μετανάστευση κατά το έτος όπου περισσότεροι από 800.000 αιτούντες άσυλο και μετανάστες κατέφθασαν, μέσω της Τουρκίας, στα όμορα ελληνικά νησιά και προχώρησαν προς την ηπειρωτική Ευρώπη.

Έλλειψη Επίσημης Εκπαίδευσης

Τα περισσότερα παιδιά που αιτούνται άσυλο μένουν σε καταυλισμούς υπό κρατική διαχείριση, γνωστά επίσης ως «hotspot» ή Κέντρα Υποδοχής και Ταυτοποίησης. Ένα μικρό ποσοστό παιδιών έχει μεταφερθεί εκτός καταυλισμών σε άλλα σημεία, όπως ξενώνες για ασυνόδευτα παιδιά ή ξενοδοχεία που επιδοτούνται από την ΕΕ ή διαμερίσματα για παιδιά με οικογένειες που κρίνονται πολύ ευάλωτες για να ζήσουν στους υπό κρατική διαχείριση καταυλισμούς.

Θεωρητικά όλοι οι γονείς που αιτούνται άσυλο μπορούν να εγγράψουν τα παιδιά τους στο Δημόσιο σχολείο ακόμα κι αν στερούνται ταυτοποιητικών εγγράφων, αρκεί το παιδί τους να έχει εμβολιαστεί. Ωστόσο, στην πράξη, τα μόνα παιδιά που εντόπισε η Human Rights Watch, τα οποία ήταν σε θέση να φοιτήσουν σε δημόσια σχολεία ανήκαν στο μικρό ποσοστό που είχε μεταφερθεί εκτός των καταυλισμών υπό κρατική διαχείριση και γράφτηκαν σε σχολεία μόνο με τη βοήθεια ΜΚΟ ή Ελλήνων εθελοντών.

Η Ελλάδα έχει θεσπίσει δύο κύρια προγράμματα στα δημόσια σχολεία ώστε να διατίθεται εκπαίδευση στα παιδιά αιτούντα άσυλο: α) το προϋπάρχον πρωινό πρόγραμμα «ένταξης»

(ΖΕΠ/Ζώνες Εκπαιδευτικής Προτεραιότητας) που διευρύνθηκε για να βοηθήσει τα παιδιά που αιτούνται άσυλο ώστε να ενταχθούν σε τάξεις με Έλληνες συμμαθητές και β) ένα απογευματινό πρόγραμμα «υποδοχής» (ΔΥΕΠ) για παιδιά που δεν μπορούν να διαβάσουν ή να γράψουν ελληνικά και ίσως βρίσκονταν εκτός σχολείου για μεγάλες χρονικές περιόδους. Και τα δύο έχουν περιορισμένο πεδίο εφαρμογής.

Το 2016 η Ελλάδα διέυρνε το πρόγραμμα ένταξης (ΖΕΠ) ώστε να καλύπτει επιπλέον τα παιδιά μετανάστες και αιτούντα άσυλο στα νησιά. Παιδιά που μεταφέρθηκαν από καταυλισμούς σε άλλους χώρους μπορούν να λάβουν βοήθεια από μη κυβερνητικές ομάδες ή από εθελοντές ώστε να αντεπεξέλθουν στις διαδικασίες εγγραφής στο σχολείο.⁷ Δημόσια σχολεία με εννέα ή περισσότερα παιδιά αιτούντα άσυλο είναι επιλέξιμα για τη λήψη στήριξης από το υπουργείο προκειμένου να λειτουργήσει το ειδικό πρόγραμμα ΖΕΠ, που παρέχει πρόσθετους εκπαιδευτικούς ώστε να βοηθήσουν τους μαθητές να μάθουν ελληνικά.

Ωστόσο, αφού μόνο ένας μικρός αριθμός παιδιών στα νησιά κατόρθωσε να εγγραφεί στα δημόσια σχολεία, σχετικά λίγα από αυτά επωφελούνται από τις τάξεις ΖΕΠ. Κατά το σχολικό έτος 2016-2017 μόλις 47 παιδιά από αρκετές εκατοντάδες που μεταφέρθηκαν εκτός καταυλισμών υπό κρατική διαχείριση φοίτησαν σε δημόσια σχολεία στα νησιά. Σε ορισμένες περιπτώσεις τα προγράμματα ΖΕΠ δεν ξεκίνησαν παρά μόνο την άνοιξη του 2018, ενώ σε άλλες περιπτώσεις ορισμένα παιδιά αντιμετώπισαν καθυστερήσεις στην εγγραφή τους επειδή το Υπουργείο Υγείας δεν εξασφάλισε τον εμβολιασμό τους, που αποτελεί προαπαιτούμενο.

Μέχρι το τέλος του σχολικού έτους 2017-2018, το πολύ 400 παιδιά αιτούντα άσυλο στα νησιά είχαν εγγραφεί στην προσχολική, πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση.⁸ Το Υπουργείο Παιδείας πληροφόρησε την Human Rights Watch ότι συνολικά 1.118 παιδιά αιτούντα άσυλο είχαν εγγραφεί σε σχολικές μονάδες στα νησιά κατά τη διάρκεια του έτους 2017-2018, αλλά αυτός είναι συνολικός αριθμός που περιλαμβάνει όλες τις εγγραφές κατά τη διάρκεια αυτής της περιόδου, όπου

⁷ Βάση δεδομένων για το άσυλο (Asylum Information Database) στην «Έκθεση Χώρας: Ελλάδα, 2016 Επικαιροποίηση: Τύποι Στέγασης» του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου για τους Πρόσφυγες και τους Εξόριστους, Μάρτιος 2017, <http://www.asylumineurope.org/reports/country/greece/reception-conditions/housing/types-accommodation> (πρόσβαση 21 Ιανουαρίου 2018).

⁸ Βάσει υπολογισμών της UNICEF ο αριθμός ανέρχεται σε περίπου 370. Τηλεφωνική συνέντευξη της Human Rights Watch με αξιωματούχους της UNICEF στις 9 Ιουλίου 2018. Ο περιφερειακός διευθυντής πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης για τα νησιά του Βόρειου Αιγαίου εκτίμησε ότι αριθμούν περισσότερα από 300 παιδιά. Συνέντευξη της Human Rights Watch με τον Αριστείδη Καλαργάλη, στη Λέσβο, 15 Ιουνίου 2018. Ο αριθμός αυξήθηκε από τα περίπου 280 παιδιά που εγγράφηκαν τον Δεκέμβριο 2017. Ομάδα Εργασίας για τον Τομέα της Εκπαίδευσης. “Access to formal education for refugee and migrant children, 31 December 2017 (Πρόσβαση στην επίσημη εκπαίδευση για τα παιδιά πρόσφυγες και μετανάστες, 31 Δεκεμβρίου 2017)” <https://data2.unhcr.org/en/documents/download/63725> (πρόσβαση 20 Ιουνίου 2018).

χιλιάδες αιτούντες άσυλο είχαν φύγει από τα νησιά.⁹ Τον Ιούνιο 2018 υπήρχαν τουλάχιστον 3.000 παιδιά σχολικής ηλικίας στα νησιά, τα περισσότερα σε καταυλισμούς υπό κρατική διαχείριση.¹⁰

Στην ηπειρωτική Ελλάδα τα παιδιά που διαμένουν στους καταυλισμούς υπό κρατική διαχείριση μπορούν να εγγραφούν στις απογευματινές τάξεις υποδοχής (ΔΥΕΠ), που παρέχουν επίσημη εκπαίδευση. Το Υπουργείο Παιδείας είχε σκοπό να επεκτείνει το πρόγραμμα ΔΥΕΠ στα νησιά το σχολικό έτος 2016-2017, αλλά σύμφωνα με έκθεση μίας επιτροπής του Υπουργείου Παιδείας τον Απρίλιο 2017 σχετικά με την εκπαίδευση προσφύγων, αυτό παρεμποδίστηκε από το Υπουργείο Μεταναστευτικής Πολιτικής. Η έκθεση δεν παρείχε περισσότερες πληροφορίες και το Υπουργείο Μεταναστευτικής Πολιτικής δεν απάντησε στα ερωτήματά μας.

Σε μία θετική κίνηση, το Υπουργείο Παιδείας ξεκίνησε να ανοίγει προσχολικές τάξεις ΔΥΕΠ για παιδιά σε καταυλισμούς υπό κρατική διαχείριση στη Σάμο και στη Χίο κατά το σχολικό έτος 2017-2018. Τον Μάιο 2018, επιπλέον 33 παιδιά ηλικίας Δημοτικού σε έναν καταυλισμό υπό δημοτική διαχείριση στη Λέσβο εγγράφηκαν σε απογευματινές τάξεις ΔΥΕΠ σε δύο δημόσια Δημοτικά σχολεία. Ένας νόμος που δημοσιεύθηκε σε ΦΕΚ τον Ιούνιο 2018 προβλέπει τάξεις ΔΥΕΠ χωρίς διάκριση μεταξύ νησιών και ηπειρωτικής χώρας.¹¹ Το Υπουργείο Παιδείας επίσης σκοπεύει να ανοίξει 15 νέες τάξεις ΔΥΕΠ και να παράσχει προσχολικές τάξεις σε όλους τους υπό κρατική διαχείριση καταυλισμούς στα νησιά κατά το σχολικό έτος 2018-2019 και έτσι θα είναι η πρώτη φορά που παιδιά στον καταυλισμό της Μόριας, στη Λέσβο, θα έχουν πρόσβαση σε επίσημη προσχολική εκπαίδευση.¹² Ωστόσο, ακόμα και αν πραγματοποιηθούν αυτά τα σχέδια, δεν φαίνεται ότι θα παρέχεται επαρκής επίσημη εκπαίδευση για την πλειονότητα των παιδιών αιτούντων άσυλο στα νησιά, εκτός εάν ο αριθμός των παιδιών μειωθεί σημαντικά. Κατά τη διάρκεια των τελευταίων δύο ετών, το Υπουργείο Παιδείας δεν ήταν σε θέση να διεκπεραιώσει πλήρως τα ανακοινωθέντα σχέδια διεύρυνσης της πρόσβασης στην εκπαίδευση στα νησιά.

⁹ Επιστολή προς την Human Rights Watch από το Υπουργείο Παιδείας, Έρευνας και Θρησκευμάτων, Γραφείο για την Παρακολούθηση και τον Συντονισμό της Εκπαίδευσης των Προσφύγων, 9 Ιουλίου 2018, και email με ημερομηνία 11 Ιουλίου 2018. Είναι δύσκολο να υπολογιστεί ο αριθμός των παιδιών αιτούντων άσυλο που ταξίδεψαν από τα νησιά στην ηπειρωτική χώρα κατά τη διάρκεια του σχολικού έτους, αλλά οι ελληνικές αρχές μετέφεραν χιλιάδες αιτούντες άσυλο στην ηπειρωτική χώρα από τον Νοέμβριο 2017 έως τον Φεβρουάριο 2018 προκειμένου να ανακουφιστεί ο συνωστισμός στα νησιά. Δείτε τις Γενικές Πληροφορίες, Ενότητα I, παρακάτω.

¹⁰ Οι αξιωματούχοι του ΟΗΕ παρείχαν εκτιμήσεις για την ύπαρξη 2.281 παιδιών σε καταυλισμούς υπό κρατική διαχείριση, 507 σε διαμερίσματα και 207 σε ξενώνες στα νησιά στα τέλη Μαΐου και στις αρχές Ιουνίου 2018. Αυτοί οι αριθμοί αφορούν παιδιά ηλικίας 6-17 ετών, αλλά η υποχρεωτική εκπαίδευση ξεκινάει από την ηλικία των 5 ετών. Email προς την Human Rights Watch από αξιωματούχους της UNICEF στην Αθήνα, 11 Ιουλίου 2018. Όπως αναλύεται παρακάτω, άλλες πηγές παρείχαν διαφορετικά αριθμητικά στοιχεία.

¹¹ Φύλλο Εφημερίδας της Κυβέρνησης της Ελληνικής Δημοκρατίας, 12 Ιουνίου 2018, Νόμος 4547/2018, «Αναδιοργάνωση των δομών υποστήριξης της πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης και άλλες διατάξεις», άρθρα 72-83.

¹² Επιστολή προς την Human Rights Watch από το Υπουργείο Παιδείας, Έρευνας και Θρησκευμάτων, Γραφείο για την Παρακολούθηση και τον Συντονισμό της Εκπαίδευσης των Προσφύγων, 9 Ιουλίου 2018, και email με ημερομηνία 11 Ιουλίου 2018.

Διαφορετικές πηγές παρείχαν διαφορετικά αριθμητικά στοιχεία, αλλά όλα τα διαθέσιμα στοιχεία έδειξαν ότι μόνο ένα μικρό ποσοστό παιδιών στα νησιά ήταν σε θέση να εγγραφούν στην επίσημη εκπαίδευση:

- Στη Λέσβο τον Αύγουστο του 2017, υπήρχαν 530 παιδιά ηλικίας 6 έως 17 ετών (συμπεριλαμβανομένων 77 ασυνόδευτων παιδιών) καταγεγραμμένων από την UNHCR. Μέχρι τον Ιούνιο του 2018 ο αριθμός των παιδιών σχολικής ηλικίας έφτασε τα 2.000 παιδιά. Περίπου 200 παιδιά εντάχθηκαν στην επίσημη εκπαίδευση μέχρι το τέλος του σχολικού έτους 2017-2018. Γύρω στα 150 παιδιά αιτούντα άσυλο ήταν εγγεγραμμένα στην επίσημη πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση μέχρι το τέλος του σχολικού έτους 2017-2018, τα περισσότερα από τα οποία είχαν μεταφερθεί από τον υπό κρατική διαχείριση καταυλισμό στη Μόρια σε άλλους χώρους στέγασης, συμπεριλαμβανομένων 33 παιδιών σε έναν καταυλισμό υπό δημοτική διαχείριση. Επιπρόσθετα, 55 παιδιά αιτούντα άσυλο είχαν εγγραφεί σε επίσημες προσχολικές τάξεις στη Λέσβο.
- Στη Σάμο τον Αύγουστο του 2017, μόνο 7 παιδιά αιτούντα άσυλο ήταν εγγεγραμμένα σε δημόσια σχολεία το 2016-2017. Υπήρχαν 525 παιδιά ηλικίας 5 έως 17 ετών στη Σάμο τον Σεπτέμβριο του 2017. Τον Ιούνιο του 2018 τα παιδιά σχολικής ηλικίας στη Σάμο αριθμούσαν 501 παιδιά. Περίπου 60 παιδιά ήταν εγγεγραμμένα στην επίσημη εκπαίδευση μέχρι το τέλος του σχολικού έτους 2017-2018, συμπεριλαμβανομένων 30 παιδιών που διέμεναν εκτός των καταυλισμών υπό κρατική διαχείριση, και επιπλέον 30 παιδιά στον καταυλισμό που ήταν εγγεγραμμένα σε ένα επίσημο προσχολικό πρόγραμμα.
- Στη Χίο κανένα παιδί αιτούν άσυλο δεν ήταν εγγεγραμμένο σε δημόσιο σχολείο κατά το σχολικό έτος 2016-2017. Τον Σεπτέμβριο 2017 υπήρχαν στο νησί 261 παιδιά αιτούντα άσυλο, σχολικής ηλικίας, 43 από τα οποία διέμεναν εκτός του καταυλισμού ΒΙΑΛ. Μέχρι τις αρχές Νοεμβρίου 2017 υπήρχαν 494 παιδιά σχολικής ηλικίας στον καταυλισμό και 64 σε χώρους στέγασης εκτός. Η Human Rights Watch δεν είχε λάβει αριθμό παιδιών αιτούντων άσυλο στη Χίο για τον Ιούνιο 2018, αλλά μία συντηρητική εκτίμηση είναι γύρω στα 300. Κατά το σχολικό έτος 2017-2018 οι εγγραφές έφτασαν τις 64 με παιδιά που στεγάζονταν εκτός καταυλισμού, ενώ επιπλέον 60 παιδιά εγγράφηκαν σε προσχολικές τάξεις που λειτουργούσαν στα τέλη Μαρτίου 2018.
- Στη Λέρο και στην Κω υπήρχαν 314 παιδιά σχολικής ηλικίας τον Σεπτέμβριο 2017, από τα οποία τα 52 διέμεναν εκτός καταυλισμών. Τον Ιούνιο 2018 ο συνολικός αριθμός αυξήθηκε σε 388, από τα οποία 66 διέμεναν εκτός καταυλισμών. Υπήρχαν 20 παιδιά εγγεγραμμένα στη Λέρο και 10 εγγεγραμμένα στην Κω, η πλειονότητα των οποίων διέμενε σε διαμερίσματα ή εκτός καταυλισμών.

Ανεπαρκής Μη Τυπική Εκπαίδευση

Τα παιδιά αιτούντα άσυλο στους καταυλισμούς τα οποία λαμβάνουν κάποια εκπαίδευση γενικότερα το κάνουν σε άτυπα «σχολεία» τοπικών και διεθνών ΜΚΟ που συχνά ποικίλουν από άποψη ποιότητας και έχουν περιορισμένο πεδίο εφαρμογής.

Στη Σάμο, για παράδειγμα, υπήρχαν 525 παιδιά αιτούντα άσυλο, σχολικής ηλικίας, το Σεπτέμβριο 2017, αλλά τα προγράμματα μη τυπικής εκπαίδευσης ήταν μόλις κατά προσέγγιση 100. Στις 5 Ιουνίου 2018 υπήρχαν 501 παιδιά σχολικής ηλικίας. Στον υπό κρατική διαχείριση καταυλισμό στη Μόρια στη Λέσβο, τον Ιούνιο 2018, το μόνο σχολείο εντός καταυλισμού για παιδιά που διαμένουν με τους γονείς τους ήταν σε θέση να παρέχει 1,5 ώρες καθημερινής διδασκαλίας σε 90 παιδιά, αφού οι αρχές του καταυλισμού είχαν διαθέσει μόνο ένα φορητό κοντέινερ ως αίθουσα. Περίπου 170 παιδιά φοίτησαν σε δύο άλλα μη τυπικά σχολεία εκτός καταυλισμού, που παρείχαν μεταφορικό μέσο, αλλά ορισμένα μικρότερα παιδιά δεν ήταν σε θέση να φοιτήσουν επειδή οι γονείς τους είπαν ότι δεν μπορούσαν να φύγουν από τον καταυλισμό για να τα συνοδεύσουν στο λεωφορείο.

Ορισμένα παιδιά είπαν στην Human Rights Watch ότι εγκατέλειψαν τη μη τυπική εκπαίδευση στους καταυλισμούς λόγω της τακτικής αντικατάστασης των δασκάλων (συχνά εθελοντές ή πρόσφυγες), της διδασκαλίας στα ελληνικά ή στα αγγλικά χωρίς μετάφραση και της περιορισμένης εκπαίδευσης.

Ο «Μουνίρ», 15 ετών, από το Ντίρ αλ-Ζορ της Συρίας, έφθασε ασυνόδευτος στον καταυλισμό της Μόριας, την 1^η Σεπτεμβρίου 2017, και εγγράφηκε στο άτυπο σχολείο στον τομέα των ασυνόδευτων του καταυλισμού. «Ήταν το ίδιο μάθημα καθημερινά, επειδή έρχονταν νέα παιδιά, και μας μάθαιναν απλά την αλφάβητο», είπε. Οι αξιωματούχοι του καταυλισμού είπαν στον Μουνίρ ότι οι πιθανότητες να φοιτήσει σε κανονικό σχολείο εκτός καταυλισμού ήταν «μηδενικές» και ότι «χρειαζόταν να περιμένω μέχρι να φύγω από τη Μόρια» για να φοιτήσει σε σχολείο. Τα ασυνόδευτα παιδιά μπορεί να παραμένουν επί μήνες σε καταυλισμούς υπό κρατική διαχείριση λόγω της έλλειψης εξειδικευμένων δομών στέγασης εκτός καταυλισμών.³³

³³ Αναμένοντας την τοποθέτηση σε κάποια δομή στέγασης, οι Ελληνικές αρχές επίσης προβαίνουν στην κράτηση των ασυνόδευτων παιδιών στα αστυνομικά τμήματα. Human Rights Watch, «Ελλάδα: Τα Ασυνόδευτα Παιδιά Μετανάστες Μένουν Απροστάτευτα», 19 Ιουλίου 2017 <https://www.hrw.org/news/2017/07/19/greece-lone-migrant-children-left-unprotected>

Τα άτυπα σχολεία που επισκέφθηκε η Human Rights Watch παρείχαν από 4 ως και 18 ώρες διδασκαλίας ανά εβδομάδα, σε σύγκριση με 30 ώρες που παρείχαν τα ελληνικά δημόσια σχολεία. Ορισμένοι δάσκαλοι σε άτυπα σχολεία είπαν πως οι τάξεις τους είχαν ως και 50 μαθητές, ενώ η μέση τάξη στην Ελλάδα έχει λιγότερους από 18 μαθητές. Το προσωπικό τόνισε ότι τα σχολεία τους δεν έχουν την πρόθεση και δεν μπορούν να αντικαταστήσουν την επίσημη εκπαίδευση.

Αντίκτυπος στην Ψυχική Υγεία

Για πολλά παιδιά αιτούντα άσυλο, η μη πρόσβαση στην εκπαίδευση τους στερεί μία κρίσιμη δομή, ειδικά δεδομένης της καθημερινής ανασφάλειας και των δύσκολων συνθηκών στους καταυλισμούς. Πολλά αντιμετώπισαν βία στις πατρίδες τους και στο ταξίδι προς την Ελλάδα και υποφέρουν από στρες και ψυχικά τραύματα, τα οποία γενικά δεν αντιμετωπίζονται.

Για παράδειγμα, το 2017 μέλη μίας ένοπλης ομάδας εισήλθαν βίαια στο σπίτι της οικογένειας του Αμίρ, 6 ετών, προκαλώντας στρες και ψυχικό τραύμα στο παιδί. Η μητέρα του, η Χέμπα, δήλωσε στην Human Rights Watch ότι ο Αμίρ είχε «αρχίσει να ηρεμεί» μετά την άφιξή του στη Χίο τον Απρίλιο του 2017, όπου είχε την ευκαιρία να φοιτήσει σε άτυπο σχολείο. Ωστόσο, ένας καβγάς στον καταυλισμό του προκάλεσε άγχος. «Πλέον ξυπνάει κλαίγοντας σχεδόν κάθε νύχτα και ξαναθυμάται τα γεγονότα αυτά.» Τον Αύγουστο 2017 είχε καταφέρει να δει τον ψυχολόγο του καταυλισμού μόλις μία φορά.

Οι γονείς και το προσωπικό ΜΚΟ είπαν στην Human Rights Watch ότι η δομημένη, ασφαλής ρουτίνα των εκπαιδευτικών προγραμμάτων βοηθάει τα παιδιά να ξεπεράσουν τον φόβο και το άγχος. «Το κύριο μέλημά μας είναι να τα βγάλουμε από τους καταυλισμούς και να τα εντάξουμε σε μία κανονικότητα, μέσω της εκπαίδευσης, ώστε να μην επικρατεί μονίμως το καθεστώς του επείγοντος», είπε ένας πρώην αξιωματούχος στον κλάδο της παιδείας. «Η εκπαίδευση τους επιτρέπει να ξανανιώσουν παιδιά, επειδή έχουν βιώσει πολλές κακές εμπειρίες που συνήθως αφορούν πιο ώριμες ηλικίες».

Μία Επιδεινούμενη Κατάσταση

Η λεγόμενη συμφωνία ΕΕ- Τουρκίας που υπεγράφη τον Μάρτιο του 2016 αποσκοπούσε στην μείωση του αριθμού των αφίξεων στην Ελλάδα και ο γεωγραφικός περιορισμός που

υιοθέτησε η Ελλάδα για την εφαρμογή της συμφωνίας έχει επιτείνει την έλλειψη εκπαίδευσης για τα παιδιά αιτούντα άσυλο και τα έχει εγκλωβίσει σε φρικτές συνθήκες, σε υπερπλήρη αντίσκηνα και κοντέινερ, με ελάχιστη πρόσβαση σε κατάλληλη στέγη, τροφή, νερό, τουαλέτες, υγειονομική περίθαλψη ή προστασία.

Στις 17 Απριλίου 2018 το Συμβούλιο της Επικρατείας έκρινε ότι η πολιτική γεωγραφικού περιορισμού της Ελλάδας στερείται νομικής βάσης και ότι δεν υπάρχουν επιτακτικοί λόγοι δυνάμει του δικαίου της ΕΕ και της Ελλάδας που να δικαιολογούν τον περιορισμό της ελευθερίας κινήσεων των αιτούντων άσυλο. Αντί όμως να υλοποιήσει την απόφαση, τρεις μέρες αργότερα η ελληνική κυβέρνηση εξέδωσε μία διοικητική απόφαση που επανέφερε την πολιτική γεωγραφικού περιορισμού. Στο μεταξύ, έχουν αυξηθεί οι αφίξεις στα νησιά από 1.250 τον Φεβρουάριο σε 2.400 τον Μάρτιο και σε 3.000 τον Απρίλιο, σύμφωνα με την UNHCR.

Επιπρόσθετα, οι αλλαγές στη χρηματοδότηση έχουν θέσει σε κίνδυνο την άτυπη εκπαίδευση η οποία στο παρελθόν ήταν διαθέσιμη στα προσφυγόπουλα. Τον Ιούλιο του 2017 η ανθρωπιστική υπηρεσία της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, ECHO, η οποία μέχρι εκείνη τη στιγμή παρείχε τα κονδύλια απευθείας στις ΜΚΟ στα νησιά, συμπεριλαμβανομένων εκείνων που διέθεταν την άτυπη εκπαίδευση, άλλαξε την χρηματοδότησή της στην Ελλάδα ώστε αυτή να επικεντρωθεί στο επίδομα σε μετρητά και στην ενοικίαση διαμερισμάτων προκειμένου «να βγουν οι πρόσφυγες εκτός καταυλισμών».¹⁴

Η αλλαγή στη χρηματοδότηση της ECHO οδήγησε στην διακοπή των δραστηριοτήτων στην Ελλάδα πολλών διεθνών ΜΚΟ που λειτουργούσαν εκπαιδευτικά προγράμματα στα νησιά.¹⁵ Για παράδειγμα, το Νορβηγικό Συμβούλιο Προσφύγων (Norwegian Refugee Council) έπαψε

¹⁴ Jessica Abrahams, “EU announces new funds and strategy for refugee support in Greece (Η ΕΕ ανακοινώνει νέα κονδύλια και στρατηγική για την στήριξη των προσφύγων στην Ελλάδα)”, Devex, 1 Αυγούστου 2017, <https://www.devex.com/news/eu-announces-new-funds-and-strategy-for-refugee-support-in-greece-90791> (πρόσβαση 6 Ιουνίου 2018).

¹⁵ CARE, International Rescue Committee, Médecins Sans Frontières, Médecins du Monde, Norwegian Refugee Council, Save the Children, Solidarity Now, “Lack of handover plans for the response in Greece puts asylum seekers at risk, NGOs warn (Οι ΜΚΟ προειδοποιούν πως η έλλειψη μεταβατικών σχεδίων για την ανταπόκριση στη συγκυρία θέτει τους αιτούντες άσυλο σε κίνδυνο)”, 11 Ιουλίου 2017,

<https://www.nrc.no/globalassets/pdf/press/joint-ngo-greece-transition-statement-110717.pdf> (πρόσβαση 20 Ιανουαρίου 2018).

το εκπαιδευτικό του πρόγραμμα για 300 παιδιά και νέους στη Χίο τον Ιούλιο του 2017,¹⁶ ενώ η οργάνωση Save the Children διέκοψε οριστικά τις τάξεις αγγλικών, ελληνικών και μαθηματικών που παρείχε σε περίπου 120 παιδιά στη Λέσβο και σε 200 παιδιά στη Χίο.¹⁷ Οι ΜΚΟ προειδοποίησαν σχετικά με άλλα κενά σε θεμελιώδεις υπηρεσίες που οι ίδιες παρείχαν στα νησιά, όπως το «λουκέτο» στις δομές για ασυνόδευτα παιδιά και για παιδιά που έχουν χωριστεί από τις οικογένειές τους.¹⁸ Τον Ιούνιο 2018 οι τοπικές ΜΚΟ συνεχίζουν να αδυνατούν να καλύψουν τα μεγάλα, προϋπάρχοντα κενά στην άτυπη εκπαίδευση.

Και Τώρα Τι;

Στα δύο χρόνια εφαρμογής της Συμφωνίας ΕΕ-Τουρκίας, η Ελλάδα και ΕΕ έχουν επανειλημμένα δεσμευτεί να σέβονται και να προστατεύουν τα δικαιώματα των αιτούντων άσυλο στην Ελλάδα, αλλά συνεχώς αδυνατούν να περιορίσουν τις τραγικές συνθήκες στα νησιά και να παρέχουν στα παιδιά των καταυλισμών πρόσβαση στην εκπαίδευση.

Η ΕΕ και τα κράτη μέλη της, τα οποία στο πλαίσιο της συμφωνίας ΕΕ- Τουρκίας μοιράζονται την ευθύνη για τη στέρση των δικαιωμάτων των παιδιών αιτούντων άσυλο που υπόκεινται σε γεωγραφικό περιορισμό στα νησιά στην Ελλάδα, πρέπει να βάλουν τέλος στην υφιστάμενη πολιτική γεωγραφικού περιορισμού και να υποστηρίξουν την έγκαιρη μετάβαση των παιδιών και των οικογενειών τους στην ηπειρωτική χώρα, όπου οι αρχές οφείλουν να διασφαλίσουν ότι τα παιδιά σχολικής ηλικίας θα μπορούν να έχουν πρόσβαση στην εκπαίδευση και σε επαρκείς υπηρεσίες σωματικής και ψυχικής υγείας.

Στο μεταξύ, οφείλουν να βοηθήσουν την Ελλάδα και τους φορείς της κοινωνίας των πολιτών της στην παροχή ποιοτικής εκπαίδευσης και υπηρεσιών ψυχικής υγείας προς όλα τα παιδιά στα νησιά που τις χρειάζονται.

¹⁶ Norwegian Refugee Council, “Leaving Greece (Αποχωρώντας από την Ελλάδα)”, 27 Μαρτίου 2018, <https://www.nrc.no/news/2018/march/leaving-greece/> (πρόσβαση 6 Ιουνίου 2018).

¹⁷ Συνεντεύξεις της Human Rights Watch με τοπικές ΜΚΟ και αξιωματούχους της UNHCR στη Χίο, 12 και 14 Αυγούστου 2017.

¹⁸ CARE, International Rescue Committee, Médecins Sans Frontières, Médecins du Monde, Norwegian Refugee Council, Save the Children, Solidarity Now, “Lack of handover plans for the response in Greece puts asylum seekers at risk, NGOs warn (Οι ΜΚΟ προειδοποιούν πως η έλλειψη μεταβατικών σχεδίων για την ανταπόκριση στη συγκυρία θέτει τους αιτούντες άσυλο σε κίνδυνο)”, 11 Ιουλίου 2017,

<https://www.nrc.no/globalassets/pdf/press/joint-ngo-greece-transition-statement-110717.pdf> (πρόσβαση 20 Ιανουαρίου 2018).

Συστάσεις

Προς την ελληνική κυβέρνηση

- Να βάλει τέλος στην πολιτική γεωγραφικού περιορισμού, να πάψει να κρατάει τους αιτούντες άσυλο σε καταυλισμούς στα νησιά του Αιγαίου και να διασφαλίσει πως όλα τα παιδιά εγγράφονται έγκαιρα στην επίσημη εκπαίδευση και πως τα παιδιά με αναπηρίες έχουν πρόσβαση σε εκπαίδευση χωρίς αποκλεισμούς.
- Στο μεταξύ, να συνεργαστεί με την ΕΕ και άλλα υπουργεία για την υλοποίηση των ακόλουθων συστάσεων μέχρι τις αρχές του σχολικού έτους 2018-2019:

Προς το Υπουργείο Μεταναστευτικής Πολιτικής και το Υπουργείο Παιδείας, Έρευνας και Θρησκευμάτων.

- Να ανοίξουν απογευματινές προπαρασκευαστικές τάξεις (ΔΥΕΠ) σε δημόσια σχολεία για όλα τα παιδιά σχολικής ηλικίας στους καταυλισμούς υπό κρατική διαχείριση στα νησιά του Αιγαίου.
- Να καταστήσουν προσβάσιμες τις Ζώνες Εκπαιδευτικής Προτεραιότητας (ΖΕΠ) των ελληνικών νησιών στα παιδιά που αιτούνται άσυλο στους καταυλισμούς.
- Να διευρύνουν την παροχή δωρεάν, προσχολικής εκπαίδευσης χωρίς αποκλεισμούς στους καταυλισμούς σε ολόκληρη την επικράτεια, συμπεριλαμβανομένων των νησιών.
- Να διευρύνουν το πρόγραμμα ΔΥΕΠ ώστε να καλύπτει ηλικίες 16 και 17 ετών για να διασφαλίσουν ότι τα παιδιά άνω των 15 ετών θα έχουν πρόσβαση σε προγράμματα ένταξης στα δημόσια σχολεία.
- Να παρέχουν υποστήριξη στα παιδιά αιτούντα άσυλο που έχασαν παρατεταμένες περιόδους εκπαίδευσης προκειμένου να ενταχθούν στο σχολείο και να δείξουν ευελιξία αναφορικά με την τοποθέτησή τους σε τάξεις ώστε να προσαρμοστούν στις εκπαιδευτικές τους ανάγκες.
- Να συνεργαστούν με ΜΚΟ για να οργανώσουν πρόσθετη υποστήριξη για τα παιδιά αιτούντα άσυλο, συμπεριλαμβανομένων εκείνων με αναπηρίες, ώστε να ενταχθούν στο σχολείο.

Προς το Υπουργείο Υγείας

- Να διασφαλίσει ότι όλα τα παιδιά θα έχουν πρόσβαση στους απαραίτητους εμβολιασμούς για την εγγραφή στο σχολείο στην αρχή του σχολικού έτους.
- Να διασφαλίσει ότι υπάρχουν επαρκείς υπηρεσίες ψυχικής υγείας διαθέσιμες για όλα τα παιδιά.

**Προς το Υπουργείο Παιδείας, Έρευνας και Θρησκευμάτων, τον Διεθνή Οργανισμό
Μετανάστευσης και την Ευρωπαϊκή Ένωση**

- Να συνεργαστούν για την παροχή μεταφορικού μέσου και σχολικών ειδών για όλα τα παιδιά που τα χρειάζονται

Προς την Ευρωπαϊκή Ένωση και τα Κράτη Μέλη της

- Να παρέχουν την απαιτούμενη χρηματοδότηση για τα άτυπα εκπαιδευτικά προγράμματα ώστε να καλύψουν όλα τα παιδιά αιτούντα άσυλο στα ελληνικά νησιά τα οποία δεν έχουν πρόσβαση στην επίσημη εκπαίδευση.

Μεθοδολογία

Στα τέλη Αυγούστου και Δεκεμβρίου 2017 η HRW πήρε συνεντεύξεις από 67 παιδιά αιτούντα άσυλο, ηλικίας 6 έως 17 ετών, καθώς και από έναν ή και τους δύο γονείς ή κηδεμόνες τους και από 8 παιδιά, ηλικίας 5 ετών, στις Λέσβο, Σάμο και Χίο. Από αυτά, τα 53 παιδιά έφτασαν στα νησιά πριν από το τέλος του σχολικού έτους τον Ιούνιο του 2017. Τον Ιούνιο του 2018 πήραμε συνέντευξη από 27 ακόμα παιδιά, ηλικίας 6 έως 17 ετών, και από τους γονείς ή κηδεμόνες τους στη Λέσβο και από 7 παιδιά ηλικίας 5 ετών. Τα περισσότερα ήταν από τη Συρία και το Αφγανιστάν, ενώ άλλα ήταν από τις Δημοκρατία του Κονγκό, Γκάμπια, Γκάνα, Γουινέα-Κόνακρου, Ιράκ, Ακτή Ελεφαντοστού, Κουβέιτ, Μάλι και Νιγηρία.

Στην παρούσα έκθεση χρησιμοποιείται η έκφραση «παιδιά σχολικής ηλικίας» για παιδιά ηλικίας 5 έως 17 ετών. Στην Ελλάδα η εκπαίδευση είναι δωρεάν και υποχρεωτική για παιδιά ηλικίας 5 έως 15 ετών. Βάσει των διεθνών προτύπων ανθρώπινων δικαιωμάτων, η πρωτοβάθμια εκπαίδευση πρέπει να παρέχεται δωρεάν, ενώ η δευτεροβάθμια πρέπει να είναι προσβάσιμη. Η δευτεροβάθμια εκπαίδευση είναι δωρεάν στην Ελλάδα και για τους αιτούντες άσυλο.

Η Human Rights Watch διεξήγαγε όλες τις συνεντεύξεις από αιτούντες άσυλο σε ιδιωτικούς χώρους, συμπεριλαμβανομένων κοντέινερ, αντίσκηνων και γραφείων ΜΚΟ. Οι συνεντεύξεις που παραχωρήθηκαν στη γαλλική ή αγγλική γλώσσα διεξήχθησαν από τους ερευνητές. Συνεντεύξεις στην αραβική και νταρί γλώσσα διεξήχθησαν με τη βοήθεια διερμηνέα. Ενημερώσαμε όσους παραχώρησαν συνέντευξη ότι η συμμετοχή τους ήταν οικειοθελής και ότι μπορούσαν να δώσουν τέλος στη συνέντευξη οποιαδήποτε χρονική στιγμή και τους εξηγήσαμε τη φύση της έρευνας και την πρόθεση δημοσίευσης των πληροφοριών που συγκεντρώθηκαν.

Η Human Rights Watch επίσης έστειλε ερωτήματα μέσω email και διεξήγαγε συνεντεύξεις τηλεφωνικά και διά ζώσης από 25 εργαζόμενους σε οργανισμούς του ΟΗΕ, τοπικές και διεθνείς μη κυβερνητικές ομάδες, το Υπουργείο Παιδείας και τον Συνήγορο του Πολίτη και ακτιβιστές και επιπλέον συμβουλευτήκε δημόσιες εκθέσεις και επίσημες δηλώσεις. Επικοινωνήσαμε με το Υπουργείο Μεταναστευτικής Πολιτικής, χωρίς να λάβουμε απάντηση σε ερωτήματα.

Η Human Rights Watch έχει αλλάξει τα ονόματα των παιδιών σε ψευδώνυμα και δεν γνωστοποιεί την ταυτότητα ατόμων και φορέων είτε επειδή ζήτησαν να παραμείνουν ανώνυμοι ή για λόγους προστασίας όσων παραχώρησαν συνέντευξη.

I. Γενικές Πληροφορίες

Πολιτική Γεωγραφικού Περιορισμού

Η Δήλωση ΕΕ-Τουρκίας, που υπέγραψαν οι επικεφαλής κυβερνήσεων Τουρκίας και κρατών μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΕΕ) τον Μάρτιο 2016 δεσμεύει την Τουρκία στον περιορισμό της μετάβασης των αιτούντων άσυλο προς τα ελληνικά νησιά και στην αποδοχή της επιστροφής των ατόμων που ταξίδεψαν μέσω της επικράτειάς της και έφθασαν στα ελληνικά νησιά.¹⁹

Μία υπουργική επιτροπή εμπειρογνομόνων για την εκπαίδευση των προσφυγόπουλων διαπίστωσε ότι ο συνολικός πληθυσμός προσφύγων στα νησιά του Αιγαίου «είχε σχεδόν τετραπλασιαστεί μεταξύ Μαρτίου και Οκτωβρίου 2016» λόγω του «ιδιότυπου καθεστώτος» αναφορικά με την «υποχρεωτική παραμονή/εγκλωβισμό προσφύγων» στα νησιά.²⁰ Η κυβερνητική πολιτική περιορισμού των προσφύγων στα νησιά εξακολουθεί να επιτείνει την έλλειψη πρόσβασης στην εκπαίδευση της πλειονότητας των παιδιών που διαμένουν στα νησιά.

Υπό την εσφαλμένη παραδοχή πως η Τουρκία συνιστά «ασφαλή τρίτη χώρα» για αιτούντες άσυλο, εκτός εάν αποδειχθεί διαφορετικά, η συμφωνία ΕΕ-Τουρκίας καλεί την Ελλάδα να μην εξετάζει την ουσία της αίτησης ασύλου των προσφύγων που έχουν διέλθει μέσω της Τουρκίας.²¹ Ως αντάλλαγμα, η ΕΕ δεσμεύθηκε να παράσχει βοήθεια προς την Τουρκία ύψους έως €6 δισεκατομμυρίων (US \$7,02 δισεκατομμυρίων), την απελευθέρωση των θεωρήσεων για Τούρκους πολίτες και την εκ νέου ενεργοποίηση των διαπραγματεύσεων για την προσχώρηση της Τουρκίας στην ΕΕ.²²

Για την εφαρμογή της συμφωνίας, η ελληνική κυβέρνηση υιοθέτησε μία πολιτική γεωγραφικού περιορισμού, κρατώντας τους αιτούντες άσυλο στα νησιά του Αιγαίου κατά τη διάρκεια της διαδικασίας κατά την οποία κρίνεται εάν θα επιστραφούν ή όχι στην Τουρκία. Στην πράξη, λίγες ήταν οι αναγκαστικές επιστροφές που πραγματοποιήθηκαν προτού αποφανθούν τα ελληνικά δικαστήρια επί της ουσίας των αιτήσεων ασύλου.²³ Ωστόσο, οι ελληνικές μεταναστευτικές αρχές έχουν επιμείνει στον ισχυρισμό τους ότι δεν είναι πρόσφορη η εγγραφή στα σχολεία για παιδιά που διαμένουν στους καταυλισμούς των νησιών επειδή «ο πληθυσμός των προσφύγων στα νησιά

¹⁹ Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, «Δήλωση ΕΕ-Τουρκίας, 18 Μαρτίου 2016», <http://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2016/03/18/eu-turkey-statement/> (πρόσβαση 22 Ιανουαρίου 2017).

²⁰ Υπουργείο Παιδείας, Έρευνας και Θρησκευμάτων, Επιστημονική Επιτροπή για τη Στήριξη των Παιδιών των Προσφύγων, «Εκπαιδευτικό Πρόγραμμα Προσφύγων», Απρίλιος 2017, σελ. 20

²¹ Human Rights Watch, «Οι Πολιτικές της ΕΕ θέτουν σε κίνδυνο τους Πρόσφυγες. Μία Ατζέντα για την Αποκατάσταση της Προστασίας (EU Policies Put Refugees at Risk. An Agenda to Restore Protection)», 23 Νοεμβρίου 2016. <https://www.hrw.org/news/2016/11/23/eu-policies-put-refugees-risk>

²² Τον Ιούνιο του 2018 η Τουρκία πάγωσε τη διμερή συμφωνία του 2001 με την Ελλάδα για τη μετανάστευση, αφού η Ελλάδα αρνήθηκε να εκδώσει στρατιωτικούς που η Τουρκία κατηγορεί ότι ενεπλάκησαν στο στρατιωτικό πραξικόπημα, αλλά ένα κρατικό μέσο ενημέρωσης της Τουρκίας ανέφερε πως η συμφωνία ΕΕ-Τουρκίας θα παραμείνει σε ισχύ.

²³ Human Rights Watch, «Ελλάδα: το Συμβούλιο της Επικρατείας δεν στήριξε τους Αιτούντες Άσυλο (Greece: Highest Court Fails Asylum Seekers)», 27 Σεπτεμβρίου 2017. <https://www.hrw.org/news/2017/09/27/greece-highest-court-fails-asylum-seekers>

μετακινείται προς άλλους προορισμούς» σύμφωνα με στέλεχος διεθνούς οργανισμού βοήθειας στην Αθήνα.²⁴

Από τις 20 Μαρτίου 2016 έως τις 30 Απριλίου 2018 η Ελλάδα επαναπροώθησε 1.601 άτομα στην Τουρκία, από τα οποία το 5% ήταν παιδιά.²⁵ Αν και μετά τον Μάρτιο 2016 ο αριθμός των αφίξεων από την Τουρκία μειώθηκε, το 2017 αυξήθηκε. Αρχής γενομένης από τα μέσα Οκτωβρίου 2017 η Ελλάδα επίσπευσε τις προωθήσεις ατόμων από τα νησιά προς την ηπειρωτική χώρα προκειμένου «να ανακουφιστούν οι συνθήκες στα υπερπλήρη κέντρα υποδοχής και να μεταφερθούν οι πλέον ευάλωτοι σε ασφαλείς συνθήκες» με την έλευση του χειμώνα, ανέφερε η Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες.²⁶ Από τον Ιούνιο του 2016 έως τον Ιανουάριο του 2018 23.090 άτομα μεταφέρθηκαν στην ηπειρωτική χώρα.²⁷

Ωστόσο, από τον Ιούλιο έως τον Δεκέμβριο 2017 19.800 άτομα κατέφθασαν στα ελληνικά νησιά, το 40% των οποίων ήταν παιδιά.²⁸ Η Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες (UNHCR) δήλωσε τον Δεκέμβριο ότι «περίπου 10.000 αιτούντες άσυλο είναι ακόμα συνωστισμένοι σε εγκαταστάσεις υπό κρατική διαχείριση στα νησιά, δηλαδή το διπλάσιο της χωρητικότητας των εγκαταστάσεων. Η κατάσταση παραμένει κρίσιμη [στη Λέσβο και στη Σάμο]». ²⁹ Τον ίδιο μήνα ο πρώην Υπουργός Μεταναστευτικής Πολιτικής Ιωάννης Μουζάλας δήλωσε στη γερμανική εφημερίδα *Der Spiegel* ότι η Ελλάδα δεν θα άλλαζε την πολιτική γεωγραφικού περιορισμού:

«Εάν η ελληνική κυβέρνηση παραβιάσει τη συμφωνία ΕΕ-Τουρκίας, θα υπάρξει επανάληψη του 2015 σε μικρότερη κλίμακα. Εάν προχωρήσουμε στην ανακούφιση των νησιών, θα εξυπηρετήσουμε τα συμφέροντα των διακινητών – οι νέοι πρόσφυγες θα χρησιμοποιούσαν αυτήν τη δίοδο.»³⁰

²⁴ Συνέντευξη της Human Rights Watch από εμπειρογνώμονα για την εκπαίδευση διεθνούς οργανισμού βοήθειας, Αθήνα, 1 Σεπτεμβρίου 2017.

²⁵ UNHCR, «Μηνιαίο Ενημερωτικό Δελτίο για τα Νησιά του Αιγαίου, 1-30 Απριλίου 2018» <https://data2.unhcr.org/en/documents/download/63716>. Δείτε επίσης «Επιστροφές από την Ελλάδα προς την Τουρκία», 31 Μαρτίου 2018, <https://data2.unhcr.org/fr/documents/download/62989> (πρόσβαση αμφότερων 22 Μαΐου 2018).

²⁶ UNHCR, «Η κατάσταση στα ελληνικά νησιά παραμένει άθλια παρά την επίσπευση των μετακινήσεων» (Situation on Greek islands still grim despite speeded transfers), 22 Δεκεμβρίου 2017, <https://data2.unhcr.org/en/news/20439> (πρόσβαση 21 Ιανουαρίου 2018).

²⁷ UNHCR, «Μηνιαίο Ενημερωτικό Δελτίο – Ελλάδα, 1 – 31 Ιανουαρίου 2018», <https://data2.unhcr.org/en/documents/download/62216>, (πρόσβαση 20 Μαρτίου 2018).

²⁸ UNHCR, «Η κατάσταση στα ελληνικά νησιά παραμένει άθλια παρά την επίσπευση των μετακινήσεων» (Situation on Greek islands still grim despite speeded transfers), 22 Δεκεμβρίου 2017, <https://data2.unhcr.org/en/news/20439> (πρόσβαση 21 Ιανουαρίου 2018).

²⁹ Ο.π.

³⁰ Der Spiegel, “Flüchtlinge in Griechenland: ‘Ich kann Todesopfer nicht ausschließen’”, 7 Δεκεμβρίου 2017, <http://www.spiegel.de/politik/ausland/fluechtlinge-in-griechenland-ich-kann-todesopfer-nicht-ausschliessen-a-1181673.html> (πρόσβαση 8 Φεβρουαρίου 2018).

Οι αφίξεις αυξήθηκαν από 1.250 τον Φεβρουάριο σε 2.400 τον Μάρτιο και σε 3.000 τον Απρίλιο, κυρίως στη Λέσβο – η πλειονότητα των οποίων συνίσταται σε οικογένειες προερχόμενες από τη Συρία, το Ιράκ και το Αφγανιστάν.³¹

Στις 17 Απριλίου 2018 το Συμβούλιο της Επικρατείας έκρινε ότι η πολιτική γεωγραφικού περιορισμού της Ελλάδας στερείται νομικής βάσης και ότι δεν υπάρχουν επιτακτικοί λόγοι δυνάμει του δικαίου της ΕΕ και της Ελλάδας που να δικαιολογούν τον περιορισμό της ελευθερίας κινήσεων των αιτούντων άσυλο. Αντί όμως να υλοποιήσει την απόφαση, δύο μέρες αργότερα η ελληνική κυβέρνηση θέσπισε ένα νομοσχέδιο που επεδίωκε να παράσχει τη νομική βάση για την πολιτική γεωγραφικού περιορισμού ενσωματώνοντας στην εγχώρια νομοθεσία την Οδηγία 2013/33 της ΕΕ, που θέτει τα πρότυπα για την υποδοχή των αιτούντων άσυλο. Ο νόμος ψηφίστηκε στις 22 Μαΐου. Στις 20 Απριλίου η κυβέρνηση εξέδωσε μία διοικητική απόφαση που επανέφερε την πολιτική γεωγραφικού περιορισμού.³² Μέχρι τις 5 Ιουλίου υπήρχαν 17.695 αιτούντες άσυλο εγκλωβισμένοι στα νησιά, από τους οποίους οι 14.498 στους καταυλισμούς.³³ Η UNHCR εκτιμά ότι το 31% τοις εκατό των αφιχθέντων στα νησιά είναι ηλικίας μικρότερης των 18 ετών, που σημαίνει ότι υπάρχουν 5.300 παιδιά αιτούντα άσυλο στα νησιά.³⁴

Με την άφιξή τους στα νησιά, οι αιτούντες άσυλο και μετανάστες κρατούνται επί τρεις περίπου ημέρες στα Κέντρα Υποδοχής και Ταυτοποίησης υπό κρατική διαχείριση, τα λεγόμενα hotspot.³⁵ Τον Οκτώβριο 2015 τα πρώτα hotspot δημιουργήθηκαν στα νησιά Χίο, Σάμο, Λέρο και Κω και επεκτάθηκε μία δομή κράτησης μεταναστών που είχε ανοίξει το 2010 στη Λέσβο. Αυτές οι δομές ήταν αρχικά ανοικτές εγκαταστάσεις όπου καταχωρούνταν οι μετανάστες και οι αιτούντες άσυλο, πριν τους επιτραπεί να μεταβούν στην ηπειρωτική χώρα. ³⁶ Περισσότερα από 800.000 άτομα

³¹ UNHCR, «Μηνιαίο Ενημερωτικό Δελτίο – Νησιά του Αιγαίου, 1 – 31 Απριλίου 2018» <https://data2.unhcr.org/en/documents/download/62216>, (πρόσβαση 22 Μαΐου 2018).

³² Human Rights Watch, «Ελλάδα: Η κυβέρνηση αψηφά το ΣτΕ αναφορικά με τους αιτούντες άσυλο», 25 Απριλίου 2018, <https://www.hrw.org/news/2018/04/25/greece-government-defies-court-asylum-seekers>

³³ Υπουργείο Εσωτερικών, «Αποτύπωση της εθνικής εικόνας της κατάστασης στα Νησιά του Ανατολικού Αιγαίου (5/07/2018)», <http://mindigital.gr/index.php/προσφυγικό-ζήτημα-refugee-crisis> (πρόσβαση 8 Ιουλίου 2018).

³⁴ UNHCR, “Greece Aegean Islands Weekly Snapshot, 11-17 June 2018,” («Ελλάδα, Εβδομαδιαίο Στιγμιότυπο των Νησιών του Αιγαίου, 11 – 17 Ιουνίου 2018»), <https://data2.unhcr.org/en/documents/download/64098> (πρόσβαση 21 Ιουνίου 2018).

³⁵ Μαίρη Μαλαφέκα, «Καταυλισμός Προσφύγων στη Μόρια: Περιορισμός Κινήσεων και Συνθήκες Διαβίωσης (“Moria Refugee Camp: Restriction of Movement and Living Conditions”）」, 13 Απριλίου 2018, ιστολόγιο Border Criminologies), <https://www.law.ox.ac.uk/research-subject-groups/centre-criminology/centreborder-> Συνεντεύξεις της Human Rights Watch από προσωπικό ΜΚΟ σε Λέσβο, Σάμο, Χίο, Αύγουστο τον Δεκέμβριο 2017.

³⁶ Izabella Majcher, «Η προσέγγιση της ΕΕ στα hotspot: Οι θολές γραμμές μεταξύ του Περιορισμού και της Στέρησης της Ελευθερίας (ΜΕΡΟΣ II), (“The EU Hotspot Approach: “The EU Hotspot Approach: Blurred Lines between Restriction on and Deprivation of

πέρασαν από τα νησιά το 2015.³⁷ Η προσωρινή «στέριση της ελευθερίας» των αιτούντων άσυλο στους καταυλισμούς κατέστη εφικτή από νόμο που θεσπίστηκε τον Απρίλιο 2016 για την εφαρμογή της συμφωνίας ΕΕ-Τουρκίας.³⁸

Ο αρχικός έλεγχος και η καταγραφή διεκπεραιώνεται από στελέχη της Ελληνικής Αστυνομίας, τη Frontex (τη συνοριοφυλακή της ΕΕ) και την Υπηρεσία Υποδοχής και Ταυτοποίησης. Μετά τον αρχικό έλεγχο τα ασυνόδευτα παιδιά ενδέχεται να τοποθετηθούν σε ειδική πτέρυγα, με περίφραξη και φύλαξη για λόγους προστασίας, στον καταυλισμό της Λέσβου αλλά όχι στον καταυλισμό στο Βαθύ της Σάμου κατά τον χρόνο των επισκέψεων της Human Rights Watch. Από τα μέσα Ιουνίου 2018 η UNHCR ανέφερε πως περίπου το 12% ή κατά προσέγγιση 600 παιδιά, στα νησιά, ήταν ασυνόδευτα.³⁹

Άλλα παιδιά προστίθενται με τις οικογένειές τους στον γενικό πληθυσμό του καταυλισμού, όπου παραμένουν μέχρι να εξεταστούν οι αιτήσεις τους από την Υπηρεσία Ασύλου, που διεξάγει τις συνεντεύξεις προσδιορισμού του καθεστώτος του κάθε πρόσφυγα, καθώς και από την Ευρωπαϊκή Υπηρεσία Υποστήριξης για το Άσυλο (EASO), έναν φορέα της ΕΕ, που διαθέτει γραφεία στα hotspot. Η Human Rights Watch συναντήθηκε με οικογένειες που αιτούνται άσυλο, οι συνεντεύξεις των οποίων είχαν προγραμματιστεί για 11 ή περισσότερους μήνες μετά από την άφιξή τους στα hotspot.

Κατά την περίοδο αναμονής, οι πρόσφυγες που κρίνονται «ευπαθείς» - όπως οι μονογονεϊκές οικογένειες – μπορεί να είναι επιλέξιμοι για μεταφορά σε ξενοδοχεία ή διαμερίσματα εντός πόλεων ή σε άλλους καταυλισμούς στα νησιά όπου επικρατούν καλύτερες συνθήκες. Για παράδειγμα, στη Λέσβο η στέγαση είναι σημαντικά καλύτερη στον καταυλισμό του Καρά Τεπέ, υπό διαχείριση του δήμου Λέσβου, και στον καταυλισμό ΠΙΚΠΑ υπό τη διαχείριση Ελλήνων και ξένων εθελοντών, από ό,τι στον υπό κρατική διαχείριση καταυλισμό της Μόριας, σε απόσταση λίγων χιλιομέτρων.⁴⁰

Liberty (PART II)»), 5 Απριλίου 2018, ιστολόγιο Border Criminologies), <https://www.law.ox.ac.uk/research-subject-groups/centre-criminology/centreborder-criminologies/blog/2018/04/eu-hotspot-0> (πρόσβαση 12 Απριλίου 2018).

³⁷ «ΕΕ/Ελλάδα: Μοιράζονται την Ευθύνη για τους Αιτούντες Άσυλο» (EU/Greece: Share Responsibility for Asylum Seekers”), 28 Ιανουαρίου 2016, <https://www.hrw.org/news/2016/01/28/eu/greece-share-responsibility-asylum-seekers>

³⁸ Ελλάδα: Ν.4375/2016 - Οργάνωση και λειτουργία Υπηρεσίας Ασύλου, Αρχής Προσφυγών, Υπηρεσίας Υποδοχής και Ταυτοποίησης, σύσταση Γενικής Γραμματείας Υποδοχής, προσαρμογή της Ελληνικής Νομοθεσίας στις διατάξεις της οδηγίας 2013/32/ΕΕ <http://www.refworld.org/docid/573ad4cb4.html> (πρόσβαση 3 Απριλίου 2018).

³⁹ UNHCR, “Greece Aegean Islands Weekly Snapshot, 11-17 June 2018 (Ελλάδα, Εβδομαδιαίο Στιγμιότυπο των Νησιών του Αιγαίου, 11 – 17 Ιουνίου 2018”. Σύμφωνα με αυτό το έγγραφο της UNHCR, το 31% όλων των μεταναστών και αιτούντων άσυλο στα νησιά είναι παιδιά και το 12% είναι ασυνόδευτα. Στα δεδομένα της UNHCR επίσης αναφέρεται ότι το 38,3% όλων των αφίξεων στην Ελλάδα από τον Ιανουάριο 2018 ήταν παιδιά. Δείτε τα «Δημογραφικά στοιχεία» στην πύλη της UNHCR Operational Portal: Mediterranean Situation: Greece, <https://data2.unhcr.org/en/situations/mediterranean/location/5179> (πρόσβαση 28 Ιουλίου 2018). Το Υπουργείο Εσωτερικών ανακοίνωσε πως υπάρχουν 17.350 μετανάστες και αιτούντες άσυλο στα νησιά, γεγονός που σημαίνει ότι υπάρχουν κατά προσέγγιση 5.380 έως 6.640 παιδιά, από τα οποία 540 έως 650 είναι ασυνόδευτα. Υπουργείο Εσωτερικών, «Αποτόπωση της εθνικής εικόνας της κατάστασης στα Νησιά του Ανατολικού Αιγαίου (10/06/2018)».

⁴⁰ Παρατηρήσεις της Human Rights Watch στη Λέσβο, Δεκέμβριος του 2017 και Ιούνιος του 2018. Τον Ιούνιο 2018 οι δημοτικές αρχές στη Λέσβο ανακοίνωσαν τα σχέδιά τους να κλείσουν τον καταυλισμό ΠΙΚΠΑ, επειδή φερόταν να είναι επικίνδυνος για τη

Εάν η αίτηση ασύλου εξεταστεί και χορηγηθεί ή το πρόσωπο γίνει δεκτό στο κανονικό σύστημα ασύλου ή εάν ο αιτών αναγνωριστεί επίσημα ως ευπαθής, δυνάμει της ελληνικής νομοθεσίας, μπορεί να μεταβεί στην ηπειρωτική χώρα. Εάν απορριφθεί η αίτησή του, μπορεί να προσφύγει κατά της απόφασης, ενόσω παραμένει στα νησιά.⁴¹

Τα Παιδιά που Αιτούνται Άσυλο στερούνται την Τυπική Εκπαίδευση για Παρατεταμένες Περιόδους

Η Human Rights Watch πήρε συνεντεύξεις από πολλά παιδιά που είχαν μείνει στα νησιά για παρατεταμένες περιόδους εξαιτίας της πολιτικής γεωγραφικού περιορισμού της ελληνικής κυβέρνησης και της μεγάλης διάρκειας της διαδικασίας αξιολόγησης ώστε να τους επιτραπεί να μεταβούν στην ηπειρωτική χώρα ή να επιστρέψουν στην Τουρκία.

Στη Σάμο η μέση διάρκεια παραμονής των αιτούντων άσυλο – συμπεριλαμβανομένων οικογενειών με παιδιά – στους υπό κρατική διαχείριση καταυλισμούς το 2017 ήταν 93 ημέρες, σύμφωνα με στέλεχος της UNHCR, παρόλο που η «μεταβατική περίοδος παραμονής» σε οποιονδήποτε καταυλισμό ήταν κατά μέγιστο 25 ημέρες υπό την ελληνική νομοθεσία.⁴² Οι δημοτικές αρχές της Χίου εκτίμησαν το 2017 πως το 30% των 950 ατόμων στον καταυλισμό της Σούδας – που έκλεισε τον Οκτώβριο του 2017 – είχε μείνει εκεί για χρονικό διάστημα μεγαλύτερο των έξι μηνών.⁴³ Η Human Rights Watch πήρε συνέντευξη από αρκετές οικογένειες που έμεναν σε καταυλισμούς στα νησιά για περισσότερους από 11 μήνες.⁴⁴

Μία οικογένεια με τέσσερα παιδιά σχολικής ηλικίας από το Κουντούζ του Αφγανιστάν έφθασε στον καταυλισμό της Μόριας στη Λέσβο τον Νοέμβριο του 2017 και εξακολούθησε να μένει εκεί τον Ιούνιο 2018. Στις αρχές Μαρτίου μπόρεσαν να γράψουν τα παιδιά τους σε απογευματινό

δημόσια υγεία και το περιβάλλον. Λέσβος Αλληλεγγύη-ΠΙΚΠΑ, «Αντίδραση στην Ανακοίνωση για λουκέτο στον Καταυλισμό ΠΙΚΠΑ», 29 Ιουνίου 2018, <https://www.facebook.com/1650025878606170/posts/2113987248876695/> (πρόσβαση 3 Ιουλίου 2018).

⁴¹ Συνεντεύξεις της Human Rights Watch από δικηγόρους που εξειδικεύονται στην υποστήριξη αιτήσεων ασύλου, Λέσβος, 12, 15 Ιουνίου 2018.

⁴² Συνέντευξη της Human Rights Watch από προσωπικό της UNHCR στη Σάμο, στις 11 Αυγούστου, και email στις 24 Αυγούστου 2017.

⁴³ Ylenia Gostoli, «Οι Πρόσφυγες στα Νησιά του Αιγαίου Φοβούνται την Ανάληψη της Ανθρωπιστικής Βοήθειας από την Κυβέρνηση» (“Aegean Island Refugees Fear Government Aid Takeover”) IRIN, 12 Ιουλίου 2017, <https://www.irinnews.org/news/2017/07/12/aegean-island-refugees-fear-greek-government-aid-takeover> (πρόσβαση 3 Φεβρουαρίου 2018). Για το λουκέτο στον καταυλισμό της Σούδας δείτε π.χ. το Παρατηρητήριο για την Προσφυγική και Μεταναστευτική Κρίση στο Αιγαίο, «Σήμερα μπήκε λουκέτο στον καταυλισμό της Σούδας στη Χίο», (“Souda camp in Chios closed today”), Πανεπιστήμιο Αιγαίου, 21 Οκτωβρίου 2017, <https://refugeeobservatory.aegean.gr/en/souda-camp-chios-closed-today-video-and-some-words-goodbye-hero-center-chios> (πρόσβαση 2 Ιουλίου 2018), ANSA, «Ελλάδα: οι αφίξεις των μεταναστών συνεχίζονται ενώ ο καταυλισμός στη Χίο κλείνει» (“Greece: migrant arrivals continue as Chios camp closes”), 23 Αυγούστου 2017, <http://www.infomigrants.net/en/post/4724/greece-migrant-arrivals-continue-as-chios-camp-closes> (πρόσβαση 2 Ιουλίου 2018).

⁴⁴ Δείτε την Ενότητα II, παρακάτω.

πρόγραμμα μη τυπικής εκπαίδευσης εκτός Μόριας και στις αρχές Ιουνίου είχαν επίσης εγγραφεί σε ένα επιπλέον πρωινό πρόγραμμα μη τυπικής εκπαίδευσης με χορηγό τη UNICEF. Ωστόσο, ο πατέρας Καρίμ είπε ότι ανησυχούσε για τον αντίκτυπο της ζωής στη Μόρια στα παιδιά του, ιδιαίτερος στον 13χρονο γιό του, Αλί. Ο Καρίμ είπε:

Τα πιέζουμε να μελετούν και να μαθαίνουν αλλά δεν είναι ήσυχο το μέρος.
Είδαμε κάποιον να αυτοκτονεί στον καταυλισμό πριν από λίγους μήνες. Ήμουν
μαζί με τον Αλί και είδαμε έναν άνδρα που είχε κρεμαστεί από δέντρο.⁴⁵

Ο Αλί είπε, «Δεν θυμάμαι ακριβώς [πότε έλαβε χώρα η αυτοχειρία], επειδή εδώ συμβαίνει κάτι άσχημο κάθε μέρα – μεγάλοι καβγάδες, μικρότεροι καβγάδες, φρικτά πράγματα».

Ο Γιουσούφ, από το Κιρκούκ του Ιράκ, έφτασε στη Σάμο με τη σύζυγό του και τον 17χρονο γιο τους τον Δεκέμβριο του 2016 και από τότε το παιδί τους δεν φοίτησε σε σχολείο για διάστημα μεγαλύτερο των εννέα μηνών.⁴⁶ Δεν μπορούσαν να φύγουν από το νησί επειδή η Υπηρεσία Ασύλου και η επιτροπή προσφυγών είχαν απορρίψει την αίτηση ασύλου τους. Οι αιτούντες άσυλο μπορούν να ασκήσουν δεύτερη προσφυγή ενώπιον του διοικητικού εφετείου.

Η Καντίγια, από το Αφγανιστάν, έμεινε εγκλωβισμένη στη Χίο με τέσσερα παιδιά σχολικής ηλικίας για περισσότερους από 10 μήνες αφότου έφτασε τον Νοέμβριο του 2016. Σε αυτό το χρονικό διάστημα κανένα από τα παιδιά της δεν είχε πρόσβαση σε επίσημη εκπαίδευση. Η Ελλάδα είχε χορηγήσει άσυλο στην ίδια και στα παιδιά της, αλλά επειδή είχε χωρίσει από τον σύζυγό της μετά την άφιξή της, δεν μπορούσε να φύγει για την ηπειρωτική χώρα μέχρις ότου οι ελληνικές αρχές της χορηγήσουν την πλήρη επιμέλεια των παιδιών της.⁴⁷

Ο Ιμπραχίμ, ένα ασυνόδευτο 17χρονο αγόρι από τη Γκάμπια, έμεινε στον καταυλισμό στη Μόρια της Λέσβου για περισσότερους από 11 μήνες και δεν είχε φοιτήσει σε δημόσιο σχολείο μετά την άφιξή του. «Η αρχική καταγραφή μου ήταν ως ενήλικα και πέρασαν μήνες για να κατορθώσω να αναγνωριστώ ως ανήλικος. Τώρα μου λένε πως πρέπει να περιμένω για να με πάνε σε ξενώνα στην ηπειρωτική χώρα αλλά δεν γίνεται τίποτα», είπε.⁴⁸

⁴⁵ Συνέντευξη της Human Rights Watch από τον Καρίμ και τον Αλί (ψευδώνυμο), Μόρια, 13 Ιουνίου 2018.

⁴⁶ Συνέντευξη από τον Γιουσούφ (ψευδώνυμο), καταυλισμός στο Βαθύ, Σάμος, 18 Αυγούστου 2017.

⁴⁷ Συνέντευξη από την Χαντίγια (ψευδώνυμο) στην Χώρα Χίου, Χίος, 14 Αυγούστου 2017.

⁴⁸ Συνέντευξη από τον Ιμπραχίμ (ψευδώνυμο), Μυτιλήνη, Λέσβος, 20 Αυγούστου 2017. Η Human Rights Watch έχει καταγράψει στο παρελθόν την εσφαλμένη ταυτοποίηση των ασυνόδευτων παιδιών ως ενηλίκων στη Λέσβο. Δείτε: Human Rights Watch, «Ελλάδα: Τα Ασυνόδευτα Παιδιά Μετανάστες Μένουν Απροστάτευτα», 19 Ιουλίου 2017, <https://www.hrw.org/news/2017/07/19/greece-lone-migrant-children-left-unprotected> (πρόσβαση 11 Σεπτεμβρίου 2017).

II. Έλλειψη Πρόσβασης στην Εκπαίδευση

Έλλειψη Επίσημης Εκπαίδευσης

Από μία χονδρική εκτίμηση φαίνεται πως, ανά πάσα στιγμή, ποσοστό μικρότερο του 15% των παιδιών αιτούντων άσυλο στα νησιά του Αιγαίου έχουν εγγραφεί στην επίσημη εκπαίδευση.

Τον Ιούλιο του 2018 υπήρχαν τουλάχιστον 5.300 παιδιά αιτούντα άσυλο στα νησιά, από τα οποία τουλάχιστον 2.500 ήταν σχολικής ηλικίας.⁴⁹ Μέχρι το τέλος του σχολικού έτους 2017-2018, το πολύ 350 από αυτά τα παιδιά είχαν εγγραφεί στην επίσημη εκπαίδευση, συμπεριλαμβανομένων 90 παιδιών στην προσχολική εκπαίδευση, σύμφωνα με στελέχη της UNICEF. ⁵⁰ Η πλειονότητα εγγράφηκε σε σχολεία που προσέφεραν ειδικές τάξεις ένταξης για παιδιά τα οποία δεν έχουν την ελληνική ως μητρική γλώσσα.⁵¹

Σε ολόκληρη την Ελλάδα υπάρχουν 58.000 αιτούντες άσυλο και πρόσφυγες, οι περισσότεροι από τους οποίους μένουν σε καταυλισμούς.⁵² Ωστόσο, σχεδόν όλα τα αιτούντα άσυλο παιδιά που εγγράφηκαν στην επίσημη εκπαίδευση – περίπου 4.700 παιδιά σε ολόκληρη την Ελλάδα στα μέσα του προηγούμενου σχολικού έτους – ανήκουν στη μειονότητα όσων μεταφέρθηκαν εκτός καταυλισμών και σε επιδοτούμενα διαμερίσματα, σε ξενώνες για ασυνόδευτα παιδιά ή άλλες μορφές στέγης.⁵³ Ακόμα και από αυτή τη μειονότητα των παιδιών που έχουν μεταφερθεί εκτός καταυλισμών, μόνο περίπου το 55% των παιδιών σε ολόκληρη την Ελλάδα εγγράφηκαν σε δημόσια σχολεία κατά το έτος 2017 – 2018.⁵⁴

⁴⁹ Δείτε τις υποσημειώσεις 39 και 40 ανωτέρω.

⁵⁰ Τηλεφωνική συνέντευξη της Human Rights Watch από αξιωματούχους της UNICEF στην Αθήνα, 9 Ιουλίου 2018. Η εγγραφή φαίνεται πως αυξήθηκε κατά 70 παιδιά από τον Δεκέμβριο του 2017, όπου η εγγραφή στα νησιά αφορούσε περίπου το 6% όλων των παιδιών αιτούντων άσυλο που εγγράφηκαν στο σχολείο στην Ελλάδα ή 280 από 4.707 παιδιά. Ομάδα Εργασίας για τον Τομέα Εκπαίδευσης, «Πρόσβαση στην επίσημη εκπαίδευση για προσφυγόπουλα και παιδιά μετανάστες, 31 Δεκεμβρίου 2017».

⁵¹ Ο αξιωματούχος του Υπουργείου Παιδείας που ευθύνεται για την πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση στα Νησιά του Βόρειου Αιγαίου είπε στη Human Rights Watch τον Ιούνιο ότι είχαν ανοίξει 30 ειδικές τάξεις ένταξης για παιδιά αιτούντα άσυλο σε δημόσια σχολεία στα νησιά, με περίπου 10 μαθητές ανά τάξη, γεγονός που σημαίνει ότι περισσότερα από 300 παιδιά αιτούντα άσυλο στα νησιά είχαν ενταχθεί στις τάξεις ένταξης. Συνέντευξη της Human Rights Watch από τον Αριστείδη Καλαργάλη, Μυτιλήνη Λέσβου, 15 Ιουνίου 2018.

⁵² Ένα πρόγραμμα που χρηματοδοτήθηκε από την DG ECHO στήριξε περίπου 19.700 πρόσφυγες και αιτούντες άσυλο στην ηπειρωτική χώρα και 1.400 άτομα σε νησιά ώστε να διαμένουν σε διαμερίσματα. Περίπου το 30% των ατόμων σε αυτά τα διαμερίσματα είναι παιδιά σχολικής ηλικίας. ESTIA, «Παροχή Στέγασης – Εβδομαδιαία Ενημέρωση - 26 Ιουνίου 2018», <http://estia.unhcr.gr/en/estia-accommodation-capacity-weekly-update-26-june-2018/> (πρόσβαση 27 Ιουνίου 2018). UNHCR, «Ενημερωτικό Δελτίο Στέγασης – Ελλάδα», 31 Μαΐου 2018, σελ.1 <https://data2.unhcr.org/en/documents/download/63900>, (πρόσβαση 27 Ιουνίου 2018) UNHCR, «Μηνιαίο Ενημερωτικό Δελτίο Ελλάδα», 1 – 31 Μαΐου 2018, <https://data2.unhcr.org/en/documents/download/64032> (πρόσβαση 27 Ιουνίου 2018)

⁵³ Ομάδα Εργασίας για τον Τομέα Εκπαίδευσης, «Πρόσβαση στην επίσημη εκπαίδευση για προσφυγόπουλα και παιδιά μετανάστες, 31 Δεκεμβρίου 2017».

⁵⁴ Οι τελευταίες διαθέσιμες πληροφορίες είναι από τις 31 Δεκεμβρίου 2017. Ομάδα Εργασίας για τον Τομέα Εκπαίδευσης, «Πρόσβαση στην επίσημη εκπαίδευση για προσφυγόπουλα και παιδιά μετανάστες, 31 Δεκεμβρίου 2017». Ωστόσο, σε άλλη έρευνα

Αυτά τα ήδη δυσάρεστα στατιστικά στοιχεία επιτείνονται ακόμα περισσότερο για παιδιά στους νησιωτικούς καταυλισμούς που αντιμετωπίζουν πρόσθετα εμπόδια στην εκπαίδευση. Μεταξύ των ασυνόδευτων παιδιών που διαμένουν σε ξενώνες, σε μία έρευνα του Απριλίου 2017 διαπιστώθηκε ότι το μέσο ποσοστό εγγαφών ανέρχεται στο 44% σε ολόκληρη την Ελλάδα αλλά μόνο στο 28% στα νησιά του Αιγαίου.⁵⁵ Και τα περισσότερα παιδιά που μένουν στους καταυλισμούς των νησιών δεν μπορούσαν να έχουν πρόσβαση στο κύριο επίσημο πρόγραμμα εκπαίδευσης, στις λεγόμενες τάξεις ΔΥΕΠ, που διατίθενται για παιδιά σε καταυλισμούς στην ηπειρωτική χώρα.

Απογευματινές Τάξεις ΔΥΕΠ: Μη διαθέσιμες στα περισσότερα Παιδιά στα Hotspot των Νησιών

Οι απογευματινές τάξεις — γνωστές με το ακρώνυμο ΔΥΕΠ ή «Δομές Υποδοχής για την Εκπαίδευση Προσφύγων» ή «Δομές Υποδοχής και Εκπαίδευσης Προσφύγων»— απο τις αρχές Ιουνίου έχουν παράσχει εκπαιδευτικό έργο για περίπου 1.600 παιδιά αιτούντα άσυλο στην πρωτοβάθμια ή δευτεροβάθμια εκπαίδευση και σε άλλα 250 παιδιά σε τάξεις προσχολικής εκπαίδευσης σε ολόκληρη την Ελλάδα κατά τη διάρκεια του σχολικού έτους 2017-2018.⁵⁶

Ωστόσο, σε αυτές τις τάξεις είχαν κατά κύριο λόγο πρόσβαση μόνο παιδιά σε καταυλισμούς στην ηπειρωτική χώρα. Μόνο περίπου 30 από τα παιδιά που ζούσαν σε καταυλισμούς υπό κρατική διαχείριση στα νησιά, στο σύνολό τους προσχολικής ηλικίας, ήταν σε θέση να εγγραφούν σε τάξεις ΔΥΕΠ, σε προχωρημένο στάδιο του σχολικού έτους 2017 – 2018.⁵⁷

Το πρόγραμμα ΔΥΕΠ πηγάζει από μία υπόσχεση της Ελλάδας στις 20 Σεπτεμβρίου 2016 «να καθιερώσει ένα εκπαιδευτικό πρόγραμμα που θα επιτρέψει σε παιδιά μεταναστών και προσφύγων να έχουν πρόσβαση στη δημόσια εκπαίδευση κατά το σχολικό έτος 2016 – 2017».⁵⁸

για ασυνόδευτα παιδιά εκτός καταυλισμών σε Αθήνα και Θεσσαλονίκη, στην ηπειρωτική χώρα, τον Μάρτιο του 2017 διαπιστώθηκε ότι μόνο το 22% εγγράφηκε στην επίσημη εκπαίδευση. UNICEF και REACH, «Πρόσβαση σε Εκπαίδευση Προσφυγόπουλων και Παιδιών Μεταναστών εκτός (Ανοικτών) Δομών Στέγασης (Access to Education of Refugee and Migrant Children outside Accommodation (Open) Sites)», Μάρτιος 2017, σελ. 1, https://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/REACH_GRC_Access_to_Education%20final.pdf (πρόσβαση 25 Ιουνίου 2018).

⁵⁵ Δίκτυο για τα Δικαιώματα των Παιδιών που Μετακινούνται (αποτελούμενο από τις οργανώσεις: ΑΡΣΙΣ, Μετάδραση, Praksis, Παιδικά Χωριά SOS), «Εκπαιδευτική κατάσταση των ασυνόδευτων παιδιών που βρίσκονται σε ξενώνες», Απρίλιος 2017, σελ. 4, 8, <http://www.0-18.gr/downloads/FINAL%20GREEK%20VERSION.PDF/view> (πρόσβαση 25 Ιουνίου 2018).

⁵⁶ Ομάδα Εργασίας για τον Τομέα Εκπαίδευσης, «Πρόσβαση στην επίσημη εκπαίδευση για προσφυγόπουλα και παιδιά μετανάστες, 31 Δεκεμβρίου 2017», σελ. 1-2.

⁵⁷ Ομάδα Εργασίας για τον Τομέα Εκπαίδευσης, «Πρακτικά Συνάντησης», 15 Μαΐου 2018, <https://data2.unhcr.org/en/documents/download/63724> (πρόσβαση 22 Μαΐου 2018).

⁵⁸ «Έγγραφο Επισκόπησης Σύνοψης. Σύνοδος Κορυφής για τη Μετανάστευση (“Summary Overview Document Leaders’ Summit on Refugees”）」, 10 Νοεμβρίου 2016, https://refugeesmigrants.un.org/sites/default/files/public_summary_document_refugee_summit_final_11-11-2016.pdf (πρόσβαση 6 Οκτωβρίου 2017).

Κατά τη διάρκεια του έτους η Ελλάδα άνοιξε προπαρασκευαστικές τάξεις σε δημόσια σχολεία για να εντάξει τα αιτούντα άσυλο παιδιά που μένουν σε καταυλισμούς στην ηπειρωτική χώρα. Παιδιά ηλικίας 6 έως 15 ετών ήταν επιλέξιμα να φοιτήσουν σε ΔΥΕΠ, παρακολουθώντας μαθήματα ελληνικών, αγγλικών, μαθηματικών, φυσικής αγωγής, καλλιτεχνικών και υπολογιστών από τις 2 μ.μ. έως τις 6 μ.μ.⁵⁹ Οι εκπαιδευτικοί επελέγησαν από την επετηρίδα των αναπληρωτών εκπαιδευτικών και διορίστηκαν από το Υπουργείο Παιδείας.⁶⁰

Σημειώθηκε πρόοδος στην ηπειρωτική χώρα: έως τον Μάρτιο 2017 η Ελλάδα είχε ανοίξει 107 τάξεις ΔΥΕΠ σε Δημοτικά και Γυμνάσια για 2.643 παιδιά αιτούντα άσυλο στην ηπειρωτική χώρα.

Ωστόσο, μικρότερη πρόοδος σημειώθηκε στα νησιά, όπου το Υπουργείο Παιδείας επίσης σκόπευε να ανοίξει τάξεις κατά τη διάρκεια του σχολικού έτους 2016-2017 και έφθασε και στο σημείο να στείλει με ειδική απόσπαση εκπαιδευτικούς σε προσφυγικούς καταυλισμούς στα νησιά, όπως συνέβη και στους προσφυγικούς καταυλισμούς στην ηπειρωτική χώρα.⁶¹ Αυτοί οι εκπαιδευτικοί, οι λεγόμενοι «Συντονιστές Εκπαίδευσης Προσφύγων» (ΣΕΠ), έπρεπε να αναλάβουν τον συντονισμό ανάμεσα στα δημόσια σχολεία, τους γονείς αιτούντες άσυλο, τα παιδιά, τη διοίκηση καταυλισμών και τις ΜΚΟ και να διευκολύνουν την ένταξη σε απογευματινές προπαρασκευαστικές τάξεις.

Ωστόσο, παρόλο που επτά ΣΕΠ αποσπάστηκαν σε καταυλισμούς σε νησιά του Αιγαίου, ο ρόλος τους δεν καθορίστηκε, επειδή δεν επεκτάθηκε το πρόγραμμα ΔΥΕΠ ώστε να καλύψει τα νησιά.⁶² Ένας πρώην αξιωματούχος στον κλάδο της εκπαίδευσης που συμμετείχε στο αρχικό σχέδιο θέσπισης των προγραμμάτων ΔΥΕΠ στα νησιά το 2016-2017 είτε στη Human Rights Watch πως πολλαπλά προβλήματα αποτέλεσαν τροχοπέδη στον στόχο παροχής εκπαίδευσης στα παιδιά στους καταυλισμούς, συμπεριλαμβανομένων του μακροπρόθεσμου σχεδιασμού και της αλληλοεπικάλυψης των κυβερνητικών δικαιοδοσιών:

Οι άνθρωποι εγκλωβίστηκαν [στα νησιά] εξαιτίας της συμφωνίας της ΕΕ με την Τουρκία, αλλά την ίδια στιγμή δεν υπήρχε μόνιμη παρουσία, αφού πολλά άτομα εξακολουθούσαν να προωθούνται στην ηπειρωτική χώρα, ή τουλάχιστον ανέμεναν ότι θα μεταβούν εκεί, για αυτό και δεν υπήρχαν σχολεία. Η πολιτική του Υπουργείου Μεταναστευτικής Πολιτικής ήταν πως όλα τα παιδιά και οι γυναίκες έπρεπε να μεταφερθούν εκτός καταυλισμών και να μείνουν εκεί μόνο οι

⁵⁹ Βάση δεδομένων για το άσυλο (Asylum Information Database), «Πρόσβαση στην Εκπαίδευση: Ελλάδα», 2017, σελ. 109, <http://www.asylumineurope.org/reports/country/greece/reception-conditions/employment-and-education/access-education> (πρόσβαση 9 Σεπτεμβρίου 2017).

⁶⁰ European Social Policy Network, «Ένταξη των παιδιών προσφύγων και μεταναστών στο ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα ("Integrating refugee and migrant children into the educational system in Greece")», ESPN Flash Report 2017/67, Ιούνιος 2017, διαθέσιμη σε (πρόσβαση 23 Ιανουαρίου 2017).

⁶¹ Υπουργείο Παιδείας, Έρευνας και Θρησκευμάτων, Επιστημονική Επιτροπή για τη Στήριξη των Παιδιών των Προσφύγων, «Εκπαιδευτικό Πρόγραμμα Προσφύγων», Απρίλιος 2017, σελ. 62.

⁶² Ο.π. σελ. 34-35. Τηλεφωνική συνέντευξη από στέλεχος της UNICEF που απασχολήθηκε σε θέματα εκπαίδευσης, 29 Αυγούστου 2017.

άνδρες που ταξίδευαν μόνοι. Αλλά εξέταζαν το ζήτημα μόνο από βραχυπρόθεσμη σκοπιά.⁶³

Το αποτέλεσμα, είτε ο πρώην αξιωματούχος, ήταν το «χάος στους καταυλισμούς» να επιταθεί από την έλλειψη σαφών γραμμών διοίκησης μεταξύ των διαφορετικών κρατικών παραγόντων.

Υπήρξαν γραφειοκρατικές μάχες μεταξύ του υπουργείου εσωτερικών, του στρατού, των υπουργείων υγείας, παιδείας και άλλων – όπου όλοι είχαν ένα μερίδιο ευθύνης στη λειτουργία των κέντρων υποδοχής. Εάν ήθελες να στήσεις μία σχολική αίθουσα σε καταυλισμό έπρεπε να ζητήσεις το θρανίο από το ένα υπουργείο και την καρέκλα από το άλλο. Τότε, για παράδειγμα, έλαβε χώρα η τεράστια πυρκαγιά στη Μόρια τον Νοέμβριο του 2016, με αποτέλεσμα όλα τα παιδιά να μετακινηθούν εκτός καταυλισμού. Και μετακινούσαν τα θρανία από το ένα μέρος στο άλλο. [Ο ΣΕΠ] πήγαινε στην οργάνωση ανθρωπιστικής βοήθειας «EuroRelief» [παρούσα στον καταυλισμό της Μόριας] και έλεγε, «Πού είναι η αίθουσα;» Και απαντούσαν, «Είχαμε μία φωτιά και αναγκαστήκαμε να μετακινήσουμε τα θρανία. Πού να είναι τώρα άραγε;»⁶⁴

Σε έκθεση του Απριλίου 2017 της υπουργικής επιτροπής εμπειρογνομόνων για την εκπαίδευση των προσφυγόπουλων διαπιστώθηκε ότι «πολλά παιδιά εγκλωβισμένα στα νησιά του Αιγαίου με τους γονείς τους δεν είχαν πρόσβαση στην επίσημη εκπαίδευση [στο πλαίσιο των προγραμμάτων ΔΥΕΠ] λόγω αποφάσεων που ελήφθησαν από το Υπουργείο Μεταναστευτικής Πολιτικής».⁶⁵ Η έκθεση της επιτροπής δεν επεκτάθηκε αναφορικά με εκείνες τις αποφάσεις ή τους λόγους για τους οποίους ελήφθησαν.

Η Human Rights Watch επιχείρησε να λάβει διευκρινίσεις για το συγκεκριμένο ζήτημα μέσω email και τηλεφωνικών συνομιλιών με στελέχη του Υπουργείου Μεταναστευτικής Πολιτικής τον Νοέμβριο και τον Δεκέμβριο του 2017. Τα στελέχη είπαν ότι δεν ήταν σε θέση να συναντηθούν με

⁶³ Συνέντευξη από τον αξιωματούχο #2, 5 Δεκεμβρίου 2017.

⁶⁴ Η φωτιά ξέσπασε στη Μόρια το Νοέμβριο του 2016, όταν εξερράγη μία φιάλη υγραερίου, με αποτέλεσμα το θάνατο μίας 65χρονης γυναίκας κι ενός 6χρονου αγοριού και την πρόκληση σοβαρών εγκαυμάτων σε άλλους. Έπειτα η φωτιά εξαπλώθηκε σε ολόκληρο τον καταυλισμό αφήνοντας 400 άτομα χωρίς στέγη. 38 ασυνόδευτοι ανήλικοι εκκενώθηκαν σε άλλες δομές. UNHCR, «Η UNHCR εκφράζει τη θλίψη της για τον τραγικό θάνατο γυναίκας και παιδιού στη Μόρια της Λέσβου.» 25 Νοεμβρίου 2016, <https://www.unhcr.gr/print/nea/artikel/9d58bd36384313e2bcc2227696343e6d/unhcr-saddened-by-tragic-death-of-wo.html> (πρόσβαση 23 Ιανουαρίου 2018). Eva Cosse, "Λέσβος, η Θανατηφόρα Έκρηξη συνιστά Θλιβερή Υπόμνηση των Δυσκολιών που Αντιμετωπίζουν οι Πρόσφυγες» ("Lesbos Fatal Blast A Stark Reminder of Hardships Refugees Face,") Human Rights Watch, 25 Νοεμβρίου 2016, HYPERLINK "<https://www.hrw.org/news/2016/11/25/lesbos-fatal-blast-stark-reminder-hardships-refugees-face-greece>" <https://www.hrw.org/news/2016/11/25/lesbos-fatal-blast-stark-reminder-hardships-refugees-face-greece>

⁶⁵ Υπουργείο Παιδείας, Έρευνας και Θρησκευμάτων, Επιστημονική Επιτροπή για τη Στήριξη των Παιδιών των Προσφύγων, «Εκπαιδευτικό Πρόγραμμα Προσφύγων», σελ. 37. Η επιτροπή διαπίστωσε επίσης ότι το Υπουργείο Μεταναστευτικής Πολιτικής υπήρξε πηγή «μεγάλων δυσκολιών» που επηρέασαν την εκπαίδευση των παιδιών τόσο στην ηπειρωτική χώρα όσο και στα νησιά «και δεν ήταν εφικτή η σύσταση μίας κοινής ομάδας εργασίας. Για παράδειγμα [...], ο σχεδιασμός και η λειτουργία αρκετών ΔΥΕΠ [Δομών Υποδοχής Εκπαίδευσης Προσφύγων] διακόπηκε λίγο προτού έπρεπε να ξεκινήσει η λειτουργία τους επειδή προέκυψε ότι οι ΣΕΠ είχαν καταργηθεί χωρίς επίσημη ή ανεπίσημη ενημέρωση από το Υπουργείο Μεταναστευτικής Πολιτικής.

τη Human Rights Watch και ότι θα έπρεπε να απευθύνει τα ερωτήματα πάνω σε αυτό το ζήτημα προς το Υπουργείο Παιδείας.⁶⁶

Τον Ιούνιο του 2018 ένα στέλεχος του Υπουργείου Παιδείας που είναι αρμόδιο για την πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση στα βόρεια Νησιά του Αιγαίου είπε στη Human Rights Watch:

Ελπίζουμε ότι, για την παροχή καλύτερης εκπαίδευσης και στέγασης για τους πρόσφυγες, μεγαλύτερος αριθμός οικογενειών προσφύγων και τα παιδιά τους θα μεταφερθούν στην ηπειρωτική χώρα, όπως υποσχέθηκε το Υπουργείο Μεταναστευτικής Πολιτικής.⁶⁷

Το Γραφείο Συνηγόρου του Πολίτη είπε στη Human Rights Watch ότι είχε αποστείλει επιστολές στο Υπουργείο Μεταναστευτικής Πολιτικής το 2017 ασκώντας κριτική για την έλλειψη εκπαίδευσης για τα παιδιά στους καταυλισμούς των νησιών, αλλά δεν έλαβε απάντηση.⁶⁸ Έλληνας αξιωματούχος με γνώση των γραφειοκρατικών προβλημάτων που παρεμπόδισαν το άνοιγμα των τάξεων ΔΥΕΠ στα νησιά το 2016-2017, ο οποίος ζήτησε να παραμείνει ανώνυμος, είπε:

Το υπουργείο είπε πως είχαν δεσμευτεί από τη δήλωση ΕΕ-Τουρκίας να μη δημιουργήσουν προσδοκίες στα νησιά και άρα δεν έδιναν το πράσινο φως στο Υπουργείο Παιδείας να ξεκινήσει ενέργειες στα νησιά.⁶⁹

Οι προσπάθειες να βελτιωθεί η πρόσβαση στο πρόγραμμα ΔΥΕΠ, συμπεριλαμβανομένων των νησιών, κατά τη διάρκεια του σχολικού έτους 2017-2018 κατά κύριο λόγο έπεσαν στο κενό.

Στην έκθεση του Απριλίου 2017 μία υπουργική επιτροπή εμπειρογνομόνων σύστησε η Ελλάδα να συμπεριλάβει στο πρόγραμμα ΔΥΕΜ τα αιτούντα άσυλο παιδιά στα νησιά κατά το σχολικό έτος 2017-2018, ενώ παρότρυνε οι μαθητές να μεταβούν κατόπιν στις κανονικές τάξεις δημόσιων σχολείων μαζί με τα Ελληνόπουλα.⁷⁰ Μία υπουργική απόφαση που εξέδωσαν τα Υπουργεία Οικονομικών και Παιδείας στις 23 Αυγούστου 2017 προέβλεπε απογευματινές τάξεις ΔΥΕΠ για «όλα τα παιδιά υπηκόων τρίτων χωρών που διαμένουν σε κέντρα ή δομές φιλοξενίας», για το σχολικό έτος 2017-2018, χωρίς διάκριση μεταξύ νησιών και ηπειρωτικής χώρας.⁷¹

⁶⁶ Επιστολή της Human Rights Watch προς τον Ηλία Μιλτιάδη Κλάπα, Γενικό Γραμματέα Μετανάστευσης, Υπουργείο Μεταναστευτικής Πολιτικής, 28 Νοεμβρίου 2018. Τηλεφώνημα προς το υπουργείο, 3 Δεκεμβρίου 2017.

⁶⁷ Συνέντευξη της Human Rights Watch από τον Αριστείδη Καλαργάλη, Μυτιλήνη, Λέσβος, 15 Ιουνίου 2018.

⁶⁸ Συνέντευξη της Human Rights Watch από τον Γιώργο Μόσχο, Βοηθό Συνηγόρου του Πολίτη για τα Δικαιώματα του Παιδιού, Αθήνα, 6 Δεκεμβρίου 2017.

⁶⁹ Συνέντευξη της Human Rights Watch από Έλληνα αξιωματούχο #2, 7 Δεκεμβρίου 2017.

⁷⁰ Υπουργείο Παιδείας, Έρευνας και Θρησκευμάτων, Επιστημονική Επιτροπή για τη στήριξη των Παιδιών των Προσφύγων, «Εκπαιδευτικό Πρόγραμμα Προσφύγων», σελ. 84, 83.

⁷¹ Κοινή Υπουργική Απόφαση 139654 /ΓΔ4/2017 - ΦΕΚ 2985/Β/30-8-2017, <https://www.e-nomothesia.gr/kat-ekpaideuse/koine-ypourgike-arophase-139654-gd4-2017.html> (πρόσβαση 11 Σεπτεμβρίου 2017).

Ο Υπουργός Παιδείας ενημέρωσε τη Human Rights Watch στις 13 Σεπτεμβρίου 2017 ότι θα υπάρξουν ΣΕΠ σε «όλα τα νησιά» κατά το σχολικό έτος 2017-2018 μέχρι το τέλος Σεπτεμβρίου 2017, για να διευκολύνουν την εγγραφή των αιτούντων άσυλο παιδιών στις προγραμματισμένες τάξεις για παιδιά που αιτούνται άσυλο.⁷²

Ωστόσο, δεν υπήρξε καμία απευθείας ανάθεση ΣΕΠ για την κάλυψη του μεγαλύτερου καταυλισμού υπό κρατική διαχείριση, του hotspot της Μόριας στη Λέσβο και το Υπουργείο Παιδείας μπόρεσε απλώς να συγκεντρώσει στοιχεία για τα παιδιά στον καταυλισμό έμμεσα από άλλους φορείς ανθρωπιστικής βοήθειας που είναι παρόντες στη Μόρια, μετά από «συζητήσεις» με το Υπουργείο Μεταναστευτικής Πολιτικής.⁷³ Υπήρχαν τέσσερις ΣΕΠ στα νησιά το 2017-2018.⁷⁴

Η Ελλάδα δεν λειτούργησε τις τάξεις ΔΥΕΠ στα νησιά για το μεγαλύτερο μέρος του σχολικού έτους 2017-2018.⁷⁵ Στη Σάμο, σύμφωνα με επιστολή με ημερομηνία 18 Ιανουαρίου 2018, προς τη Human Rights Watch από τη Διεύθυνση Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης του Υπουργείου Παιδείας στο συγκεκριμένο νησί, οι τάξεις ένταξης ήταν διαθέσιμες για παιδιά που ζούσαν εκτός καταυλισμών σε διαμερίσματα (τα οποία παρείχε η UNHCR), «αλλά για τα παιδιά που ζουν στο Κέντρο Υποδοχής και Ταυτοποίησης [δηλ. στον καταυλισμό υπό κρατική διαχείριση στο νησί], το Υπουργείο Παιδείας εξετάζει τη δυνατότητα δημιουργίας τάξεων ΔΥΕΠ».⁷⁶

Το σχολικό έτος λήγει τον Ιούνιο. Στη Χίο 30 παιδιά άρχισαν να παρακολουθούν προσχολικές τάξεις ΔΥΕΠ στα τέλη Μαρτίου και στις αρχές Απριλίου, αλλά όσα αφίχθηκαν αργότερα στο νησί δεν μπορούσαν να εγγραφούν «λόγω έλλειψης εμβολιασμών», ανέφερε μία ομάδα εργασίας για την εκπαίδευση απαρτιζόμενη από φορείς του ΟΗΕ, του Υπουργείου Παιδείας και ΜΚΟ.⁷⁷

Τον Μάιο δεν λειτουργούσαν τάξεις ΔΥΕΠ στη Χίο για παιδιά ηλικίας 6-15 ετών, επειδή οι εκπαιδευτικοί εταίροι «ανέμεναν τις σχετικές κατευθυντήριες οδηγίες» από την κυβέρνηση.⁷⁸ Στη Λέσβο η ομάδα εργασίας για την εκπαίδευση σε πανελλαδικό επίπεδο ανέφερε πως οι τάξεις

⁷² Email προς τη Human Rights Watch από αξιωματούχο του Υπουργείου Παιδείας, 13 Σεπτεμβρίου 2017.

⁷³ Συνέντευξη της Human Rights Watch από τον Αριστείδη Καλαργάλη, Μυτιλήνη, Λέσβος, 15 Ιουνίου 2018.

⁷⁴ Συνέντευξη της Human Rights Watch από τον Αριστείδη Καλαργάλη, Μυτιλήνη, Λέσβος, 15 Ιουνίου 2018.

⁷⁵ Ακόμα και στην ηπειρωτική χώρα καθυστέρησε η έναρξη των τάξεων ΔΥΕΠ και δεν συνέπεσε με την έναρξη του σχολικού έτους στις 11 Σεπτεμβρίου 2017: στις 20 Οκτωβρίου το Υπουργείο Οικονομικών δεν είχε ακόμα υπογράψει την απαιτούμενη υπουργική απόφαση για την έναρξη λειτουργίας των ΔΥΕΠ. Ομάδα Εργασίας για τον Τομέα Εκπαίδευσης, «Πρακτικά Συνάντησης», 30 Οκτωβρίου 2017, («Ενημέρωση από ΜΟΕ, ΔΥΕΠ»), <https://data2.unhcr.org/en/documents/download/60571> (πρόσβαση 21 Ιανουαρίου 2018).

⁷⁶ Επιστολή προς τη Human Rights Watch από τον Δημήτριο Ταμπαναχιώτη, Επικεφαλής της Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης στη Σάμο, 18 Ιανουαρίου 2018 (στα ελληνικά).

⁷⁷ Επιμέρους Ομάδα Εργασίας Τομέα Εκπαίδευσης Χίου, «Πρακτικά Συναντήσεων», 2 Απριλίου 2018 και 9 Μαΐου 2018, <https://data2.unhcr.org/en/documents/download/63540> and <https://data2.unhcr.org/en/documents/download/63726> (πρόσβαση 22 Μαΐου 2018).

⁷⁸ Επιμέρους Ομάδα Εργασίας για τον Τομέα Εκπαίδευσης στη Χίο, «Πρακτικά Συνάντησης», 9 Μαΐου 2018, <https://data2.unhcr.org/en/documents/download/63726> (πρόσβαση 22 Μαΐου 2018).

ΔΥΕΠ λειτούργησαν τον Μάιο.⁷⁹ Και τα 33 παιδιά που εγγράφηκαν μέχρι το τέλος του μήνα στα δύο Δημοτικά σχολεία στη Μυτιλήνη διαμένουν στον καταυλισμό του Καρά Τεπέ, τον οποίο διαχειρίζεται ο δήμος Μυτιλήνης, είπαν στη Human Rights Watch μη κρατικές οργανώσεις που παρέχουν εκπαίδευση στη Λέσβο.⁸⁰ Δεν γράφτηκαν παιδιά από το hotspot της Μόριας, που τελεί υπό κρατική διαχείριση, και το Υπουργείο Παιδείας δεν σκόπευε να εγγράψει παιδιά από τη Μόρια στις τάξεις ΔΥΕΠ για το σχολικό έτος 2018-2019, σύμφωνα με τον επικεφαλής εκπαιδευτικό αξιωματούχο για τα νησιά του Βόρειου Αιγαίου.⁸¹

Πάροχοι εκπαίδευσης ανέφεραν στις 29 Μαΐου ότι το Υπουργείο Παιδείας σκόπευε να λειτουργήσει ΔΥΕΠ στα δημόσια σχολεία «της Χίου, της Σάμου και της Λέρου για την ερχόμενη σχολική χρονιά» αλλά δεν είχαν δημοσιευθεί σχετικά σχέδια κατά τον χρόνο της σύνταξης της παρούσας έκθεσης.⁸² Σε επιστολή με ημερομηνία 9 Ιουλίου ο Υπουργός Παιδείας δήλωσε πως σκοπεύει να λειτουργήσει 15 νέες τάξεις ΔΥΕΠ στη Λέσβο, τη Χίο, τη Σάμο, την Κω και τη Λέρο το 2018-2019.⁸³ Δωρητές οφείλουν να στηρίζουν αυτήν τη θετική κίνηση, αλλά μοιάζει ανεπαρκής για την πλειονότητα των παιδιών αιτούντων άσυλο στα νησιά, εκτός εάν ο αριθμός τους μειωθεί.

Πρωινές Τάξεις Ένταξης ΖΕΠ: Μόνο για Παιδιά Εκτός Καταυλισμών υπό Κρατική Διαχείριση

Από το 2010 η Ελλάδα ξεκίνησε το πρόγραμμα Ζωνών Εκπαιδευτικής Προτεραιότητας (ΖΕΠ) προκειμένου να βοηθήσει τα αιτούντα άσυλο παιδιά και τα παιδιά μετανάστες με περιορισμένη γνώση των ελληνικών να ενταχθούν σε δημόσια σχολεία σε όλη την επικράτεια. Στα νησιά, ωστόσο, οι κύριοι ωφελούμενοι ήταν ένας πολύ μικρός αριθμός παιδιών αιτούντων άσυλο που δεν ζουν σε καταυλισμούς υπό κρατική διαχείριση.

Το πρόγραμμα (ΖΕΠ) επιτρέπει σε δημόσια σχολεία να ιδρύσουν τάξη υποδοχής εάν έχουν εννέα ή περισσότερους εγγεγραμμένους μαθητές που δεν έχουν ως μητρική γλώσσα την ελληνική. Τα παιδιά σε αυτές τις τάξεις παρακολουθούν ειδικά μαθήματα ελληνικών, αγγλικών, φυσικής, χημείας και μαθηματικών ώστε να προετοιμαστούν για την πλήρη ένταξή τους στα ελληνικά σχολεία. Παρακολουθούν ορισμένα μαθήματα, όπως φυσική αγωγή, πληροφορική και μουσική, μαζί με τους Έλληνες συμμαθητές τους.⁸⁴

⁷⁹ Ομάδα Εργασίας για τον Τομέα Εκπαίδευσης, «Πρακτικά Συνάντησης», 15 Μαΐου 2018, <https://data2.unhcr.org/en/documents/download/63724> (πρόσβαση 22 Μαΐου 2018).

⁸⁰ Συμμετέχοντες στη συνάντηση της Ομάδας Εργασίας για τον Τομέα της Εκπαίδευσης, Μυτιλήνη, Λέσβος, 14 Ιουνίου 2018.

⁸¹ Συνέντευξη της Human Rights Watch από τον Αριστείδη Καλαργάλη, Μυτιλήνη, Λέσβος, 15 Ιουνίου 2018.

⁸² Ομάδα Εργασίας για τον Τομέα Εκπαίδευσης, «Πρακτικά Συνάντησης», 29 Μαΐου 2018, <https://data2.unhcr.org/en/documents/download/63889> (πρόσβαση 7 Ιουνίου 2018).

⁸³ Επιστολή προς τη Human Rights Watch από το Υπουργείο Παιδείας, Έρευνας και Θρησκευμάτων, Γραφείο για τον Συντονισμό και την Παρακολούθηση της Εκπαίδευσης των Προσφύγων, 9 Ιουλίου 2018.

⁸⁴ Ιστολόγιο Refugee.info, «Πώς να Γράψετε τα Παιδιά σας στο Νέο Σχολικό Πρόγραμμα για Πρόσφυγες», 1 Ιουνίου 2017, <http://blog.refugee.info/q-a-how-to-enroll-kids-ages-6-to-15-in-greek-public-morning-schools/> (πρόσβαση 6 Οκτωβρίου 2017).

Τα πρώτα παιδιά αιτούντα άσυλο που εγγράφηκαν σε δημόσια σχολεία στα νησιά έμεναν στο ΠΚΚΠΑ, έναν καταυλισμό εκτός της Μυτιλήνης, στη Λέσβο, που ιδρύθηκε από Έλληνες εθελοντές, με τη βοήθεια των οποίων 12 παιδιά μπόρεσαν να εγγραφούν σε δημοτικά σχολεία στα τέλη Νοεμβρίου 2016.⁸⁵

Όλα τα παιδιά αιτούντα άσυλο στα νησιά που μπόρεσαν να εγγραφούν σε δημόσια σχολεία το σχολικό έτος 2016-2017, το κατάφεραν επειδή τους δόθηκε πρόσβαση σε υπάρχουσες θέσεις σε τάξεις ΖΕΠ: 40 θέσεις στη Λέσβο και 7 θέσεις στη Σάμο.⁸⁶ Και τα 47 αυτά παιδιά διέμεναν σε χώρους στέγασης ή σε δομές και όχι σε καταυλισμούς υπό κρατική διαχείριση.

Για το σχολικό έτος 2017-2018 το Υπουργείο Παιδείας εξασφάλισε χρηματοδότηση για να λειτουργήσει 700 τάξεις ΖΕΠ προκειμένου να ενταχθούν παιδιά αιτούντα άσυλο σε ολόκληρη την Ελλάδα, συμπεριλαμβανομένων των νησιών.⁸⁷ Στο πλαίσιο μιας ακόμα θετικής κίνησης το πρόγραμμα ΖΕΠ διευρύνθηκε για να συμπεριλάβει τάξεις για παιδιά ηλικίας 16 έως 18 ετών, που μπορούν να εγγραφούν σε Λύκεια,⁸⁸ γεγονός που συνιστά βελτίωση σε σχέση με το σχολικό έτος 2016-2017 όταν οι τάξεις ΖΕΠ περιορίζονταν σε παιδιά ηλικίας 6 έως 15 ετών, εξαιρώντας παιδιά αιτούντα άσυλο μεγαλύτερης ηλικίας από εκπαιδευτική στήριξη — μία «βασική παράλειψη» σύμφωνα με την υπουργική επιτροπή εμπειρογνομόνων.⁸⁹

Η επιτροπή εμπειρογνομόνων ανέφερε πως, σε πανελλαδικό επίπεδο, πολλά παιδιά ηλικίας Γυμνασίου δεν ήταν σε θέση να φοιτήσουν σε σχολείο λόγω της ελλιπούς γνώσης των ελληνικών τους και της απουσίας επαρκών τάξεων υποστήριξης.⁹⁰ Ωστόσο, παρόλο που κατά το σχολικό έτος 2017-2018 τα προγράμματα ΖΕΠ δέχονταν παιδιά από καταυλισμούς στην ηπειρωτική χώρα, στα νησιά ήταν ανοιχτά μόνο για παιδιά που διέμεναν σε χώρους στέγασης.⁹¹

⁸⁵ Ανθή Παζιάνου, «Έλληνες μαθητές στη Λέσβο καλωσορίζουν τους πρόσφυγες συμμαθητές», Xinhua, 29 Νοεμβρίου 2016. http://www.xinhuanet.com/english/2016-11/29/c_135864915.htm (πρόσβαση 20 Ιουνίου 2018).

⁸⁶ Τηλεφωνικές συνεντεύξεις από αξιωματούχους UNHCR στη Λέσβο και από αξιωματούχο της UNHCR στη Σάμο, 24 Αυγούστου 2017. Συνολικά υπήρχε έλλειψη αξιόπιστων στοιχείων για την παροχή τάξεων ΖΕΠ για παιδιά αιτούντα άσυλο κατά το σχολικό έτος 2016-2017 σε πανελλαδικό επίπεδο. Υπουργείο Παιδείας, Έρευνας και Θρησκευμάτων, Επιστημονική Επιτροπή για τη στήριξη των Παιδιών των Προσφύγων, «Εκπαιδευτικό Πρόγραμμα Προσφύγων», σελ. 37.

⁸⁷ Ομάδα Εργασίας για τον Τομέα Εκπαίδευσης, «Πρακτικά Συνάντησης», 21 Αυγούστου 2017, <https://data2.unhcr.org/en/documents/details/58898> (πρόσβαση 7 Οκτωβρίου 2017).

⁸⁸ Ιστολόγιο Refugee.info, «Εγγραφείτε τώρα – ελληνικά δημόσια σχολεία για πρόσφυγες 15 – 18 ετών», 27 Σεπτεμβρίου 2017, <http://blog.refugee.info/high-school-reception-classes/> (πρόσβαση 21 Ιανουαρίου 2018). Η μεγάλη πλειονότητα των ασυνόδευτων παιδιών στην Ελλάδα είναι άνω των 15 ετών. UNICEF, «Επικαιροποιημένη Ενημέρωση: Ασυνόδευτα Παιδιά στην Ελλάδα», Σεπτέμβριος 2017, <https://data2.unhcr.org/en/documents/details/60150> (πρόσβαση 23 Ιανουαρίου 2018).

⁸⁹ Ομάδα Εργασίας για τον Τομέα Εκπαίδευσης, «Πρακτικά Συνάντησης», 21 Αυγούστου 2017, <https://data2.unhcr.org/en/documents/details/58898> (πρόσβαση 7 Οκτωβρίου 2017). Επιστημονική Επιτροπή για τη στήριξη των Παιδιών των Προσφύγων, «Εκπαιδευτικό Πρόγραμμα Προσφύγων», σελ. 77, 94.

⁹⁰ Υπουργείο Παιδείας, Έρευνας και Θρησκευμάτων, Επιστημονική Επιτροπή για τη στήριξη των Παιδιών των Προσφύγων, «Εκπαιδευτικό Πρόγραμμα Προσφύγων», σελ. 36, 92.

⁹¹ Ιστολόγιο Refugee.info, «Εγγραφείτε τώρα – ελληνικά δημόσια σχολεία για πρόσφυγες 15 – 18 ετών», 27 Σεπτεμβρίου 2017. Στη Σάμο η λειτουργία των τάξεων ΖΕΠ είχε εγκριθεί για παιδιά ηλικίας φοίτησης σε δευτεροβάθμια εκπαίδευση αλλά μόνο «παιδιά που

Τον Οκτώβριο του 2017 ο πρώην Συνήγορος για τα δικαιώματα του παιδιού επισκέφτηκε τη Λέρο, όπου υπήρχαν περίπου 150 αιτούντες άσυλο σχολικής ηλικίας, και είπε στη Human Rights Watch τον Δεκέμβριο ότι η υπηρεσία του ενθάρρυνε τις τοπικές αρχές να ανοίξουν 100 θέσεις σε τάξεις ΖΕΠ σε δημόσια σχολεία για αυτούς τους αιτούντες άσυλο.⁹² Ωστόσο, φαίνεται πως καθυστέρησε η υλοποίηση του σχεδίου: τον Φεβρουάριο του 2018 μόνο 10 παιδιά είχαν εγγραφεί στη Λέρο, σύμφωνα με πληροφορίες τοπικών αυτοδιοικήσεων που παρέθεσε ελληνική ΜΚΟ με έδρα τη Χίο.⁹³

Στη Λέσβο μία ομάδα μη κερδοσκοπικών ομάδων κοινωνίας των πολιτών λειτουργεί ξενώνες στην πρωτεύουσα Μυτιλήνη για παιδιά που μεταφέρθηκαν από τον καταυλισμό της Μόριας με τη στήριξη των οργανισμών του ΟΗΕ και, στην περίπτωση ασυνόδευτων παιδιών, με την έγκριση του εισαγγελέα. Μία τοπική ΜΚΟ, «Μαζί για Καλύτερες Μέρες», λειτουργεί μία δομή μη τυπικής εκπαίδευσης με 174 θέσεις για ασυνόδευτα παιδιά, ηλικίας 8 έως 18 ετών, σε συντονισμό με την «Ηλιαχτίδα», μία ΜΚΟ που λειτουργεί τον ξενώνα για τα παιδιά στη Μυτιλήνη.⁹⁴ Η δομή μη τυπικής εκπαίδευσης βοηθά τους μαθητές να εγγραφούν στα προγράμματα ΖΕΠ των δημόσιων σχολείων και 70 παιδιά ήταν εγγεγραμμένα στις 4 Δεκεμβρίου 2017.

Μέλη προσωπικού στις ΜΚΟ είπαν ότι το τοπικό σύστημα δημόσιων σχολείων λειτουργούσε υπό πίεση ακόμα και με αυτόν τον περιορισμένο αριθμό παιδιών αιτούντων άσυλο. «Ο μέγιστος αριθμός είναι 34 παιδιά [αιτούντα άσυλο] ανά σχολείο [που χρειάζονται πρόσθετη στήριξη,] και έχουμε φτάσει το όριο για τους μαθητές δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης», είπε μέλος του προσωπικού της «Ηλιαχτίδας» τον Δεκέμβριο. «Υπάρχουν 28 θέσεις [για παιδιά αιτούντα άσυλο] στο Τεχνικό Λύκειο, αλλά περιμένουμε ακόμα το Υπουργείο Παιδείας να διορίσει έναν καθηγητή ελληνικών/φιλόλογο για αυτά τα παιδιά.⁹⁵

Το πρόγραμμα ΖΕΠ λειτούργησε για πρώτη φορά στη Χίο το σχολικό έτος 2017-2018, όπου παρείχε για πρώτη φορά σε κάθε παιδί αιτούντα άσυλο στο νησί να φοιτήσει σε σχολείο, είτε ένα στέλεχος της UNHCR στη Human Rights Watch.⁹⁶ Τον Απρίλιο του 2018 19 παιδιά που στεγάζονταν εκτός καταυλισμού μέσω του προγράμματος διαμερισμάτων της UNHCR

μένουν σε διαμερίσματα και δομές φιλοξενίας» είναι επιλέξιμα. Επιστολή προς τη Human Rights Watch από τον Δημήτριο Ταμπαναγιώτη, Επικεφαλής της Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης στη Σάμο, 18 Ιανουαρίου 2018 (στα ελληνικά).

⁹² Συνέντευξη της Human Rights Watch από τον Γιώργο Μόσχο, Βοηθό Συνήγορο του Πολίτη για τα Δικαιώματα του Παιδιού, Αθήνα, 6 Δεκεμβρίου 2017.

⁹³ Refugee Support Aegean, «Η πλειονότητα των προσφυγόπουλων στα hotspot των νησιών του Αιγαίου εξαιρούνται από την εκπαίδευση» (“Majority of refugee children in the Aegean Islands hotspots are excluded from education”), 16 Φεβρουαρίου 2018. http://rsaegean.org/majority_of_refugee_children_in_the_aegean_islands_hot_spots_are_excluded_from_education/ (πρόσβαση 22 Μαΐου 2018).

⁹⁴ Συνεντεύξεις της Human Rights Watch από προσωπικό των οργανώσεων «Together for Better Days» και «Ηλιαχτίδα», Λέσβος, 4 Δεκεμβρίου 2017. Η «Better Days Greece» είναι ο εταίρος υλοποίησης της ΜΚΟ «Together for Better Days», που καταχωρήθηκε στο μητρώο της Ελβετίας το 2016.

⁹⁵ Ο.π.

⁹⁶ Συνέντευξη της Human Rights Watch από αξιωματούχο της UNHCR, Χίος, 14 Αυγούστου 2017.

εγγράφηκαν σε δημόσια Δημοτικά σχολεία, 22 παιδιά ηλικίας 11-17 ετών εγγράφηκαν σε σχολεία δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης και 25 σε ΕΠΑΛ.⁹⁷

Παρά αυτά τα θετικά βήματα, τα περισσότερα παιδιά στα νησιά αποκλείστηκαν από τις τάξεις ΖΕΠ, επειδή διαμένουν σε καταυλισμούς και δεν έχουν πρόσβαση σε δημόσια σχολεία. Το Υπουργείο Παιδείας δήλωσε ότι θα συνεχίσει να στηρίζει κατά το έτος 2018-2019 τις τάξεις ΖΕΠ στα νησιά, όπου, κατά τη διάρκεια του σχολικού έτους 2017-2018, οι μαθητές ανήλθαν σε συνολικά 939.⁹⁸

Καθυστερήσεις στη Λειτουργία των Τάξεων ΖΕΠ

Οι τάξεις ΖΕΠ δεν ξεκίνησαν ταυτόχρονα σε όλα τα νησιά και καμία δεν ξεκίνησε στην αρχή του σχολικού έτους στις 11 Σεπτεμβρίου 2017.⁹⁹ Στις 13 Σεπτεμβρίου ένα στέλεχος του Υπουργείου Παιδείας είπε στη Human Rights Watch ότι το Υπουργείο ανέμενε πως τόσο οι απογευματινές τάξεις (ΔΥΕΠ) όσο και οι τάξεις ΖΕΠ για παιδιά αιτούντα άσυλο στα νησιά θα άνοιγαν στα μέσα Οκτωβρίου.¹⁰⁰ Τα παιδιά αιτούντα άσυλο εκτός καταυλισμών θα φοιτούσαν στις κανονικές τάξεις μέχρις ότου ξεκινούσαν οι τάξεις ΖΕΠ.¹⁰¹

Η Διεύθυνση Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης στη Σάμο ενημέρωσε τη Human Rights Watch στις 18 Ιανουαρίου του 2018 – περίπου στα μέσα της σχολικής χρονιάς – ότι «αναφορικά με τη δευτεροβάθμια εκπαίδευση, έχει εγκριθεί η λειτουργία τριών τάξεων υποδοχής, δύο από τις οποίες θα λειτουργήσουν στο Πρώτο και στο Δεύτερο Γυμνάσιο στο Βαθύ και η τρίτη στο εσπερινό ΕΠΑΛ [Τεχνικό Λύκειο].¹⁰²

Οι ελληνικές αρχές πρέπει να διασφαλίσουν ότι τα παιδιά θα εμβολιαστούν ώστε να είναι σε θέση να εγγραφούν στην επίσημη εκπαίδευση στις αρχές του σχολικού έτους 2018-2019, λόγω της απαίτησης από την ελληνική νομοθεσία ότι τα παιδιά πρέπει να έχουν κάνει ορισμένα εμβόλια για να επιτραπεί η εγγραφή τους σε σχολεία. Σε προηγούμενες χρονιές οι καθυστερήσεις στον εμβολιασμό των παιδιών οδήγησαν σε καθυστερήσεις στην εγγραφή. Στη Λέσβο, όπου οι τάξεις ΖΕΠ ήταν διαθέσιμες το 2017-2018, ορισμένα παιδιά δεν είχαν εμβολιαστεί παρά μόνο έξι

⁹⁷ Επιμέρους Ομάδα Εργασίας για τον Τομέα Εκπαίδευσης στη Χίο, «Πρακτικά Συνάντησης», 2 Απριλίου 2018, <https://data2.unhcr.org/en/documents/download/63540> (πρόσβαση 22 Μαΐου 2018).

⁹⁸ Επιστολή προς τη Human Rights Watch από το Υπουργείο Παιδείας, Έρευνας και Θρησκευμάτων, Γραφείο για τον Συντονισμό και την Παρακολούθηση της Εκπαίδευσης των Προσφύγων, 9 Ιουλίου 2018.

⁹⁹ Email προς τη Human Rights Watch από δικηγόρο ανθρωπίνων δικαιωμάτων που εργάζεται στην Αθήνα, 11 Σεπτεμβρίου 2017.

¹⁰⁰ Email προς τη Human Rights Watch από αξιωματούχο του Υπουργείου Παιδείας, 13 Σεπτεμβρίου 2017.

¹⁰¹ Ιστολόγιο Refugee.info, «Εγγραφείτε τώρα – τα σχολεία ξεκινούν σύντομα στην Ελλάδα», 29 Αυγούστου 2017 <http://blog.refugee.info/enrolling-kids-in-school-in-greece/> (πρόσβαση 7 Οκτωβρίου 2017).

¹⁰² Επιστολή προς τη Human Rights Watch από τον Δημήτριο Ταμπαναζιώτη, Επικεφαλής της Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης στη Σάμο, 18 Ιανουαρίου 2018 (στα ελληνικά).

εβδομάδες μετά την έναρξη του σχολικού έτους.¹⁰³ Σύμφωνα με έναν συντονιστή των «Γιατρών Χωρίς Σύνορα», που παρέχει ιατρικές υπηρεσίες σε αιτούντες άσυλο στην Ελλάδα, οι καθυστερήσεις προκλήθηκαν από την έλλειψη συντονισμού μεταξύ των Υπουργείων Υγείας, Παιδείας και Μεταναστευτικής Πολιτικής.¹⁰⁴ Αρκετοί γονείς με τους οποίους μίλησε η Human Rights Watch κατά τη διάρκεια του φθινοπώρου του 2017 είπαν ότι δεν είχαν ενημερωθεί για το προαπαιτούμενο του εμβολιασμού.¹⁰⁵ Η καθυστέρηση στους εμβολιασμούς ήταν επίσης ένας από τους κύριους λόγους για τους οποίους ορισμένες απογευματινές τάξεις ΔΥΕΠ στην ηπειρωτική χώρα δεν μπόρεσαν να λειτουργήσουν μέχρι τον Μάρτιο του 2017, σχεδόν επτά μήνες αφού είχε ξεκινήσει το σχολικό έτος 2016-2017.¹⁰⁶ Ο Έλληνας Συνήγορος του Πολίτη ανέφερε τα ίδια προβλήματα κατά το σχολικό έτος 2016-2017 στην ηπειρωτική χώρα και συγκεκριμένα «σημαντικές καθυστερήσεις [στην εγγραφή] μέχρι την ολοκλήρωση όλων των εμβολιασμών» λόγω της «έλλειψης υπεύθυνης ιατρικής πληροφόρησης εκ μέρους των αρμοδίων».¹⁰⁷

Καθυστερήσεις στην Παροχή της Επίσημης Προσχολικής Εκπαίδευσης

Αν και ο στόχος που ανακοίνωσε η Ελλάδα ήταν να καταστήσει την προσχολική εκπαίδευση διαθέσιμη σε όλα τα παιδιά, πολλά Ελληνόπουλα δεν κατάφεραν να εγγραφούν σε δημόσια νηπιαγωγεία λόγω έλλειψης θέσεων. Η εκπαίδευση είναι υποχρεωτική για όλα τα παιδιά στην Ελλάδα από την ηλικία των 5 ετών, συμπεριλαμβανομένων των παιδιών αιτούντων άσυλο, τα οποία είναι επιλέξιμα για εγγραφή σε δωρεάν δημόσια νηπιαγωγεία.¹⁰⁸ Τα σχέδια λειτουργίας νηπιαγωγείων σε καταυλισμούς έχουν καθυστερήσει σημαντικά.

Το 2016, ένα επίσημο ελληνικό κείμενο πληροφόρησης για τους αιτούντες άσυλο με τίτλο «Συχνές Ερωτήσεις» ανέφερε πως «εάν διαμένετε σε Κέντρο Φιλοξενίας Προσφύγων, θα υπάρχουν τάξεις Νηπιαγωγείου εντός του Κέντρου Φιλοξενίας».¹⁰⁹

¹⁰³ Τηλεφωνικές συνεντεύξεις της Human Rights Watch από αξιωματούχο της UNHCR στην Αθήνα, 1 Σεπτεμβρίου 2017, από αξιωματούχους της UNHCR στη Λέσβο, 24 Αυγούστου 2017, email από αξιωματούχο της UNHCR στη Σάμο, 11 Σεπτεμβρίου 2017, email από αξιωματούχο της UNHCR στη Χίο, 5 Σεπτεμβρίου 2017.

¹⁰⁴ Συνέντευξη της Human Rights Watch από συντονιστή των Γιατρών Χωρίς Σύνορα στις 4 Σεπτεμβρίου 2017.

¹⁰⁵ Για παράδειγμα, η Καντίγια που ετράπη σε φυγή από το Αφγανιστάν μαζί με τέσσερα παιδιά σχολικής ηλικίας κι έφθασε στη Χίο τον Νοέμβριο του 2016, είπε στη Human Rights Watch ότι ήθελε να γράψει τα παιδιά της σε τάξεις ΖΕΠ, αλλά δεν γνώριζε για το προαπαιτούμενο του εμβολιασμού όταν ρωτήθηκε σχετικά μετά από 10 μήνες. Συνέντευξη της Human Rights Watch με την Καντίγια (ψευδώνυμο), Χίος (Χώρα), 14 Αυγούστου 2017.

¹⁰⁶ Υπουργείο Παιδείας, Έρευνας και Θρησκευμάτων, Επιστημονική Επιτροπή για τη στήριξη των Παιδιών των Προσφύγων, «Εκπαιδευτικό Πρόγραμμα Προσφύγων», σελ. 77.

¹⁰⁷ Έλληνας Συνήγορος του Πολίτη, Μεταναστευτικές Ροές και Προστασία Προσφύγων: Διοικητικές Προκλήσεις και Θέματα Ανθρώπινων Δικαιωμάτων, Απρίλιος 2017, σελ. 65.

¹⁰⁸ Το Προεδρικό Διάταγμα 79/2017 απαιτεί κάθε σχολείο να δέχεται όλες τις αιτήσεις για παιδιά προσχολικής εκπαίδευσης ή, εάν δεν διατίθενται η απαραίτητη υποδομή, να κατανέμονται τα πλεονάζοντα παιδιά σε άλλα σχολεία προσχολικής εκπαίδευσης με βάση τον τόπο διαμονής τους. Βλέπε Ευρωπαϊκή Επιτροπή, «Ελλάδα: Προσχολική εκπαίδευση και μέριμνα,» [χωρίς ημερομηνία], https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/early-childhood-education-and-care-33_el (πρόσβαση 3 Ιουλίου 2018).

¹⁰⁹ Γενική Γραμματεία Διά Βίου Μάθησης, «Το Εκπαιδευτικό σύστημα στην Ελλάδα – Συχνές Ερωτήσεις,» 2016, σελ. 2, https://www.minedu.gov.gr/publications/docs2016/education_guide_in_%CE%95%CE%9D.pdf (πρόσβαση 7 Φεβρουαρίου 2018).

Μία υπουργική επιτροπή εμπειρογνομόνων σημείωσε ότι τα συγκεκριμένα σχέδια για την ίδρυση νηπιαγωγείων εντός των καταυλισμών προσφύγων ήταν έτοιμα τον Σεπτέμβριο του 2016, αλλά χρειάστηκαν έξι μήνες ώσπου η κυβέρνηση να δημοσιεύσει την προκήρυξη.¹¹⁰

Το Υπουργείο Παιδείας σχεδίαζε να λειτουργήσει 30 νηπιαγωγεία σε πανελλαδικό επίπεδο μέχρι το τέλος Νοεμβρίου 2017 αλλά σημειώθηκαν καθυστερήσεις: καμία προσχολική τάξη δεν λειτούργησε σε καταυλισμό προσφύγων στην ηπειρωτική χώρα ή στα νησιά μέχρι τις αρχές του 2018.¹¹¹ «Δεν υπάρχει δικαιολογία για αυτό», είπε ένας πρώην αξιωματούχος στον κλάδο της εκπαίδευσης στη Human Rights Watch. «Πράγματι, σε ορισμένους καταυλισμούς η κατάσταση είναι χαοτική, αλλά σε άλλους καταυλισμούς η έναρξη λειτουργίας ενός νηπιαγωγείου είναι θέμα ημερών».¹¹²

Στο πλαίσιο μίας θετικής κίνησης, το 2018, το Υπουργείο Παιδείας ξεκίνησε να λειτουργεί προσχολικές τάξεις στους καταυλισμούς υπό κρατική διαχείριση για 30 παιδιά στη Σάμο και 60 παιδιά στη Χίο.¹¹³ Μία επίσημη προσχολική τάξη λειτούργησε επίσης το 2018 στον καταυλισμό Καρα Τεπέ υπό διαχείριση του δήμου στη Λέσβο.¹¹⁴ Εξακολουθούσε να μην υπάρχει επίσημη προσχολική εκπαίδευση για τα παιδιά στον καταυλισμό της Μόριας, τον μεγαλύτερο καταυλισμό υπό κρατική διαχείριση στα νησιά του Αιγαίου. Ωστόσο, το Υπουργείο Παιδείας ενημέρωσε τη Human Rights Watch ότι κατά το σχολικό έτος 2018-2019 θα ξεκινήσει η λειτουργία προσχολικών μονάδων για παιδιά σε καταυλισμούς υπό κρατική διαχείριση στη Λέρο, στην Κω, στη Σάμο, στη Χίο και στη Λέσβο και για πρώτη φορά παιδιά στη Μόρια θα έχουν πρόσβαση σε επίσημη προσχολική εκπαίδευση.¹¹⁵

Εμπόδια στην Εγγραφή σε Δημόσια Σχολεία

Ακόμα και παιδιά που έχουν μεταφερθεί από τους καταυλισμούς υπό κρατική διαχείριση σε άλλες τοποθεσίες, όπου είναι εφικτή η εγγραφή σε δημόσιο σχολείο, αντιμετωπίζουν δυσκολίες σε αυτό το εγχείρημα. Ο διευθυντής ενός ξενώνα για ευπαθείς οικογένειες αιτούντων άσυλο στη Σάμο είπε

¹¹⁰ Υπουργείο Παιδείας, Έρευνας και Θρησκευμάτων, Επιστημονική Επιτροπή Στήριξης των Παιδιών των Προσφύγων, «Εκπαιδευτικό Πρόγραμμα Προσφύγων», σελ. 67-9. Στις αρχές του 2017 η επιτροπή έφθασε σε σημείο να εξετάσει τους καταυλισμούς στην ηπειρωτική χώρα όπου τα άδεια κτίρια θα μπορούσαν με ασφάλεια να χρησιμοποιηθούν ως νηπιαγωγεία με μετατροπές μικρού κόστους, συμπεριλαμβανομένων «πρώην σφαγείων».

¹¹¹ Ιστολόγιο Refugee.info, «Λειτουργούν δημόσια νηπιαγωγεία για πρόσφυγες στην Ελλάδα» (“Public kindergartens open for refugees in Greece”), October 17, 2017, <http://blog.refugee.info/public-kindergarten-greece/> (πρόσβαση 23 Ιανουαρίου 2018).

¹¹² Συνέντευξη της Human Rights Watch από τον αξιωματούχο #2, 5 Δεκεμβρίου 2017.

¹¹³ Τηλεφωνική συνέντευξη της Human Rights Watch από αξιωματούχους της UNICEF στην Αθήνα, 9 Ιουλίου 2018. Συνέντευξη της Human Rights Watch από τον Αριστείδη Καλαργάλη, επικεφαλής εκπαίδευσης για τα Νησιά Βόρειου Αιγαίου, Λέσβος, 15 Ιουνίου 2018. Επιμέρους Ομάδα Εργασίας Τομέα Εκπαίδευσης Χίου, «Πρακτικά Συναντήσεων», 2 Απριλίου, 2018 και 9 Μαΐου 2018, <https://data2.unhcr.org/en/documents/download/63540> and <https://data2.unhcr.org/en/documents/download/63726> (πρόσβαση 22 Μαΐου 2018).

¹¹⁴ Συμμετέχοντες στη συνάντηση της Ομάδας Εργασίας για τον Τομέα της Εκπαίδευσης, Λέσβος, 14 Ιουνίου 2018.

¹¹⁵ Επιστολή προς τη Human Rights Watch από το Υπουργείο Παιδείας, Έρευνας και Θρησκευμάτων, Γραφείο για την Παρακολούθηση και τον Συντονισμό της Εκπαίδευσης των Προσφύγων, 9 Ιουλίου 2018.

στη Human Rights Watch ότι το κύριο εμπόδιο στην εγγραφή σε σχολείο είναι η έλλειψη πληροφόρησης και υποστήριξης.¹¹⁶ Μερικά στελέχη σχολείων είχαν αποθαρρύνει μαθητές από το να εγγραφούν και οι σύλλογοι γονέων είχαν προβάλλει ένσταση αναφορικά με την εγγραφή των παιδιών αιτούντων άσυλο σε ορισμένα σχολεία.¹¹⁷

Μία υπουργική επιτροπή εμπειρογνομόνων για την εκπαίδευση των προσφυγόπουλων ανέφερε ότι «υπήρχαν ορισμένα σχολεία, μεμονωμένοι διευθυντές σχολείων και εκπαιδευτικοί που επιχείρησαν να αποθαρρύνουν τους πρόσφυγες από το να εγγραφούν» κατά το σχολικό έτος 2016-2017.¹¹⁸ Ορισμένοι διευθυντές σχολείων αρνήθηκαν να δεχθούν αιτούντες άσυλο ως μαθητές το 2018 στη Λέσβο, χωρίς σαφή αιτιολόγηση, σύμφωνα με κάποιες ΜΚΟ που παρέχουν μη τυπική εκπαίδευση στο νησί.¹¹⁹

Ένας ειδικός σε θέματα προστασίας ανηλίκων που εργάζεται με παιδιά αιτούντα άσυλο στη Λέσβο είτε στη Human Rights Watch ότι θα μπορούσε να είναι «αγχωτικό και δύσκολο» για ένα παιδί αιτούν άσυλο να παρακολουθήσει το ελληνικό σχολείο, χωρίς επαρκή ένταξη και ειδικά χωρίς γλωσσική υποστήριξη, με αποτέλεσμα ορισμένοι γονείς ενδεχομένως να αποφασίζουν να μην προχωρήσουν στην εγγραφή των παιδιών τους υπό αυτές τις συνθήκες.¹²⁰

Όλα τα παιδιά αιτούντα άσυλο που εγγράφηκαν σε ελληνικά σχολεία στα νησιά κατά το προηγούμενο σχολικό έτος, των οποίων οι περιπτώσεις ταυτοποιήθηκαν από τη Human Rights Watch, έλαβαν βοήθεια από ΜΚΟ ώστε να τους καθοδηγήσουν αναφορικά με τη διαδικασία εγγραφής. Κάποιες ΜΚΟ στήριξαν ενεργά επτά παιδιά που εγγράφηκαν σε δημόσια σχολεία στη Σάμο το 2016-2017. Οι ΜΚΟ διαχειρίζονταν τους ξενώνες όπου διέμεναν τέσσερα από τα παιδιά, ενώ τα άλλα τρία ήταν παιδιά μίας χριστιανικής οικογένειας κι έλαβαν βοήθεια από την εκκλησία της ενορίας τους.¹²¹

Στη Λέσβο η UNHCR ανέλαβε τον συντονισμό της εγγραφής σε σχολεία συνεργαζόμενη με τα σχολεία και τις ΜΚΟ που διαχειρίζονται τα διαμερίσματα και τους ξενώνες και παρέχουν μη τυπική εκπαίδευση σε αιτούντες άσυλο ώστε να βοηθήσουν τα παιδιά να εγγραφούν. Η πλειονότητα των παιδιών αιτούντων άσυλο από αυτούς τους χώρους στέγασης φοίτησαν σε δημόσια σχολεία κατά το τελευταίο σχολικό έτος.¹²² Έλληνες εθελοντές που λειτουργούν μία δομή

¹¹⁶ Συνέντευξη από διευθυντή ξενώνα για οικογένειες προσφύγων στη Σάμο, 17 Αυγούστου 2017. Αυτό επιβεβαιώθηκε από αξιωματούχο της UNHCR που ασχολείται με την εκπαίδευση προσφύγων στην Ελλάδα. Τηλεφωνική συνέντευξη από αξιωματούχο της UNHCR στην Αθήνα, 1 Σεπτεμβρίου 2017.

¹¹⁷ Συνέντευξη της Human Rights Watch από διευθυντή ξενώνα για οικογένειες προσφύγων στη Σάμο, 17 Αυγούστου 2017.

¹¹⁸ Υπουργείο Παιδείας, Έρευνας και Θρησκευμάτων, Επιστημονική Επιτροπή για τη Στήριξη των Παιδιών των Προσφύγων, «Εκπαιδευτικό Πρόγραμμα Προσφύγων», σελ. 82.

¹¹⁹ Συμμετέχοντες στη συνάντηση της Ομάδας Εργασίας για τον Τομέα της Εκπαίδευσης, Λέσβος, 14 Ιουνίου 2018.

¹²⁰ Τηλεφωνική συνέντευξη της Human Rights Watch από ειδικό στην προστασία ανηλίκων στη Λέσβο, 30 Αυγούστου 2017. Αυτό επιβεβαιώθηκε από αξιωματούχο της UNHCR που ασχολείται με την εκπαίδευση προσφύγων στην Ελλάδα. Τηλεφωνική συνέντευξη από αξιωματούχο της UNHCR στην Αθήνα, 1 Σεπτεμβρίου 2017.

¹²¹ Συνέντευξη της Human Rights Watch από αξιωματούχο της UNHCR στη Σάμο, 24 Αυγούστου 2017. Συνέντευξη της Human Rights Watch από διευθυντή ξενώνα για οικογένειες προσφύγων στη Σάμο, 17 Αυγούστου 2017.

¹²² Τηλεφωνική συνέντευξη της Human Rights Watch από αξιωματούχο της UNHCR στη Λέσβο, 24 Αυγούστου 2017.

στέγασης για πρόσφυγες κοντά στη Μυτιλήνη της Λέσβου, η οποία ονομάζεται ΠΙΚΠΑ, ασχολήθηκαν με την εγγραφή παιδιών σχολικής ηλικίας σε δημόσια σχολεία, τα οποία παρέμειναν ολόκληρο το σχολικό έτος 2017-2018.

Έλλειψη Επαρκούς Μη τυπικής Εκπαίδευσης

Διαφορετικές ΜΚΟ παρέχουν προγράμματα μη τυπικής εκπαίδευσης σε παιδιά αιτούντα άσυλο στη Λέσβο, τη Χίο και τη Σάμο. «Η μη τυπική εκπαίδευση και στήριξη για την προετοιμασία των μαθημάτων στο σπίτι είναι κρίσιμης σημασίας ώστε τα αιτούντα άσυλο παιδιά να βοηθηθούν στην ένταξή τους σε δημόσια σχολεία και να παρεμποδιστεί η πρόωγη σχολική εγκατάλειψη», είπε ένας αξιωματούχος της UNHCR που εργάζεται στην εκπαίδευση των προσφυγόπουλων στην Ελλάδα.¹²³

Τα παιδιά και οι γονείς τονίζουν τη σημασία αυτών των προγραμμάτων. Η «Μαγίντα», 13 ετών, από τη Νασιρίγια στο Ιράκ, είπε ότι της αρέσουν τα μαθήματα που παρέχει η ΜΚΟ «Be Aware and Share», στη Χίο, τα οποία παρακολουθεί τρεις φορές την εβδομάδα. «Τα μαθήματα ξεκινούν στη 1 μ.μ., αλλά προετοιμάζω τη σάκα μου και είμαι έτοιμη από νωρίς το πρωί. Όταν μεγαλώσω θέλω να γίνω δασκάλα», είπε.¹²⁴

Ωστόσο, η μη τυπική εκπαίδευση που παρασχέθηκε δεν ήταν επαρκής για να καλύψει όλα τα παιδιά σχολικής ηλικίας και παρείχε σημαντικά λιγότερο χρόνο στην αίθουσα – σε μερικές περιπτώσεις μόνο 4 ώρες την εβδομάδα – σε σύγκριση με τις 30 ώρες την εβδομάδα που θα λάμβανε ένα παιδί στο επίσημο εκπαιδευτικό σύστημα. Πολλά παιδιά και γονείς είπαν στη Human Rights Watch ότι θα προτιμούσαν εκπαίδευση σε δημόσια σχολεία έναντι της μη τυπικής εκπαίδευσης. «Οι γονείς και τα παιδιά μάς είπαν ότι επιθυμούν ένα πρόγραμμα που να είναι όσο το δυνατόν πιο κοντά στο πραγματικό σχολείο», είπε ένας εκπαιδευτικός της οργάνωσης «Be Aware and Share».¹²⁵

Μία κοινή ανησυχία είναι ότι η εκπαίδευση που παρέχεται από ΜΚΟ δεν θα αναγνωριστεί επίσημα από σχολεία στην Ελλάδα ή άλλες ευρωπαϊκές χώρες. Ο «Τζαμάλ», ένα ασυνόδευτο 16χρονο αγόρι από τη Νατζάφ του Ιράκ που διαμένει στο hotspot στο Βαθύ της Σάμου, είπε:

Παρακολουθώ το πρόγραμμα μη τυπικής εκπαίδευσης μόνο και μόνο επειδή οι αίθουσες είναι κλιματιζόμενες ενώ τα κοντέινερ στον καταυλισμό όχι. Εάν δεν μας χορηγηθεί πιστοποιητικό παρακολούθησης, η φοίτηση δεν έχει νόημα.¹²⁶

Σε μία συνάντηση τον Ιούνιο του 2018 για γονείς παιδιών σχολικής ηλικίας στον καταυλισμό Καρά Τεπέ, τον οποίο διαχειρίζεται ο δήμος Μυτιλήνης στη Λέσβο, «οι περισσότερες ερωτήσεις που

¹²³ Τηλεφωνική συνέντευξη από αξιωματούχο της UNHCR στην Αθήνα, 30 Αυγούστου 2017.

¹²⁴ Συνέντευξη από την Μαγίντα (ψευδώνυμο), καταυλισμός ΒΙΑΑ, Χίος, 15 Αυγούστου 2017.

¹²⁵ Συνέντευξη από εκπαιδευτικό στην «Be Aware and Share», Χώρα, Χίος, 14 Αυγούστου 2017.

¹²⁶ Συνέντευξη από τον Τζαμάλ (ψευδώνυμο), Σάμος, 18 Αυγούστου 2017.

δεχθήκαμε αφορούσαν την εγγραφή στην επίσημη εκπαίδευση», σύμφωνα με μία ομάδα που παρέχει μη τυπική εκπαίδευση για παιδιά ηλικίας 7 έως 18 ετών στον καταυλισμό.¹²⁷

Οι πάροχοι μη τυπικής εκπαίδευσης τονίζουν ότι η μη τυπική εκπαίδευση δεν αντικαθιστά την επίσημη. «Η ποιότητα της μη τυπικής εκπαίδευσης ποικίλει σημαντικά. Η υποκατάσταση του σχολείου είναι πολύ διαφορετική από την παροχή λίγων ωρών διδασκαλίας την εβδομάδα για την αντιμετώπιση του αναλφαβητισμού», είπε ένας ειδικός εκπαίδευσης σε ΜΚΟ.¹²⁸

Στη Λέσβο η μόνη εκπαίδευση που διατίθεται στα εκατοντάδες παιδιά που διαμένουν στον υπό κρατική διαχείριση καταυλισμό της Μόριας είναι μη τυπική και παρέχεται κυρίως από μη κυβερνητικές ομάδες. Δύο μη επίσημα σχολεία που βρίσκονται εκτός Μόριας παρέχουν μεταφορικό μέσο για τα παιδιά από τον καταυλισμό. Το πρώτο, το πρόγραμμα Taruat, δίδασκε περίπου 100 παιδιά ηλικίας 6 έως 17 ετών σε τρεις ώρες μαθημάτων καθημερινά, τον Ιούνιο 2018.¹²⁹ Άλλο κέντρο κοινότητας για πρόσφυγες, το λεγόμενο «One Happy Family», με τη στήριξη ιδιωτικών δωρεών, παρέχει υπηρεσίες που περιλαμβάνουν και τη μη τυπική εκπαίδευση. Το λεγόμενο «Σχολείο της Ειρήνης» στο κέντρο κοινότητας διδάσκει από 140 έως 180 παιδιά ηλικίας 6 έως 16 ετών επί τρεις ώρες, πέντε ημέρες την εβδομάδα. Τα παιδιά μένουν για ένα επιπλέον μισάωρο κατά τη διάρκεια του οποίου το σχολείο τους παρέχει ένα γεύμα.¹³⁰ Το σχολείο διδάσκει τα παιδιά από τον υπό κρατική διαχείριση καταυλισμό της Μόριας, καθώς και από τον δημοτικό καταυλισμό του Καρά Τεπέ.

Ορισμένοι γονείς στον καταυλισμό της Μόριας στη Λέσβο είπαν ότι οι δομές μη τυπικής εκπαίδευσης δεν είχαν θέσει όταν επιχείρησαν να εγγράψουν τα παιδιά τους.¹³¹ Άλλοι είπαν ότι φοβούνται να στείλουν τα παιδιά μόνα τους σε τοποθεσίες εκτός καταυλισμού αλλά και ότι δεν μπορούσαν να τα συνοδεύσουν.¹³² Η Μανάρ, 28 ετών, που διέμενε σε έναν ελαιώνα εκτός του καταυλισμού της Μόριας επί τρεις μήνες μαζί με τα τρία παιδιά της, σχολικής ηλικίας, όταν το προσωπικό μιας δομής μη τυπικής εκπαίδευσης επικοινωνήσε μαζί της, είπε:

Μου είπαν ότι μπορούν να πάνε τα παιδιά μου, αλλά θα έπρεπε να τα συνοδέψω.
Δεν μπορώ να το κάνω, επειδή πρέπει να μεριμνήσω για τα πάντα εδώ. Εάν
θέλεις να βγεις από τον ελαιώνα [χώρος αντίσκηνων], πρέπει να περιμένεις να
σου δώσουν καλύτερο μέρος οι αρχές και, εάν καλέσουν το όνομά σου από το

¹²⁷ Συμμετέχοντες στη συνάντηση της Ομάδας Εργασίας για τον Τομέα της Εκπαίδευσης, Μυτιλήνη, Λέσβος, 14 Ιουνίου 2018.

¹²⁸ Τηλεφωνική συνέντευξη από εμπειρογνώμονα εκπαίδευσης στην Αθήνα, 10 Αυγούστου 2017.

¹²⁹ Δύο τοπικές ΜΚΟ, «Better Days» και «Ηλιαχτίδα» λειτουργούν το πρόγραμμα με τη στήριξη της UNICEF. Συμμετέχοντες στη συνάντηση της Ομάδας Εργασίας για τον Τομέα της Εκπαίδευσης, Μυτιλήνη, Λέσβος, 14 Ιουνίου 2018.

¹³⁰ Συνεντεύξεις της Human Rights Watch από παιδιά και ενήλικες αιτούντες άσυλο, «Σχολείο της Ειρήνης», Λέσβος, 4 Δεκεμβρίου 2017 και 13 Ιουνίου 2018.

¹³¹ Συνέντευξη της Human Rights Watch, Νάντα (ψευδώνυμο), Μόρια, Λέσβος, 11 Ιουνίου 2018.

¹³² Συνέντευξη της Human Rights Watch από τον Μπαράτ (ψευδώνυμο, από το Αφγανιστάν, με 2 παιδιά σχολικής ηλικίας και μία μικρότερη αδελφή σχολικής ηλικίας), Μόρια, Λέσβος, 13 Ιουνίου 2018.

μεγάφωνο και δεν σπεύσεις [να πας στη συνέντευξη], τότε χάνεις την ευκαιρία σου. Πρέπει να κάνουμε τα πάντα για να πάμε σε ασφαλέστερο χώρο.¹³³

Επειδή οι γονείς ή οι κηδεμόνες των παιδιών πρέπει να εγκρίνουν τη μεταφορά τους και την εκπαίδευσή τους, κανένα ασυνόδευτο παιδί από τη Μόρια δεν φοιτούσε στο «Σχολείο της Ειρήνης» κατά το χρόνο της έρευνας.

Μία εθελόντρια εκπαιδευτικός στο σχολείο, η Μίμι, που αιτείται άσυλο, διδάσκει αγγλικά σε 45 παιδιά, ηλικίας 6 έως 9 ετών, και σε άλλα 25 παιδιά ηλικίας 10 έως 16 ετών, με την αραβική γλώσσα ως μητρική.¹³⁴ Το σχολείο διδάσκει δύο τάξεις για παιδιά από το Αφγανιστάν. «Μπορεί να είναι εξοντωτικό», είπε η Μίμι.

Δεν μπορείς πραγματικά να διδάξεις 45 παιδιά σε μία αίθουσα, το κάθε ένα χρειάζεται προσοχή. Συνέχεια φωνάζουν, «Κυρία, χρειάζομαι το ένα, κυρία, χρειάζομαι το άλλο». Αλλά είναι πολύ καλύτερο από το τίποτα για αυτά τα παιδιά. Και [οι εθελοντές] μας χτίζουν νέα αίθουσα.

Τα ασυνόδευτα παιδιά ζουν στη Μόρια σε μία πτέρυγα του καταυλισμού που είναι περιφραγμένη για τη δική τους ασφάλεια. Εντός της πτέρυγας έχουν πρόσβαση σε τάξεις μη τυπικής εκπαίδευσης που λειτουργεί μία μη κυβερνητική οργάνωση από κοινού με εκπαιδευτικό που έχει αποσπαστεί από το Υπουργείο Παιδείας. Περίπου 25 έως 30 μαθητές φοιτούσαν καθημερινά κατά τις επισκέψεις της Human Rights Watch στη Λέσβο τον Αύγουστο 2017 και τον Ιούνιο 2018, από τα περίπου 75 έως 90 παιδιά που διέμεναν στην πτέρυγα των ασυνόδευτων παιδιών.¹³⁵ Τον Δεκέμβριο του 2017, σύμφωνα τον «Ταϊμ», ένα 14χρονο αγόρι που πήγε σε ορισμένα μαθήματα, το σχολείο ήταν «υπερπλήρες» και η παρακολούθηση των μαθημάτων ήταν δύσκολη:

Προσπάθησα να φοιτήσω στο σχολείο, αλλά δεν καταλάβαινα τίποτα. Ένας από τους εκπαιδευτικούς είναι Έλληνας, αλλά διδάσκει τα πάντα στα Αγγλικά, και υπάρχουν Αφγανοί και Αφρικανοί και Σύριοι. Πήγα μόνο τέσσερις φορές. Ήταν υπερβολικά δύσκολο και υπερβολικά γεμάτο από κόσμο.¹³⁶

Ο Ταϊμ είπε ότι ένας άλλος πρόσφυγας, που εργαζόταν εθελοντικά ως εκπαιδευτικός σε δομή μη τυπικής εκπαίδευσης στη Μυτιλήνη, τον είχε βοηθήσει να εγγραφεί εκεί, αλλά περίμενε για

¹³³ Συνέντευξη της Human Rights Watch, Μανάρ (ψευδώνυμο), Μόρια, 11 Ιουνίου 2018.

¹³⁴ Συνέντευξη της Human Rights Watch, Μίμι (ψευδώνυμο), «Σχολείο της Ειρήνης», Λέσβος, 4 Δεκεμβρίου 2017.

¹³⁵ Email προς τη Human Rights Watch από εργαζόμενο μη κυβερνητικής οργάνωσης στη Λέσβο, 13 Σεπτεμβρίου 2017. Σύμφωνα με την UNHCR, ο αριθμός των συνοδευμένων παιδιών ηλικίας 5 έως 17 ετών στο νησί ήταν 452 στις 29 Αυγούστου 2017 και υπήρχαν 77 ασυνόδευτα παιδιά. Τηλεφωνική Συνέντευξη της Human Rights Watch από αξιωματούχους της UNHCR στη Λέσβο, 24 Αυγούστου 2017. Email από αξιωματούχους της UNHCR στη Χίο, 4 Σεπτεμβρίου 2017.

¹³⁶ Συνέντευξη της Human Rights Watch από τον Ταϊμ (ψευδώνυμο), Μόρια, Λέσβος, 3 Δεκεμβρίου 2017.

διάστημα μεγαλύτερο του ενός μήνα για να λάβει έγκριση φοίτησης από το προσωπικό του καταυλισμού, που αναλαμβάνει τον ρόλο του κηδεμόνα ασυνόδευτων παιδιών.

Τα παιδιά σχολικής ηλικίας που μένουν με τις οικογένειές τους στον καταυλισμό της Μόριας δεν μπορούν να έχουν πρόσβαση στο σχολείο στην πτέρυγα των ασυνόδευτων παιδιών. Το μόνο σχολείο στο οποίο έχουν πρόσβαση εντός του καταυλισμού είναι το μη επίσημο σχολείο «Αμάλ» («Ελπίδα») που λειτουργεί από τη μη κερδοσκοπική ομάδα «Boat Refugee Foundation». Λόγω περιορισμένου χώρου και προσωπικού, το σχολείο «Ελπίδα» αρχικά μπορούσε να παρέχει 2,5 ώρες διδασκαλίας στα αγγλικά, μαθηματικά και είτε αραβικά είτε φαρσί, δύο φορές την εβδομάδα, καλύπτοντας περίπου 30 παιδιά, ηλικίας 6 έως 10 ετών.¹³⁷

Μέχρι τον Ιούνιο του 2018 το σχολείο είχε αλλάξει το πρόγραμμά του και δίδασκε περίπου 90 παιδιά για περίπου 1,5 ώρες την ημέρα, αλλά και πάλι δεν διέθετε επαρκείς χώρους. «Μας έβγαλαν από το παλιό κοντέινερ [που χρησιμοποιούσαμε ως αίθουσα], επειδή στεγάζει πλέον δέκα άτομα, και το νέο κοντέινερ είναι ακόμα μικρότερο», είπε ένας εθελοντής που εργάζεται στο σχολείο.¹³⁸ Η τοποθεσία του σχολείου εντός του καταυλισμού ήταν αποτέλεσμα συμβιβασμού, από ό,τι είπαν οι γονείς και οι εκπαιδευτικοί. «Οι γονείς αισθάνονται καθησυχασμένοι όταν στέλνουν τα παιδιά τους στο σχολείο εδώ, επειδή βρίσκονται κοντά τους και όχι εκτός καταυλισμού, αλλά από την άλλη πρόκειται για έναν μικρό χώρο εντός του καταυλισμού, γεγονός που σημαίνει ότι τα παιδιά δεν ξεφεύγουν καθόλου από τη Μόρια, τις κακές συνθήκες και τους καβγάδες», είπε ένας εκπαιδευτικός.¹³⁹

Επειδή οι εκπαιδευτικοί είναι αιτούντες άσυλο που ελπίζουν να μεταβούν στην ηπειρωτική χώρα, οι εναλλαγές του προσωπικού διακόπτουν τη συνέχεια για τους μαθητές. «Οι εναλλαγές επηρεάζουν τη σχέση εκπαιδευτικών και μαθητών», είπε άλλος εκπαιδευτικός. «Αναγνωρίζω την τεράστια ανάγκη για εκπαίδευση, αλλά εάν εγκριθεί η αίτησή μου, θα απαντήσω θετικά. Δεν μπορώ να δεχθώ η σύζυγός μου και ο γιος μου να μείνουν στη Μόρια».

Ακόμα και στις περιπτώσεις που μη επίσημα σχολεία είναι διαθέσιμα με άλλο τρόπο, ορισμένες οικογένειες σε καταυλισμούς υπό κρατική διαχείριση είπαν ότι φοβούνται να εγγράψουν τα παιδιά τους λόγω της έλλειψης ασφάλειας. Τον Μάιο του 2018 επεισόδια μεταξύ Σύρων Αράβων και Κούρδων αιτούντων άσυλο στη Μόρια ανάγκασαν εκατοντάδες κουρδικές οικογένειες να φύγουν από τον καταυλισμό και να αναζητήσουν στέγαση αλλού στη Λέσβο, συμπεριλαμβανομένων περίπου 350 ατόμων που πήγαν στον υπό εθελοντική διαχείριση καταυλισμό κοντά στη Μυτιλήνη.¹⁴⁰ Κατόπιν, μία ομάδα τοπικών ξενοδόχων άσκησε μήνυση επιδιώκοντας το κλείσιμο του καταυλισμού ΠΙΚΠΑ και ο δήμος ανακοίνωσε ότι θα κλείσει τον καταυλισμό ως επικίνδυνο

¹³⁷ Συνέντευξη της Human Rights Watch από το προσωπικό του «Σχολείου της Ελπίδας», Μόρια, Λέσβος, 4 Δεκεμβρίου 2017.

¹³⁸ Συνέντευξη της Human Rights Watch από το προσωπικό του «Σχολείου της Ελπίδας», Λέσβος, 12 Ιουνίου 2018.

¹³⁹ Συνέντευξη της Human Rights Watch από το προσωπικό του «Σχολείου της Ελπίδας», Λέσβος, 14 Ιουνίου 2018.

¹⁴⁰ Συνεντεύξεις της Human Rights Watch από τρεις κουρδικές οικογένειες στον καταυλισμό ΠΙΚΠΑ και από προσωπικό στο ΠΙΚΠΑ, στις 13 και 15 Ιουνίου 2018.

για τη δημόσια υγεία μετά από διαπίστωση παραβάσεων ήσσονος σημασίας σε υγειονομικό έλεγχο της κουζίνας που λειτουργούσε η κοινότητα.¹⁴¹

Ο Μασούμπ, 40 ετών, έφθασε στη Μόρια στις 25 Μαρτίου και έφυγε στις 25 Μαΐου με την οικογένειά του που περιλαμβάνει δύο κορίτσια σχολικής ηλικίας. «Μετακομίσαμε εδώ λόγω των καβγάδων», είπε. «Τα κορίτσια έκλαιγαν και ήταν στα πρόθυρα υστερίας, χρησιμοποιούνταν μαχαίρια και πέτρες. Εδώ μπορούν να παίξουν, πράγμα αδύνατο στη Μόρια».¹⁴² Προτού η οικογένεια φύγει από τη Μόρια, ο Μασούμπ είπε:

Γνώριζα ότι υπήρχε σχολείο εντός της Μόριας, αλλά δεν μπορούσαν να πάνε με ασφάλεια σε αυτή την πτέρυγα [του καταυλισμού] γιατί έπρεπε να διασχίσουν έναν τομέα [με Σύρους Άραβες] μετά τα επεισόδια. Και υπήρχε [το «Σχολείο της Ειρήνης», εκτός Μόριας] αλλά αισθάνθηκα πως δεν ήταν επίσης ασφαλές να τα στέλνω με το λεωφορείο σε αυτό το σχολείο. Δεν ήθελα να τα χάσω από τα μάτια μου.

Ο «Αράμ» που διέφυγε από το Κομπάνι της Συρίας διέμενε με τα τέσσερα παιδιά του, σχολικής ηλικίας, στον καταυλισμό του Καρά Τεπέ στη Λέσβο για περισσότερο από ένα έτος τον Αύγουστο του 2017. Φοβόταν ότι τα παιδιά του ενδεχομένως δεν θα μπορούσαν να έχουν επιτυχία στο σχολείο, εάν είχαν τη δυνατότητα να επανεγγραφούν έχοντας χάσει τρία χρόνια εκπαίδευσης, συμπεριλαμβανομένου ενός έτους στη Λέσβο. «Θα χρειαστούν ειδικά προγράμματα για να ενταχθούν πάλι στο σχολείο λόγω των μαθημάτων που έχασαν», είπε. Τα παιδιά του παρακολούθησαν μαθήματα μη τυπικής εκπαίδευσης στον καταυλισμό, για περίπου 15 ώρες την εβδομάδα – που αντιστοιχούν στις μισές ώρες διδασκαλίας ενός ελληνικού δημόσιου σχολείου. Για τα μη επίσημα μαθήματα δεν χορηγούνται πιστοποιητικά παρακολούθησης και ο Αράμ φοβάται ότι η έλλειψη τέτοιων πιστοποιητικών μπορεί να μειώσει τις ευκαιρίες τους να λάβουν επίσημη εκπαίδευση. «Χωρίς εκπαίδευση δεν έχουν μέλλον, χωρίς να φταίνε σε τίποτα».

Τον Ιούνιο του 2018 στα παιδικά χωριά SOS άρχισαν να λειτουργούν θερινά τμήματα για παιδιά ηλικίας άνω των 6 ετών στο Καρά Τεπέ. Τα μαθήματα αγγλικών, ελληνικών και αριθμητικής διδάσκονται μέσα σε αίθουσες-κοντέινερ «Isobox» σε περίπου 35 έως 40 παιδιά ημερησίως.¹⁴³

¹⁴¹ Συνέντευξη της Human Rights Watch από προσωπικό του ΠΙΚΠΑ, 15 Ιουνίου 2018. Βλέπε επίσης Λέσβος Αλληλεγγύη-ΠΙΚΠΑ, «Αντίδραση στην Ανακοίνωση για λουκέτο στον Καταυλισμό ΠΙΚΠΑ», 29 Ιουνίου 2018, <https://www.facebook.com/1650025878606170/posts/2113987248876695/> (πρόσβαση 3 Ιουλίου 2018).

¹⁴² Συνέντευξη της Human Rights Watch από τον Μασούμπ και την οικογένειά του, Λέσβος, 11 Ιουνίου 2018.

¹⁴³ Συμμετέχοντες στη συνάντηση της Ομάδας Εργασίας για τον Τομέα της Εκπαίδευσης, Μυτιλήνη, Λέσβος, 14 Ιουνίου 2018.

Αρκετές ΜΚΟ που διαχειρίζονται ξενώνες για ασυνόδευτα παιδιά στη Λέσβο προσφέρουν μαθήματα για τα παιδιά εντός των ξενώνων, συμπεριλαμβανομένων των «Gekko Kids», μία δομή μη τυπικής εκπαίδευσης όπου φοιτούν 120 από τα περίπου 160 παιδιά σε ξενώνα που διαχειρίζονται η «Ηλιαχτίδα» και η οργάνωση «Better Days» στην πόλη της Μυτιλήνης. Το προσωπικό στο σχολείο και στον ξενώνα κατόρθωσε να βοηθήσει 40 από τα παιδιά αυτά να εγγραφούν σε δημόσια σχολεία κατά το σχολικό έτος 2017-2018.

Άλλη μία δομή μη τυπικής εκπαίδευσης που διαχειρίζεται το προσωπικό της «Mosaik», το οποίο διδάσκει σε περίπου 30 παιδιά, ηλικίας 6 έως 14 ετών, προερχόμενα από τον υπό κρατική διαχείριση καταυλισμό της Μόριας και από τον εθελοντικής διαχείρισης καταυλισμό ΠΙΚΠΑ, κατόρθωσε να εγγράψει τα παιδιά αυτά σε δημόσια σχολεία.¹⁴⁴ Άλλες ΜΚΟ παρέδιδαν μαθήματα πληροφορικής και ξένων γλωσσών όχι ειδικά διαμορφωμένα για παιδιά, ενώ μία άλλη ΜΚΟ, η «Natan», παρείχε εσπερινά μαθήματα γλωσσών για παιδιά.¹⁴⁵

Στη Σάμο «υπάρχει τεράστιο κενό στην παροχή εκπαίδευσης», είπε στη Human Rights Watch ένας αξιωματούχος της UNHCR στο νησί.¹⁴⁶ Δύο ΜΚΟ, οι «Samos Volunteers» και «Boat Refugee Foundation», παρείχαν μαθήματα κατά μέσο όρο σε 14 παιδιά, ηλικίας 13 έως 14 ετών, από τα 61 παιδιά της ίδιας ηλικιακής ομάδας στο νησί στις 31 Αυγούστου 2017. Η ΜΚΟ «Boat Refugee Foundation» παρείχε επίσης μαθήματα για περίπου 15 παιδιά ηλικίας 15 έως 17 ετών, ενώ υπήρχαν περίπου 119 παιδιά της ίδιας ηλικιακής ομάδας στο νησί.¹⁴⁷

Στη Χίο η ΜΚΟ «Be Aware and Share» παρείχε έξι ώρες μαθημάτων, τρεις φορές την εβδομάδα για περίπου 150 παιδιά σχολικής ηλικίας. Στις αρχές Σεπτεμβρίου 2017 υπήρχαν περίπου 261 παιδιά αιτούντα άσυλο, σχολικής ηλικίας, στο νησί.¹⁴⁸ Τον Ιούνιο 2018, μία συντηρητική εκτίμηση ότι τα μισά από το σύνολο των παιδιών στη Χίο ήταν σχολικής ηλικίας υποδεικνύει ότι υπήρχαν κατά προσέγγιση 300 παιδιά.¹⁴⁹

Μέχρι τον Ιούλιο του 2017 η ανθρωπιστική υπηρεσία της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, η ECHO, είχε προσφέρει 192 εκατομμύρια ευρώ (226 εκατομμύρια δολάρια ΗΠΑ) ως χρηματοδότηση έκτακτης

¹⁴⁴ Ο.π.

¹⁴⁵ Συνέντευξη από προσωπικό μη κυβερνητικής ομάδας στη Λέσβο, 21 Αυγούστου 2017. Τηλεφωνική συνέντευξη από αξιωματούχο της UNHCR στη Λέσβο, 24 Αυγούστου 2017.

¹⁴⁶ Τηλεφωνική συνέντευξη από αξιωματούχο της UNHCR στη Σάμο, 24 Αυγούστου 2017.

¹⁴⁷ Συνέντευξη από συντονιστή της «Samos Volunteers», 18 Αυγούστου 2017. UNHCR, «Ελλάδα – Σάμος: Παιδιά Προσφύγων και Μεταναστών» (“Greece – Samos: Refugee and Migrant Children”), Ιούλιος 2017.

¹⁴⁸ Συνέντευξη της Human Rights Watch από αξιωματούχους της UNHCR στη Χίο, 14 Αυγούστου 2017. Email προς τη Human Rights Watch από αξιωματούχο της UNHCR στη Χίο, 5 Σεπτεμβρίου 2017.

¹⁴⁹ Τα στατιστικά στοιχεία της ελληνικής κυβέρνησης δείχνουν ότι υπήρχαν καθημερινά περίπου 2.000 αιτούντες άσυλο στη Χίο τον Ιούνιο του 2018. Η UNHCR εκτιμά ότι το 31% των αφίξεων ήταν ηλικίας κάτω των 18 ετών, δηλαδή 620 παιδιά. Βλέπε «Αποτύπωση της εθνικής εικόνας της κατάστασης στα Νησιά του Ανατολικού Αιγαίου», <http://mindigital.gr/index.php/%CF%80%CF%81%CE%BF%CF%83%CF%86%CF%85%CE%B3%CE%B9%CE%BA%CF%8C-%CE%B6%CE%AE%CF%84%CE%B7%CE%BC%CE%B1-refugee-crisis/> (πρόσβαση 11 Ιουλίου 2018).

ανάγκης προς την Ελλάδα, μέρος της οποίας είχε διοχετευθεί στην απευθείας στήριξη των ΜΚΟ για σκοπούς που περιλάμβαναν και τη μη τυπική εκπαίδευση.¹⁵⁰ Στις 26 Ιουλίου 2017 η Επιτροπή ανακοίνωσε μία νέα χρηματοδότηση «έκτακτης ανάγκης» ύψους 151 εκατομμυρίων ευρώ (\$178 εκατομμυρίων δολαρίων ΗΠΑ) για διαμερίσματα και χρηματικά επιδόματα για τους πρόσφυγες, σε συνεργασία με την UNHCR και τοπικούς δήμους.¹⁵¹ Μία ελληνική ειδησεογραφική ιστοσελίδα ανέφερε ότι λόγω των αλλαγών στη χρηματοδότηση «δεκάδες ΜΚΟ αποσύρονται» και ότι η ανθρωπιστική υπηρεσία της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, η ECHO, «θα συνεχίσει να χρηματοδοτεί μόνο προγράμματα στην ηπειρωτική χώρα».¹⁵² Τον Ιούλιο του 2018 η ΕΕ ανακοίνωσε πρόσθετη χρηματοδότηση ύψους 20 εκατομμυρίων ευρώ (23,35 εκατομμυρίων δολαρίων) προς την UNHCR για τη «βελτίωση των συνθηκών υποδοχής» στη Λέσβο, συμπεριλαμβανομένης της στήριξης της μη τυπικής εκπαίδευσης.¹⁵³

Προτού οι περικοπές στην χρηματοδότηση οδήγησαν την οργάνωση «Save the Children» να διακόψει οριστικά τις δραστηριότητές της στα τέλη του 2017, η ομάδα παρείχε, ενδεικτικά, τρεις ώρες ημερησίως μαθημάτων αγγλικών, ελληνικών και μαθηματικών σε περίπου 120 παιδιά στο σχολείο «One Happy Family» στη Λέσβο.¹⁵⁴ Στη Χίο, η οργάνωση «Save the Children» παρείχε μαθήματα ελληνικών, αγγλικών και μαθηματικών σε περίπου 200 παιδιά σχολικής ηλικίας σε

¹⁵⁰ Ευρωπαϊκή Επιτροπή, «Ελλάδα: Ανταπόκριση στην Προσφυγική Κρίση, Συνοπτικό Φύλλο Πληροφοριών της ECHO (“Greece: Response to the Refugee Crisis, ECHO Factsheet”)), Ιούλιος 2017, https://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/greece_en_0.pdf, και Ευρωπαϊκή Επιτροπή, «Διαχείριση της Προσφυγικής Κρίσης: Οικονομική Στήριξη προς την Ελλάδα» (“Managing the Refugee Crisis: Financial Support to Greece”), 26 Ιουλίου 2017, http://ec.europa.eu/dgs/home-affairs/what-we-do/policies/european-agenda-migration/background-information/docs/factsheet_managing_refugee_crisis_eu_financial_support_greece_update_22_july_en.pdf (πρόσβαση 4 Αυγούστου 2018).

¹⁵¹ Οι δήμοι των νησιών δεν συγκαταλέγονται μεταξύ των δήμων που συμμετέχουν στο πρόγραμμα, αλλά τα κονδύλια της ECHO στήριζαν την στέγαση και στα νησιά. Τον Φεβρουάριο 2018 αυτά τα κονδύλια κάλυπταν το κόστος των διαμερισμάτων για περισσότερους από 1.300 πρόσφυγες εκτός καταυλισμών, επιπρόσθετα σε προσωρινά δωμάτια σε ξενοδοχεία για άλλους 376 κατά τη διάρκεια των μηνών του χειμώνα. ESTIA (UNHCR), «Πρόγραμμα ESTIA: Ενημερωτικός Οδηγός για τις Τοπικές Αρχές», 6 Μαρτίου 2018, <http://estia.unhcr.gr/el/%CF%80%CF%81%CF%8C%CE%B3%CF%81%CE%B1%CE%BC%CE%BC%CE%B1-estia-%CE%B5%CE%BD%CE%B7%CE%BC%CE%B5%CF%81%CF%89%CF%84%CE%B9%CE%BA%CF%8C%CF%82-%CE%BF%CE%B4%CE%B7%CE%B3%CF%8C%CF%82-%CE%B3%CE%B9%CE%B1-%CF%84/> (πρόσβαση 6 Ιουνίου 2018). ESTIA (UNHCR), «Συνέντευξη του Αντιπροσώπου της Ύπατης Αρμοστείας ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες στην Ελλάδα σχετικά με το πρόγραμμα στέγασης», 19 Φεβρουαρίου 2018, <http://estia.unhcr.gr/el/%CF%83%CF%85%CE%BD%CE%AD%CE%BD%CF%84%CE%B5%CF%85%CE%BE%CE%B7-%CF%84%CE%BF%CF%85-%CE%B1%CE%BD%CF%84%CE%B9%CF%80%CF%81%CE%BF%CF%83%CF%8E%CF%80%CE%BF%CF%85-%CF%84%CE%B7%CF%82-%CF%8D%CF%80%CE%B1%CF%84/> (πρόσβαση 6 Ιουνίου 2018).

¹⁵² Λίνα Γιάνναρου, «Βρήκαν τον δρόμο τους βοηθώντας ανθρώπους», Καθημερινή, 22 Ιουνίου 2017, <http://www.kathimerini.gr/915040/article/epikairothta/ellada/vrhkan-ton-dromo-toys-voh8wntas-an8rwroys> (πρόσβαση 6 Φεβρουαρίου 2018).

¹⁵³ Ευρωπαϊκή Επιτροπή, «Μετανάστευση: Η Επιτροπή ενισχύει τη βοήθεια προς την Ισπανία και την Ελλάδα» (“Migration: Commission steps up assistance to Spain and Greece”), 2 Ιουλίου 2018, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα http://europa.eu/rapid/press-release_IP-18-4342_en.htm (πρόσβαση 8 Ιουλίου 2018).

¹⁵⁴ Συνεντεύξεις της Human Rights Watch από εκπαιδευτικούς σε δομή μη τυπικής εκπαίδευσης, Λέσβος, 22 Αυγούστου 2017.

ασφαλή χώρο παρακείμενο του καταυλισμού ΒΙΑΛ προτού διακόψει οριστικά τη δραστηριοποίησή της στην Ελλάδα.¹⁵⁵ Και στη Σάμο η ομάδα παρείχε μαθήματα μη τυπικής εκπαίδευσης για μέχρι και 60 παιδιά ηλικίας 6 έως 12 ετών τον Αύγουστο του 2017, όταν υπήρχαν 194 παιδιά της συγκεκριμένης ηλικιακής ομάδας στο νησί. Τον Ιούνιο 2018 ο αριθμός των παιδιών σχολικής ηλικίας στη Σάμο είχε αυξηθεί σε 501.¹⁵⁶

¹⁵⁵ Συνέντευξη από τον συντονιστή της οργάνωσης «Be Aware and Share», 12 Αυγούστου 2017. Συνέντευξη από αξιωματούχους της UNHCR στη Χίο, 14 Αυγούστου 2017.

¹⁵⁶ Email προς τη Human Rights Watch από το γραφείο της UNHCR στη Σάμο, 5 Ιουνίου 2018.

III. Ο Αντίκτυπος της Στέρησης της Εκπαίδευσης στην Ψυχική Υγεία

Τα παιδιά σε καταυλισμούς στα νησιά βιώνουν ένα φαύλο κύκλο. Η φοίτηση σε σχολείο θα μπορούσε να τους παρέχει μία αίσθηση ασφάλειας και καθημερινής ρουτίνας που θα βοηθούσε την αποκατάσταση των παιδιών τα οποία υποφέρουν από τραύμα, αλλά τα περισσότερα δεν μπορούν να ενταχθούν στην εκπαίδευση. Ακόμα και αν τα παιδιά μπορέσουν να έχουν πρόσβαση σε εκπαίδευση, ενδέχεται να βιώνουν προβλήματα ψυχικής υγείας που να τα παρεμποδίζουν στην προσπάθειά τους να εγγραφούν ή να μπορούν να συγκεντρωθούν κατά την παρακολούθηση των μαθημάτων. Τα σοβαρά κενά στην υποστήριξη των παιδιών στα νησιά σε θέματα ψυχικής υγείας ενδέχεται να αφήσουν τα παιδιά παγιδευμένα στα τραύματά τους.¹⁵⁷

Ο «Αμπάς», ένας ασυνόδετος 17χρονος Παλαιστίνιος από τη Δαμασκό, είπε ότι είχε μείνει εκτός σχολείου από το 2015, όταν το Γυμνάσιο όπου φοιτούσε χτυπήθηκε από ρουκέτα. Στις αρχές 2017 οι Συριακές δυνάμεις ασφαλείας τον συνέλαβαν μαζί με αρκετούς φίλους, για λόγους που ο ίδιος αγνοούσε. Τον οδήγησαν στη φυλακή, τον υπέβαλαν σε ηλεκτροσόκ, τον χτύπησαν με ξύλα και τον κρέμασαν ανάποδα από το ταβάνι. «Τους ζήτησα να με σκοτώσουν», είπε. Αλλά, αντί για αυτό, τον απελευθέρωσαν μετά από τρεις ημέρες και του είπαν ότι «θα με σκοτώσουν εάν με ξαναδούν». Διέφυγε από τη Συρία τον Μάιο του 2017 και έφθασε στη Σάμο στις αρχές Αυγούστου. Ήταν ένα από τα εννέα αγόρια που ζούσαν σε ένα κοντέινερ στην πτέρυγα των ασυνόδετων παιδιών στον καταυλισμό, υπό κρατική διαχείριση, στο Βαθύ της Σάμου. «Προσπαθώ να ξεχάσω τι συνέβη, αλλά πέρασα πολλά στο ταξίδι και αυτός ο τόπος δεν με βοηθάει να ξεχάσω, οι καβγάδες και τα ναρκωτικά στον καταυλισμό επιδεινώνουν την κατάστασή μου. Επανέρχονται στο μυαλό μου οι εικόνες από τη φυλακή».

Μία υπουργική επιτροπή εμπειρογνομόνων ανέφερε τον Απρίλιο του 2017 ότι «πολλά» προσφυγόπουλα στην Ελλάδα «φέρουν ψυχολογικά τραύματα: τρόμος, εμπειρία θανάτου, πένθος».¹⁵⁸ Τον Μάιο και τον Ιούνιο του 2017 η Human Rights Watch κατέγραψε την επιδείνωση της κατάστασης ψυχικής υγείας των αιτούντων άσυλο στα ελληνικά νησιά.¹⁵⁹

Οι αιτούντες άσυλο στα νησιά είπαν στη Human Rights Watch ότι τα παιδιά αντιμετώπισαν ψυχολογικές δυσκολίες, λόγω τραυματικών εμπειριών στις πατρίδες τους και κατά τη διάρκεια του ταξιδιού προς την Ελλάδα, και ότι η ψυχική τους υγεία επιδεινώθηκε από τις σκληρές και επικίνδυνες συνθήκες στους καταυλισμούς και την ανεπαρκή πρόσβαση σε συμβουλευτική ή σε άλλη στήριξη.

¹⁵⁷ «Save the Children», Αυξάνονται κατακόρυφα τα κρούσματα αυτοτραυματισμού και Κατάθλιψης: Ο καταστροφικός αντίκτυπος της ΕΕ – Τουρκίας στα παιδιά προσφύγων και μεταναστών (A Tide of Self-Harm and Depression: The EU-Turkey's devastating impact on child refugees and migrants) 2017, σελ. 11-15, <https://www.savethechildren.it/sites/default/files/files/uploads/publicazioni/tra-autolesionismo-e-depressione-limpatto-devastante-dellaccordo-ue-turchia-sui-bambini-migranti-e.pdf> (πρόσβαση 6 Ιουνίου 2018).

¹⁵⁸ Επιστημονική Επιτροπή για τη Στήριξη των Παιδιών των Προσφύγων, «Εκπαιδευτικό Πρόγραμμα Προσφύγων», σελ 86

¹⁵⁹ Human Rights Watch, «ΕΕ/Ελλάδα: Η Σιωπηλή Κρίση στην Ψυχική Υγεία των Αιτούντων Άσυλο», 12 Ιουλίου 2017, <https://www.hrw.org/el/news/2017/07/12/306532>.

Τον Ιούνιο του 2018 η Μαριάμ, 30 ετών από τη Ράκκα της Συρίας, έμενε με τον σύζυγό της και τα πέντε παιδιά της, τρία από τα οποία είναι σχολικής ηλικίας, σε ένα μεγάλο αντίσκηνο στον καταυλισμό της Μόριας για ενάμιση μήνα, αλλά έλεγε ότι η «ψυχική υγεία» των παιδιών της επιδεινώνεται λόγω των περιστάσεων, που περιλαμβάνουν ψύλλους τη νύχτα, καβγάδες μεταξύ ανδρών διαφορετικών εθνικοτήτων και έλλειψη ιατρικής φροντίδας.

Άκουσα ότι υπάρχουν κάποια σχολεία εδώ, αλλά δεν μπορώ να στείλω τα παιδιά μου. Ο γιος μου [ηλικίας 10 ετών] έχει προβλήματα επειδή είδε τον μεγαλύτερο αδελφό του να πεθαίνει μπροστά στα μάτια του όταν οι Αμερικανοί [συμμαχία με επικεφαλής τις ΗΠΑ] βομβάρδισαν το [Ισλαμικό Κράτος]. Στην τρίτη [Δημοτικού] ήταν ο καλύτερος μαθητής στην τάξη. Όχι πια. Τα παιδιά δεν βγαίνουν καν έξω μετά από εκείνη την επίθεση. Πήγα να ζητήσω παιδοψυχολόγο, αλλά ακόμα περιμένουμε.¹⁶⁰

Το προσωπικό ΜΚΟ που στηρίζουν τους αιτούντες άσυλο σε Λέσβο, Χίο και Σάμο ανέφερε σοβαρά κενά στις υπηρεσίες ψυχικής υγείας για τα αιτούντα άσυλο παιδιά σε κάθε ένα από αυτά τα νησιά. ¹⁶¹ Τον Ιούλιο 2017, οι «Γιατροί Χωρίς Σύνορα» ανέφεραν ότι, σύμφωνα με μια εκτίμηση, το 80% των νέων αφίξεων στη Λέσβο χρειαζόταν φροντίδα για άγχος, κατάθλιψη ή διαταραχή μετατραυματικού στρες, αλλά η ανάγκη για υπηρεσίες ψυχικής υγείας στη Λέσβο υπερέβαινε κατά πολύ τις διαθέσιμες υπηρεσίες. ¹⁶² Οι «Γιατροί Χωρίς Σύνορα» ανέφεραν ότι τον Μάιο του 2017 οι ελληνικές αρχές θέσπισαν μία αλλαγή στις διαδικασίες, όπου «τα ευπαθή άτομα παρέμεναν πλέον στα νησιά μέχρι την πρώτη συνέντευξη ασύλου – αντί να μεταβαίνουν άμεσα στην ηπειρωτική χώρα, όπως συνέβαινε στο παρελθόν».

Μία υπουργική επιτροπή εμπειρογνομόνων διαπίστωσε ότι τα αιτούντα άσυλο παιδιά συχνά δυσκολεύονται να προσαρμοστούν στο περιβάλλον της τάξης και «να ακολουθήσουν κανόνες» ως «συνέπεια τόσο των τραυματικών εμπειριών που έχουν υποστεί όσο και των υφιστάμενων συνθηκών διαβίωσης».¹⁶³

Μία εκπαιδευτικός που εργάζεται σε ΜΚΟ που παρέχει μη τυπική εκπαίδευση σε παιδιά αιτούντα άσυλο στη Χίο περιέγραψε στη Human Rights Watch στα μέσα Αυγούστου 2017 τη σοβαρότητα

¹⁶⁰ Συνέντευξη της Human Rights Watch, Μαριάμ, Μόρια, Λέσβος, 13 Ιουνίου 2018.

¹⁶¹ Συνέντευξη από εκπαιδευτικό που εργάζεται για την οργάνωση «Aware and Share» στη Χώρα της Χίου, Χίος, 14 Αυγούστου 2017. Συνέντευξη από συντονιστή των εθελοντών Σάμου, Βαθύ, Σάμος, 18 Αυγούστου 2017. Τηλεφωνική συνέντευξη από ειδικό προστασίας ανηλίκων που εργάζεται στη Λέσβο, 30 Αυγούστου 2017.

¹⁶² «Γιατροί Χωρίς Σύνορα», «Δραματική Επιδείνωση για τους Αιτούντες Άσυλο στη Λέσβο», 24 Ιουλίου 2017, σελ. 5, (A Dramatic Deterioration for Asylum-Seekers on Lesbos) http://www.msf.org/sites/msf.org/files/msf_lesbos_vulnerability_report1.pdf (πρόσβαση 10 Σεπτεμβρίου 2017).

¹⁶³ Επιστημονική Επιτροπή για τη Στήριξη των Παιδιών των Προσφύγων, «Εκπαιδευτικό Πρόγραμμα Προσφύγων. Α. Αποτίμηση του Έργου Ένταξης των Παιδιών Προσφύγων στην Εκπαίδευση. Β. Προτάσεις για την Εκπαίδευση των Παιδιών Προσφύγων κατά τη διάρκεια του Σχολικού Έτους 2017-2018», Απρίλιος 2017, σελ 58, https://www.minedu.gov.gr/publications/docs2017/CENG_Epistimoniki_Epitropi_Prosfygon_YPPETH_Apotimisi_Protaseis_2016_2017_070_.pdf (πρόσβαση 4 Σεπτεμβρίου 2017).

των συμπτωμάτων ψυχικής υγείας στα παιδιά που είχαν πρόσφατα φτάσει στο νησί. Είτε χαρακτηριστικά:

Έχουμε δει περιστατικά αυτοτραυματισμού σε παιδιά μόλις εννέα ετών, καθώς και πολύ επιθετική συμπεριφορά και, ειδικά στα μεγαλύτερα παιδιά, κατάθλιψη.¹⁶⁴

Ο «Μαμάντου», 17 ετών, που αναγκάστηκε να φύγει τον Ιανουάριο του 2017 από τη Γουινέα, είχε εγκαταλείψει το σχολείο στην 1^η Λυκείου όταν ο πατέρας του, πολιτικός ακτιβιστής, δολοφονήθηκε το 2015.¹⁶⁵ Τώρα ζει στην πτέρυγα των ασυνόδευτων παιδιών στον καταυλισμό στο Βαθύ της Σάμου, υπό κρατική διαχείριση:

Πολλοί άνθρωποι εδώ αυτοτραυματίζονται, θέλουν να αυτοκτονήσουν. Οι συνθήκες εδώ είναι φρικτές και τραυματικές. Ξυπνάω από την πείνα, το φαγητό είναι κάκιστο. Πηγαίνω στο σχολείο της οργάνωσης «Save the Children» από τις 2 μ.μ. έως τις 4 μ.μ. Αλλά δεν είμαι ήρεμος και δεν μπορείς να συγκεντρωθείς και να να μελετήσεις. Εάν σου παρέχεται συμβουλευτική μετά από δύο εβδομάδες είναι δώρο άδωρο. Θέλω να γίνω ακτιβιστής ανθρώπων δικαιωμάτων ή δικηγόρος για να πολεμήσω την αδικία. Αλλά όταν βλέπω [την κατάσταση στον καταυλισμό], πιστεύω ότι αυτό δεν πρόκειται να συμβεί.

«Η πτέρυγα των ασυνόδευτων παιδιών στον καταυλισμό στο Βαθύ είναι εύκολα προσβάσιμη, ακόμα και τη νύχτα, και «μεθυσμένοι άνδρες εισέρχονται στην πτέρυγα και απειλούν τα παιδιά», είπε ο «Αντουάν», ένα 17χρονο ορφανό αγόρι που τράπηκε σε φυγή από την Ακτή του Ελεφαντοστού το 2016 και βιάστηκε από ενήλικες άνδρες σε φυλακή στο Μαρόκο προτού τελικά φτάσει στην Ελλάδα. Στο Βαθύ ο Αντουάν ζούσε σε κοντέινερ χωρίς θέρμανση ή κλιματισμό και είπε ότι λάμβανε ένα μπουκάλι 1,5 λίτρου πόσιμου νερού την ημέρα και ότι συχνά δεν υπήρχε νερό για ντους, τουαλέτα και άλλες εγκαταστάσεις στον καταυλισμό. Ο Αντουάν είπε ότι είχε μιλήσει σε ψυχολόγο τρεις φορές και είχε καταχωρηθεί ως φοιτών σε μία δομή μη τυπικής εκπαίδευσης διαχειριζόμενη από μία ΜΚΟ, αλλά «οι συνθήκες [στον καταυλισμό] μου θυμίζουν τα όσα πέρασα. Έλπιζα ότι θα ήμουν ασφαλής, αλλά εδώ υποφέρω όπως και πριν».

Γονείς και προσωπικό από ΜΚΟ είπαν στη Human Rights Watch ότι τα δομημένα εκπαιδευτικά προγράμματα βοηθούσαν τα παιδιά να ξεπεράσουν φόβο και άγχος. Ο Μοχάμεντ από το Ντίρ-αλ-Ζορ στη Συρία είπε στη Human Rights Watch ότι η επτάχρονη κόρη και ο πεντάχρονος γιος του ένιωθαν άγχος και φόβο όταν έφθασαν στη Λέσβο, πριν από έναν μήνα. «Έχουν χαλαρώσει

¹⁶⁴ Συνέντευξη από εκπαιδευτικό που εργάζεται για την οργάνωση «Aware and Share», στη Χώρα της Χίου, Χίος, 14 Αυγούστου 2017.

¹⁶⁵ Συνέντευξη από τον Μαμάντου (ψευδώνυμο), καταυλισμός στο Βαθύ, Σάμος, 18 Αυγούστου 2017.

πολύ από τη στιγμή που άρχισαν, πριν από δύο εβδομάδες, να παρακολουθούν τα μαθήματα που παρέχει η οργάνωση ‘Save the Children’», είπε.¹⁶⁶

«Η δομημένη ρουτίνα της παρακολούθησης σε ένα σχολείο έχει εκπληκτικό αντίκτυπο σε πολλά παιδιά», είπε ένας εκπαιδευτικός ΜΚΟ στη Χίο. «Με την πάροδο του χρόνου τα βλέπεις να χαλαρώνουν».¹⁶⁷ Μία ψυχολόγος που εργάζεται στην προστασία ανηλίκων για μία μη κυβερνητική ομάδα στη Λέσβο είπε στη Human Rights Watch ότι, από άποψη ψυχικής υγείας, θα ήταν πολύ επωφελές για τα αιτούντα άσυλο παιδιά να φοιτούν σε σχολείο σε συνδυασμό με ψυχοκοινωνική υποστήριξη.¹⁶⁸

Αλλά οι συνθήκες σε καταυλισμούς στο νησί υποσκάπτουν την πρόοδο που επιτυγχάνουν τα παιδιά σε δομές μη τυπικής εκπαίδευσης. Η Χέμπα και ο Ζιγιάντ, από το Ιράκ, είπαν στη Human Rights Watch ότι ο γιος τους ο «Αμίρ», 6 ετών, είχε επιδείξει επιθετική συμπεριφορά και δεν μπορούσε να συγκρατήσει τα ούρα του αφότου μέλη μίας ένοπλης ομάδας εισήλθαν βίαια στο σπίτι της οικογένειάς του τον Μάρτιο του 2017. Ο Αμίρ «είχε αρχίσει να ηρεμεί» μετά την άφιξη της οικογένειάς στη Χίο τον Απρίλιο του 2017, όπου τοποθετήθηκαν στον καταυλισμό της Σούδας.¹⁶⁹ Η Χέμπα είπε:

Αλλά τότε ξέσπασε ένας καβγάς στον καταυλισμό και ορισμένοι από τους άνδρες που καβγάδιζαν εισήλθαν στο αντίσκηνό μας τη νύχτα... Αυτό τον φόβισε πάρα πολύ και πλέον ξυπνάει κλαίγοντας σχεδόν κάθε νύχτα και ξαναθυμάται τα γεγονότα αυτά».¹⁷⁰

Μία εκπαιδευτικός ΜΚΟ που εργάζεται στη Χίο είπε στη Human Rights Watch ότι η ίδια και οι συνάδελφοί της συχνά αναγκάστηκαν να διώξουν τον Αμίρ από την τάξη και να τον στείλουν στο σπίτι επειδή επιτίθεται σε εκπαιδευτικούς και σε άλλα παιδιά.¹⁷¹ Η Χέμπα και ο Ζιγιάντ είπαν ότι είχαν συμβουλευτεί ψυχολόγο που εργάζεται στον καταυλισμό της Σούδας για την ψυχική κατάσταση του Αμίρ στις αρχές Αυγούστου, αλλά δεν τον παρέπεμψαν σε άλλες υπηρεσίες, στις οποίες θα μπορούσε να έχει πρόσβαση η οικογένεια κατόπιν έγκρισης της αίτησης ασύλου της οικογένειας και αφού μεταβούν στην ηπειρωτική χώρα. Στο δημόσιο νοσοκομείο του νησιού ενημερώθηκαν ότι δεν υπάρχει κάποιος ψυχολόγος διαθέσιμος για να δει τον γιό τους. Μία ΜΚΟ που παρέχει συμβουλευτική είχε κρατήσει τα στοιχεία για την περίπτωση του Αμίρ αλλά, κατά τον χρόνο σύνταξης της παρούσας έκθεσης, δεν είχε ακόμα έρθει σε επαφή με την οικογένεια.

¹⁶⁶ Συνέντευξη με τον Μοχάμεντ (ψευδώνυμο) έξω από τον καταυλισμό Καρά Τεπέ στη Λέσβο, 19 Αυγούστου 2017.

¹⁶⁷ Συνέντευξη με εκπαιδευτικό που εργάζεται για την οργάνωση «Be Aware and Share», Χώρα Χίου, Χίος, 14 Αυγούστου 2017.

¹⁶⁸ Τηλεφωνική συνέντευξη από ειδικό προστασίας ανηλίκων που εργάζεται στη Λέσβο, 30 Αυγούστου 2017.

¹⁶⁹ Μπήκε λουκέτο στον καταυλισμό της Σούδας τον Οκτώβριο 2017. Δείτε π.χ. το Παρατηρητήριο για την Προσφυγική και Μεταναστευτική Κρίση στο Αιγαίο, «Σήμερα μπήκε λουκέτο στον καταυλισμό της Σούδας στη Χίο», (“Souda camp in Chios closed today”) Πανεπιστήμιο του Αιγαίου, 21 Οκτωβρίου 2017, <https://refugeeobservatory.aegean.gr/en/souda-camp-chios-closed-today-video-and-some-words-goodbye-hero-center-chios> (πρόσβαση 2 Ιουλίου 2018), ANSA, «Ελλάδα: οι αφίξεις των μεταναστών συνεχίζονται καθώς ο καταυλισμός στη Χίο κλείνει» (“Greece migrant arrivals continue as Chios camp closes”), 23 Αυγούστου 2017, <http://www.infomigrants.net/en/post/4724/greece-migrant-arrivals-continue-as-chios-camp-closes> (πρόσβαση 2 Ιουλίου 2018).

¹⁷⁰ Συνέντευξη της Χέμπα και του Ζιγιάντ, γονέων του Αμίρ (ψευδώνυμο), καταυλισμός Σούδας, Χίος, 13 Αυγούστου 2017.

¹⁷¹ Συνέντευξη από εκπαιδευτικό που εργάζεται για την οργάνωση «Aware and Share», στη Χώρα της Χίου, Χίος, 14 Αυγούστου 2017.

IV. Δικαίωμα στην Εκπαίδευση

Σύμφωνα με το Σύνταγμα, «[τ]α έτη υποχρεωτικής φοίτησης δεν μπορεί να είναι λιγότερα από εννέα».¹⁷² Σύμφωνα με το Προεδρικό Διάταγμα 220/2007, τα παιδιά αιτούντα άσυλο

[Ε]χουν πρόσβαση στο εκπαιδευτικό σύστημα υπό προϋποθέσεις ανάλογες με αυτές που ισχύουν για τους Έλληνες πολίτες, εφόσον δεν εκκρεμεί εκτελεστό μέτρο απομάκρυνσης κατά των ιδίων ή των γονέων τους. ... Η ένταξη στο εκπαιδευτικό σύστημα δεν πρέπει να καθυστερεί πέραν των τριών μηνών από την ημερομηνία παραλαβής της αίτησης του ανήλικου ή των γονέων του. Το διάστημα αυτό μπορεί να φθάνει το έτος όταν παρέχεται ειδική γλωσσική εκπαίδευση προκειμένου να διευκολύνεται η πρόσβαση στο εκπαιδευτικό σύστημα. Όταν, για ειδικούς λόγους που αφορούν τον ανήλικο, είναι αδύνατη η πρόσβασή του στο εκπαιδευτικό σύστημα, είναι δυνατόν να λαμβάνονται τα κατάλληλα προς τούτο μέτρα, σύμφωνα με τις διατάξεις της κείμενης νομοθεσίας.¹⁷³

Το διάταγμα ενσωματώνει μία οδηγία της ΕΕ που υποχρεώνει τα κράτη μέλη της ΕΕ να παρέχουν «προπαρασκευαστικές τάξεις, συμπεριλαμβανομένων μαθημάτων γλώσσας» σε παιδιά «όπου αυτό είναι απαραίτητο προκειμένου να διευκολυνθεί η ένταξή τους και η συμμετοχή τους στο εκπαιδευτικό σύστημα».¹⁷⁴

Όλα τα παιδιά αιτούντα άσυλο στην Ελλάδα δικαιούνται επίσης τα δικαιώματα που κατοχυρώνονται δυνάμει των ευρωπαϊκών και διεθνών συμβάσεων οι οποίες έχουν εφαρμογή στην χώρα. Η Ευρωπαϊκή Χάρτα Θεμελιωδών Δικαιωμάτων προβλέπει ότι «όλοι έχουν δικαίωμα στην εκπαίδευση και στην πρόσβαση στην επαγγελματική και συνεχιζόμενη κατάρτιση... που περιλαμβάνει τη δυνατότητα να είναι αποδέκτες δωρεάν υποχρεωτικής εκπαίδευσης».¹⁷⁵ Στο Πρώτο Πρόσθετο Πρωτόκολλο της Ευρωπαϊκής Σύμβασης Ανθρώπινων Δικαιωμάτων δηλώνεται ότι «[κ]ανένα πρόσωπο δεν θα στερείται το δικαίωμα στην εκπαίδευση».¹⁷⁶

Η Σύμβαση για το Καθεστώς των Προσφύγων του 1951, στη σύνταξη της οποίας συμμετείχε η Ελλάδα και την οποία κατόπιν επικύρωσε το 1960, προβλέπει ότι οι κυβερνήσεις που φιλοξενούν πρόσφυγες οφείλουν να τους παρέχουν την ίδια μεταχείριση που απολαμβάνουν οι πολίτες της

¹⁷² Σύνταγμα της Ελλάδας, άρθρο 16.

¹⁷³ Προεδρικό Διάταγμα ΠΔ 220/2007, που εναρμόνισε την Οδηγία 2003/9/EC της 27ης Ιανουαρίου 2003 στην ελληνική νομοθεσία αναφορικά με τα ελάχιστα πρότυπα της υποδοχής αιτούντων άσυλο, 6 Νοεμβρίου 2007, άρθρο 9.

¹⁷⁴ Οδηγία 2013/33/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και Συμβουλίου της 26ης Ιουνίου 2013 που προδιαγράφει τα πρότυπα για την υποδοχή των αιτούντων διεθνούς προστασίας (επαναδιατύπωση), 29 Ιουνίου 2013, Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης L 180/96 -105/32; 29.6.2013, 2013/33/ΕΕ

¹⁷⁵ Χάρτα Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, 26 Οκτωβρίου 2012, 2012/26 October 2012, 2012/C 326/02, άρθ. 14.

¹⁷⁶ Πρωτόκολλο 1 της Ευρωπαϊκής Σύμβασης για την Προστασία των Ανθρώπινων Δικαιωμάτων και Θεμελιωδών Ελευθεριών, ETS 9, που υιοθετήθηκε στις 20 Μαρτίου 1952 και κυρώθηκε από την Ελλάδα στις 28 Νοεμβρίου 1974, άρθ. 2.

αναφορικά με την πρωτοβάθμια εκπαίδευση.¹⁷⁷ Η Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού (CRC) και το Διεθνές Σύμφωνο για τα Οικονομικά, Κοινωνικά και Πολιτιστικά Δικαιώματα (ICESCR) υποχρεώνουν τα συμβαλλόμενα κράτη να καταστήσουν τη πρωτοβάθμια εκπαίδευση «υποχρεωτική και διαθέσιμη για όλους» και να μεριμνήσουν ώστε η δευτεροβάθμια εκπαίδευση, συμπεριλαμβανομένης της τεχνικής και επαγγελματικής κατάρτισης, να «καταστεί γενικά διαθέσιμη και προσπελάσιμη σε όλους με κάθε πρόσφορο μέσο και ειδικά με την προοδευτική εισαγωγή της δωρεάν εκπαίδευσης».¹⁷⁸

Για παιδιά που δεν έχουν ολοκληρώσει ακόμα την πρωτοβάθμια εκπαίδευση «θα ενθαρρύνεται ή θα εντατικοποιείται η βασική εκπαίδευση».¹⁷⁹ Σύμφωνα με την Επιτροπή Οικονομικών, Κοινωνικών και Πολιτιστικών Δικαιωμάτων, τον διεθνή φορέα εμπειρογνομόνων που παρακολουθεί την εφαρμογή του ICESCR, μία κυβέρνηση που δεν παρέχει σε σημαντικό αριθμό ατόμων «τις πιο βασικές μορφές εκπαίδευσης, εκ πρώτης όψεως, δεν εκπληρώνει τις υποχρεώσεις της» δυνάμει του δικαιώματος εκπαίδευσης.¹⁸⁰ Η επιτροπή που παρακολουθεί την υλοποίηση της Σύμβασης για την Κατάργηση κάθε Μορφής Φυλετικών Διακρίσεων κάλεσε την Ελλάδα το 2016 να «Διευκολύνει την πρόσβαση στην Εκπαίδευση για όλα τα παιδιά προσφύγων και, προς τούτο, να αυξήσει τους απαραίτητους ανθρώπινους, τεχνικούς και οικονομικούς πόρους και να παράσχει κατάρτιση σε εκπαιδευτικούς και στο υπόλοιπο σχετικό προσωπικό.»¹⁸¹

Η διεθνής νομοθεσία απαγορεύει τη διακριτική μεταχείριση επί τη βάσει αναπηρίας, φύλου, γενετήσιου προσανατολισμού, θρησκείας, εθνικότητας, κοινωνικής προέλευσης ή άλλου καθεστώτος. Σύμφωνα με την Επιτροπή για τα Οικονομικά, Κοινωνικά και Πολιτιστικά Δικαιώματα, η απαγόρευση της διακριτικής μεταχείρισης «δεν υπόκειται ούτε στην προοδευτική επίτευξη ούτε στη διαθεσιμότητα των πόρων. Ισχύει πλήρως και άμεσα σε όλες τις πτυχές της εκπαίδευσης». Επιπρόσθετα, καλύπτει «όλα τα άτομα σχολικής ηλικίας που διαμένουν στην

¹⁷⁷ Σύμβαση σε σχέση με το Καθεστώς των Προσφύγων, 198 U.N.T.S., τέθηκε σε ισχύ στις 22 Απριλίου 1954, άρθρο 22. Η Ελλάδα προσχώρησε το 1968 στο Πρωτόκολλο της Σύμβασης του 1967.

¹⁷⁸ Το Διεθνές Σύμφωνο για τα Οικονομικά, Κοινωνικά και Πολιτιστικά Δικαιώματα (ICESCR) υιοθετήθηκε στις 16 Μαΐου 1966, με το Ψήφισμα της Γενικής Συνέλευσης 2200Α (XXI), 21 Επίσημα Αρχεία Γενικής Συνέλευσης ΟΗΕ Συμπλ. (Υπ.αριθ. 16) στο 49, U.N. Doc. A/6316 (1966), 993 U.N.T.S. 3, τέθηκε σε ισχύ στις 3 Ιανουαρίου 1976 και κυρώθηκε από την Ελλάδα στις 16 Μαΐου 1985, άρθρο. 13. Η Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού (CRC) υιοθετήθηκε στις 20 Νοεμβρίου 1989, Ψήφισμα της Γενικής Συνέλευσης 44/25, παράρτημα, 44 Επίσημα Αρχεία Γενικής Συνέλευσης ΟΗΕ Συμπλ. (Υπ.αριθμ. 49) στο 167, U.N. Doc. A/44/49 (1989) τέθηκε σε ισχύ στις 2 Σεπτεμβρίου 1990 και κυρώθηκε από τον Λίβανο στις 11 Μαΐου 1993, άρθρο 28.»:

¹⁷⁹ ICESCR, αρθ. 13.

¹⁸⁰ Επιτροπή ΟΗΕ Οικονομικών, Κοινωνικών και Πολιτιστικών Δικαιωμάτων, «Γενικό Σχόλιο υπ. αρ. 3 Η φύση των υποχρεώσεων των συμβαλλόμενων κρατών», ΟΗΕ Έγγρ. E/1991/23 (1991), <http://www.refworld.org/docid/4538838e10.html> (πρόσβαση 10 Οκτωβρίου 2016), παρ. 10.

¹⁸¹ Επιτροπή του ΟΗΕ για την Κατάργηση κάθε Μορφής Φυλετικών Διακρίσεων, «Συμπερασματικά Σχόλια επί της εικοστής και εικοστής δεύτερης περιοδικής έκθεσης για την Ελλάδα», 3 Οκτωβρίου 2016, U.N. Έγγρ. CERD/C/GRC/CO/20-22 παράγραφος 23(ε), <http://docstore.ohchr.org/SelfServices/FilesHandler.ashx?enc=6QkG1d%2fPPRiCAqhKb7yHshHeRjJq81EP%2b%2b1b%2feJjifh9PY4o9q26ynMbExIjkMfzovcSZVcL%2fEgGtpIBg1kPsg3trvptYYFRml4J7LAItgFEcRO2USp%2b%2b4Cn1YRiR6jfv90tr1dp3EQjONbU7R5A%3d%3d> (πρόσβαση 7 Ιουνίου 2018).

επικράτεια ενός Κράτους Μέλους, συμπεριλαμβανομένων των μη υπηκόων και ανεξάρτητα από το νομικό τους καθεστώς». ¹⁸²

Η Σύμβαση για τα δικαιώματα των Παιδιών απαιτεί από τα Κράτη Μέλη:

Να λαμβάνουν κατάλληλα μέτρα προκειμένου να μεριμνήσουν ώστε ένα παιδί που αιτείται το καθεστώς του πρόσφυγα ή που θεωρείται πρόσφυγας [...], είτε είναι ασυνόδευτο είτε συνοδεύεται από τους γονείς του ή από άλλο πρόσωπο, να λαμβάνει την κατάλληλη προστασία και ανθρωπιστική βοήθεια ώστε να απολαμβάνει τα ισχύοντα δικαιώματα που προβλέπονται στην παρούσα Σύμβαση και στα διεθνή νομικά κείμενα για τα ανθρώπινα δικαιώματα ή στα κείμενα ανθρωπιστικού περιεχομένου στα οποία συμβάλλονται τα εν λόγω Κράτη. ¹⁸³

Η Ελλάδα έχει συμβληθεί επίσης στη Σύμβαση του ΟΗΕ για τα Δικαιώματα των Ατόμων Με Αναπηρία (CRPD) που εγγυάται το δικαίωμα στην εκπαίδευση χωρίς διακριτική μεταχείριση και επί τη βάση των ίσων ευκαιριών, επιβάλλοντας στις κυβερνήσεις να μεριμνήσουν για ένα εκπαιδευτικό σύστημα χωρίς αποκλεισμούς σε όλα τα επίπεδα. Αυτό περιλαμβάνει τις υπηρεσίες εκπαίδευσης που διατίθενται για τα παιδιά πρόσφυγες και τα παιδιά αιτούντα άσυλο. ¹⁸⁴

¹⁸² Επιτροπή ΟΗΕ Οικονομικών, Κοινωνικών και Πολιτιστικών Δικαιωμάτων, «Γενικό Σχόλιο υπ. αρ. 13, Το Δικαίωμα στην Εκπαίδευση», U.N. Doc. E/C.12/1999/10 (1999), [http://www.ohchr.org/EN/Issues/Education/Training/Compilation/Pages/d\)GeneralCommentNo13Therighttoeducation\(άρθρο13\)\(1999\).aspx](http://www.ohchr.org/EN/Issues/Education/Training/Compilation/Pages/d)GeneralCommentNo13Therighttoeducation(άρθρο13)(1999).aspx) (πρόσβαση 9 Οκτωβρίου 2017), παράγραφοι 31, 34.

¹⁸³ Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού, άρθρο 22

¹⁸⁴ Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρία, Σειρά Συνθηκών, τόμος 2515, στην οποία προσχώρησε η Ελλάδα στις 31 Μαΐου 2012. Δείτε CRPD, αρθρ.24 και το Γενικό Σχόλιο Υπ.αριθμ. 4 επί του δικαιώματος της εκπαίδευσης χωρίς αποκλεισμούς από την Επιτροπή για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρία, http://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CRPD/C/GC/4&Lang=en

Ευχαριστίες

Την έρευνα για την παρούσα έκθεση εκπόνησαν ο Simon Rau, Υπότροφος Mercator Stiftung και ο Bill Van Esveld, ανώτερος ερευνητής, στη Διεύθυνση Δικαιωμάτων του Παιδιού. Η Eva Cossé, ερευνήτρια για την Ελλάδα συνέβαλλε στην έρευνα και επιμελήθηκε την έκθεση. Η Μυρτώ Τυλιανάκη, υπεύθυνη επικοινωνιών και συνηγορίας, παρείχε την υποστήριξη έρευνας. Ο Bede Sheppard, βοηθός διευθυντής της Διεύθυνσης των Δικαιωμάτων του Παιδιού επιμελήθηκε το κείμενο. Η Emina Cerimovic, ερευνήτρια στη Διεύθυνση Δικαιωμάτων Ατόμων με Αναπηρία και ο Bill Frelick, διευθυντής στο Πρόγραμμα Δικαιωμάτων Προσφύγων, παρείχαν τον έλεγχο των εμπειρογνομόνων. Η Aisling Reidy, ανώτερη νομική σύμβουλος, παρείχε υπηρεσίες νομικού ελέγχου και η Danielle Haas, ανώτερη επιμελήτρια στο Γραφείο Προγραμμάτων, παρείχε την επισκόπηση του προγράμματος. Στην παραγωγή της έκθεσης συνέβαλλε ο Alex Firth, βοηθός στη Διεύθυνση Δικαιωμάτων του Παιδιού.

Θα θέλαμε να ευχαριστήσουμε το Κοινοφελές Ίδρυμα Ιωάννη Σ. Λάτση για τη γενναιόδωρη στήριξη του παρόντος έργου.

Η Human Rights Watch επιθυμεί να ευχαριστήσει τα αιτούντα άσυλο παιδιά και τα μέλη της οικογένειάς τους που τόσο γενναιόδωρα μοιράστηκαν τον χρόνο και τις εμπειρίες τους με τους ερευνητές μας, με την ελπίδα ότι θα μπορούσαν να βοηθήσουν στην εφαρμογή του δικαιώματος της εκπαίδευσης άλλων παιδιών στο μέλλον. Ευχαριστούμε το προσωπικό σε δομές μη επίσημης εκπαίδευσης και ξενώνες, συμπεριλαμβανομένων των οργανώσεων «Be Aware and Share», «Better Days», «Boat Refugee Foundation», «Ηλιαχτίδα», «Mosaik», «ΠΙΚΠΑ», «Σχολείο της Ειρήνης» και το κέντρο κοινότητας «One Happy Family», καθώς και τα στελέχη του Υπουργείου Παιδείας και του ΟΗΕ που μοιράστηκαν την εμπειρογνομοσύνη τους.